„Etyka socyalna"
(w ujęciu filozof.)

Wykłady (w półroczu zimowem r. 1900/1 (od 25/10 1900 – 8/3 1901) a powtórzone w półroczu zimowem r. 1907/8. Przy tem powtórzeniu autor wprowadził pewne zmiany, jak widać z poprawek pierwotnego tekstu, oraz z dołączonych na końcu 14 kartek, dających a) (niekompletny) spis §§-ów wedle nowej redakcyi; b) nowy wstęp, oraz c) uzupełnienia do §§. 30, 31, 36, 37, 45 owego brulionu.

Ta druga redakcyja wyszła jako skrypt litografowany w r. 1907/8 (B. Jagiell. 71335.II), pierwsza natomiast jest inedita; Dodać wszakże trzeba, że w r. 1907/8 autor zdołał wyłożyć jedynie 4/5 pierwotnego kursu; resztę (kurs pierwotny od dnia 25/2 1901) zostawił „dobrej woli i zapałowi słuchaczy" (zob. skrypt str. 380–381). –

./. verte!

Na końcu dołączona osobna składka, zawierająca pierwotny szkic wykładów z października 1900 r.

Etyka społeczna

23.10.900

W Paryż. istniej. zakład wolny nauk socyal. który w przeszł. roku urządz. szereg ~~lektury~~ o etyce społecznej (la morale sociale) Wypad. w rob. obojętn. bo podobn. instytu. w Paryż. mnóst. jest, utrzymyw. z fundu. prywatn. a woln. od wszelk. ingeren. państwa, ale w roku przeszł. nabrał ten wypad. szczeg. znaczen: bo zakład, stojący przeważ. na teres. pozytywist. zaprosz: na te lekcye profesor. naj. różnorodniejsz. przekon. ażeb. dowieść, że w najodmienn. syst. znajduj. się pewn. wspól. zasady i zas: zwierzch. (do meto. i warunk. i celów ostat. każdej etyki socyal. bez któr. ona nie może być traktow. w sposób naukow:

Wolno powątpiew. czy próba udała się a przegląd. czternaś. lekcyi ogłoszon. pod wspóln. tytuł. „Morale Sociale" leçons professées etc

Paris 99 Alcan – ~~przyjdujemy~~ ~~abstrak.~~ ~~pozaumysł.~~
~~lub~~ przedczynność. podobieństw. bardz. znacz. różnice.
Przypuścić. bow. że każdy z wykładaj. miał
w głębi serca to sam. poczucie: godno. ludzk.
ten sam szacun. duszy ludzk.; tę sam. miło.
bliźn. to sam. pojęć: obowiąz: ten sam ustrój
do zofis: a przedewszyst. to sam. przyznan.
wolno. i toleran: to jedn. z konieczno. założ.
wyni: że poglądy księdza katol: (P. Vin.
Maumus) lub pasto: luterzk. (Wagner)
na duszę ludz: na cel ostatni; odpowiedz. moral.
która ciąży. zarów. na jednost. jak społeczeńs.
inną będz. now. z gruntu. odmien. niż opin.
o tych sam. rzecz. pozytywisty Delbet, który
jest (dyrekt. kego kolegium lub Karola Gide, prof.
ekono: polity. dorzych konserwatyw. protest.
lub socyalisty. G. Sorel'a lub Kowalewsk.
międz. prof. w Moskw; skrajn. socyolo. lub
Roberty'ego, anarchisty. pozytywis.

Wszys. ci, a prócz nich kt. ina. złożą. się na tom ~~sprzeczn.~~ sporna. do któr. Boutroux relatywis. w kwest. moraln. napis. poprzedno: pełną optymis. poręczo!

Jedn. nie o różni. chcę mów. ani o podobień. któr. już to dzieł. jest to tak. wszyst. tych znakomit. uczon: którzy w ciąg. ~~jedn.~~ tego sam. roku w tym sam. lotku. wygłaszą. swoj. pogl. moral. Sam fakt jest znaczą: bo dowod. jak wielk. wagę maj. idee etyczn: skoro oni, pomim. różnic istot. i głębok. ~~zdecydow~~: się ~~do~~ wspóln. akcy. pomi: polity. niechę. któr. rośc: we Fran. wykłopi: głębo: rowy pomię. stronnict.

A nie tyl. teoretyj. zamiłow. sprowadzi. ich do teg. sam. miejsc. lecz bardz. jasno. prakty: żądan. aby przyczyn. się do rozbudz. w słuch. żywe. intere. dla ~~kwe~~ zagad. moraln. któr. nurtuj. i niepokoj. w spos. najżyw. umiel. społecz. W ostat: z wszystk. lekcy. przebij:

udany czy przygodzi – mniejsza o to, że powinien jest głęboko dotknięta, że, jak jeden się z nich (jakimś dziw. niepoj. niepokój)
wyraża: (p. Belot): same podwaliny życia moralnego wydają się być wstrząśnięte, bo nawet ci, którzy żyją moralnie stracili wiarę w zasady i praktykę je bez jasnego przeświadczenia; że coś z wątpienia krytycznego filozofów przeniknęło do duszy tłumu, a w tłumie, mniej zdolnego od myślicieli do odróżnienia systemu, od rzeczywistych skutków
tej krytyki, która ją przeniknęła. Stąd powstało z jednej
strony przekonanie, że wiedza zbankrutowała – bo nie umie
organizować życia – z drugiej, że religia zbankrutowała
bo nie umie ani powstrzymać duszy ani jej prowadzić:
Chodzi więc przepr. o to, mówi p. Belot, żeby
odnaleźć podstawy życia moralnego. (p. 103) –

Sam przeleg[?] tej podstawy nie odnal[?]:
usuwamy z etyki wielkiego podstaw. nadprzyr.
i Najwyższego Sędziego i Prawodawcy. Czy etyka jako
taka może być jest na serio bez Boga i bez życia
wiecznego; czy może zadowolić ludzi myślących.

i tak wymownie.
temu tyl razy zaprzeczono (że nie mogą nie powin. dod.
~~tępwkzyst~~. To pewn. że większo. preleg. w „Koleg.
nauk społecz." hołduj. tym sam. wyobraż. anty-
chrześc. i antyideal. Które wywod. wiele owe zasięp. kszt.
etycz. Które owe lekcy. miały zasad.

W każd. razie, nie godz. się na większo. zasad i wywod. wypełniaj. owe lekcye „etyki socyal" nie zaniedbuj. warto: same. faktu, że pewne koło znan. i wymow. uczon. wielo. współcz. życia wyjaśn. położ. etycz. społecz. w obecn. czasie i podnie. zasów. nieobliczo. Kongreś jak niezaprzecz. świadectwo towarzysz. fluktuacy. wiedzy etycz. w ogół. świadomo. ludów. Od tego zaś czasu (ostat. wykł. odb. się 24 mar. 99) zaszło tyl. wypadk. któr. nie przyczy. się do ustal. pojęć moraln. w życ. publicz. i społecz.

W któr. miesięc. po owych wykład. zebr. się ze wszystk. Rzymski Kongr. pokoj. powszech.

w Hadze. Radzono tam przedewszyst. o kwest. etycz. bo rozbrojen. powszech: podstaw: sporów między państw: sądom rozjemcz. aby unikn. strasz. nieludzk. spustosz. wojny, należ. do dziedz. etyki, za ~~problem~~ zadan. na wstęp. etycz: i jako tak. były uwzgl. przez wszystk. ~~ludz~~ zgromadzon. Jakie pokład. nadziej. w tym kongr; jak odpowiad. uważało: wszystk. ludzi uczciwo. o tem świadcz. niezliczo. artykuły: w gazet. i czasop. całego świat. Niektó. rządy urządz: osob. ankiety co do spraw traktatów na kongr: i przejęły całe rzesze: owym spraw: nieopisan. wokół temi jeno z tak. rozgłoso. omawian. z tej i z tamtej str. Oceanu. Wszyst. uwagi: przez kilk. miesięcy. śledzi: przebieg narad w Hadze: a choć taktowi nie spodziewano się twierdz. owo: po kongr: pokoju: na który nie zaprosz. Tego, który z urzędu ma być dawcą pokoju = nie przypuszczano: że tak rychło pójdą w niewol

nadziej: inn: postęp: w zjeźd. znakomit. dyplo:
Kongr: jesz. się nie skończ. gdy Angl. robi: już
przygotow: do podbo: dróż nieszczęsn. w południo-
Afry: a król. inn. mocarst: myśl: o porozchor. zwięk.
nabytk: terytoryal: w Chin:

25-10-900

Podział Ety. moż. być dokon. w rozmai. spos:
Zigliara w swoj. Summa philosophiae Vol. III
Philo. moral. s. ethica et jus natur. Lugd. 80
dzieli Ety. na dwie ks:
w pierw. rozpra: o celu czyn. ludzk. - przyj.
wzb: poj: ostatn. celu człow; i kwest. uszczęśliwio
druga poświę: czynom ludz: a rozpa. się na
szer. kwest: o kryteryu. moralno. i zasad.
pot. o wolnej woli naresz. o stosun. czyn. ludz.
do prawa, rozwij. w kol. głów. zasad form.
To jest ~~pierw.~~ Ety. ogó. pierw. głów. częś. filoz. moralnej.
Następ. drug. częś. czy. praw natu. podzielo.
znow na dwie ks: 1° o praw. i przyrod. indyw.
Mowa tam o praw. i obowiąz. w ogól: pot.
szczegó. ent. obowiąz. człow. wzgl. Boga,
wzgl. sieb. sam. i wzgl. bliź.
Następ. ks: o praw. społecz.
a) o społeczno. domow, zas. o rodzi. i związ.
wraz. ich obowiąz.

b) o społecz. [świeck.] w ich rozwoj. = o natur. źródł. społecz.
o jeg. porząd.; o władz. społecz. = o władz. prawodz.
wykonaw. i sądo; o obowiąz. poddan. i rządz.
form. rządu i t. p.
c) o stosunk. międzynarod.; o wojn. i pokoj.
d) o społecz. relig. – mian. o Kościel. katol.
e) o stosun. Kościo. do państwa.

–

Stöckl, Lehrb. der Philos. Mainz 87
6e Aufl. III. Ethik. Social- u. Rechtsphilo.

Ethik od. Moralphilo:
I Die allg. eth. Lehrbestim:
a) Endbestimm. d. Mensch.
b) d. menschl. Acte
c) das Gesetz
d) das Gewissen
e) Pflicht u. Tugend =

II. Ethische Pflicht u. Tugend. in Besond.
a) die sittl. Pflicht.
1) Pflicht d. Mensch. geg. Gott
2) " " " sich selbst
3) " " " geg. d. Nächst.
b) d. sittl. Tugend.

Social u. Rechtsphilo:
I. Allg. Lehrbestimmung. üb. Societät u. Recht
1) d. Societ. in Allg.
2) d. Recht im Allg.
II. Allg. Menschenrecht. i. d. Societät
1) allg. angebor. Rechte
2) Eigenthumsrecht
3) Vertragsrecht
III. Ständewesen u. d. wirthschaftl. Leb. in der Societät
1) d. Stände
2) d. wirthschaftl. Leb. in d. Societ.

IV. Die Famil. d. bürgerl. u. relig. Gesellsch.

1/ d. Famil.

2/ d. Staat od. d. bürgerl. Gesellschaft

3/ d. religiös. Gesellsch.

V. D. internatio. Leben.

—

Te i tym podob. podzia: ciąg. aż do S. Tom. który u pierw. części drug. odzia: swoj. Summy Teolo: (1ª 2ae) i w Summie contra Gentiles — według tych scen. punkt. urzęd. rozbić: kwest. etycz:

1° o celu ostat. człow. 2° o moralno. czyn. ludzk. 3° o cnot. i ich nałog. 4° o prawie i jej róż. rodz. 5° o potrzeb. łaski nadprz. 6° etyc. szczegóło.

Polity. zaś osob. trakto. w książ. de regim. principum

a/ o pierwszeg. społecz. człow. b/ o róż. form. rządu c/ o niewoli d/ o stosun. polity. do moralno.

Tcr. od S. Tom. cof. u dal. cr do Aryst. to
jego Etyk. nikomach. tak. podzielo:
Ks. I O dobrem i szczęściu.
Ks. 2: O cnot. i złych nałog. w ogóle.
Ks. 3 O odwad. i wstrzemięźl. a pod tem
- o ich przeciwieńst: tchórzost. i niewstrze.
Ks. 4: Analiz. różn. cnót
Ks. 5 O sprawiedliwo.
Ks. 6: O cnot. umysło:
Ks. 7. O niewstrzemięźl. i o rozkoszy
Ks. 8: Teor. przyjaź.
Ks. 9 " "
Ks. 10 O przyjemno. i o prawd. szczęś.

Uzupeł. do tych ks. x jest tak zwa Wielka
Etyka = w 2 ks. nareszcie. Etyk. Eudeme =

Teraz: przypatrzmy się podręcz: ety. w innszko:
n.p. w dwato. dziel. Paulsen'a Syst. der Ethik
mit einem Umriss der Staats u. Gesellschaftslehre
Berlin 96 4° wyd.

to się tak przedsta.

Tom I: Wstęp: o natu. i zadan. ety.
Ks. I. Zarys histo: poglad. etycz.
Ks. II Pojęc: fundam. i kwest. zasadn.
dobre i złe = najwyż. dobr. = pesymizm.
złe i cierpienie — obowiąz. sumien. —
egoiz. altruiz. — cnota angi. — stosun.
moralno. do relig: = wolno. woli
Tom II. :
Ks. III: Nau. o cnot. i obowiąz
Ks. IV. Formy życ. społecz:
rodzi. — przyjaź. i towarzystwo = życ.
gospodar. i społecz. — panst.

<u>Höffding</u> = Ethik. Eine Darstellg der ethi.
Principien u. der. Anwendg auf besond.
Verhältnisse – deutsch v. Bendixen – Leip. 88

a) die Voraussetzungen der Ethik.
Mowa tem w 8 rozdz. o warun: ety. nauki
o teologii i filozofii etyc: o zasad. i
meto. etycz. o sumien. wolno. woli – o stan. –
o dobrobycie – o ety. indyw. i społ.

b) Etyka indyw.
o sprawiedli: o podsta. życ. moraln.
o ~~samoza~~chow. o ofiarno.

c) Ety. społ.
Stosun. Ety. do Socyolo. – o rodzi, o wolno.
społeczno-kultural. i inny. proble. kultu.
o pensji i kwesty. zniem. się Tacz.

Wundt, Ethik. Eine Untersuchg. der Thatsach
u. Gesetze des sittl. Lebens. Stuttg. 86 =
Po ogól. wstęp. o natur. metod. i zadan. ety:

a) Fakta życ. moraln.
  1) o język. i pojęc. moraln.
  2) o relig. i moraln.
  3) o obyczaj. i życ. moral.
  4) o warunk. kulturaln. rozwoju moral.

b) Przegl. syst. moralno.

c) Zasady moralne.
  1) wola moral.
  2) cele moral.
  3) pobud. moral.
  4) normy moral.

d) dziedziny moralne.
  1) osoba jednost.
  2) towarzyst.
  3) państ.
  4) ludzkość =

29.10.900

O podziale Etyki moż. uważ. za pewn.² przytoczo
rozkład. w róż. autorów nowożyt.: że wszys.: mają
wstęp. część o fundam. pojęć, ~~i fakt.~~ któr. przysługu.
się Ety.: także w tem zgadz. się, że mają dwie
części główn. : powinn. cnot. i obowiąz.: a róż. się w rozgra
niczeniu. Ety. od socyal. albo też, jak u Spen.
i socyolo.: skraj. w nieodgranicz. socyologii
od etyk. lecz ciągł. ich pomieszan.

Jeżeli mamy proponow. podzi. tej wied. powin.
być tej. rodz. aby unik. błęd. i pomieszan. róż.
dziedz. a jedn. obejmow. wszyst. główn. zagad.
poruszan. przez etyk. nowożyt.

Jest natur. rzecz. zaczy. od wyjaśn. i kryt.
tych pojęć i słów, któr. ~~przysługu~~ się etyk.
a także tych fakt. któr. uważ. za podstaw.
swoich następ. badań =

Załatwi. się z temi założen. Ety. przecho.
do właściw. przedmio. swego, do czyn. ludz.:
nie wszystk. ~~ale~~ pod każd. wzgląd. lecz ile zestaw.

na miano etycz. w znacz: poprzedn. okresł. A
że badan. czyn. takk. odbyw. się mogą w dwoja.
kierun. bo alb. rozważ. cele, do któr. zmierz:
alb. zasady w imię któr. się spełnia: albo pobud.
z któr. wypływ. będą tery następ. części zajmo. się
II o celowo. etyczn.
III o zasad. ~~etycz~~ etyczn.
IV o cnot. i obowiąz.

Poniew. jedn. czyny etycz. od jednost. ludzk.
wychodz; one staw: sob. cele, one wyzn. zasa:
i wytwarz. w sob. cnoty i nakła. na sieb. obow.
bogat. rozmaito. objaw. etycz: musi być zjedno.
w jedn. wielk. zadaniu, któr. będz. urzeczywistn.
cał. idei moraln: w ludzk. jednost. a to urzeczywi.
będz. zależ. od obra: ludzk. doskonało. lub
ściśl. mów. od pojęc: doskonał. ludzk. jako
której jednost. być pragn: we wszyst. chwil.
i dziedzi. swego życ. dorzec.
Dodamy przeto

V częś: o ideal. ludzk. doskonał:

Któr. człow. każd. wedł. sił i zdolno. swoich ma wyrob. naprzód w sob. pot. w inn. ludz.

Ta część będz. zawie.; takż. zawied. pewn. wskaz. praktyc. mog. posłuż. do osiąg. tej. wszyst. celu bo nie jest Ety: tyl. teor. praktyc. życ. lecz i sztuką przeprowadz. go wedł. warunk. [illegible] Któr. jedno. postawio. i za pomo. tych zasob. w któr. jest zaopatrzo.

<u>Część pierwsz:</u> o fundam. pojęc. i fakt. któr. zajmu. się Ety. każ.

25.10.900.

20

Ety. socyal.

Wstępne słowo. W Pary. istniej. od niedaw. „Kolegium nauk socyal." Collège libre des sciences sociales. Nazy. się „wolu." jako byl. inn. zakład. francus. bo utrzymu. się z fundu. prywat. a nie rozt. pod żadn. nadzor. państ. W przeszł. ro. kied. Paryż zajęt. był przygotow. wystawy międzynarod. koleg. to urządz.: także rodz. wysta: bo szer. lekcyi o etyc. socyal. – Leçons de morale sociale. – Wypad. ten nabrał pewn. znacz. bo zebr. w czyt. czas. stuż. przewai. intere: pozytywist. reprez. na te lekc. profeso. najodmienniejsz. przekon. zdoł. okaz. jak syste. etycz. naw. najsprzeczniejsz. mają współ. zasad. i naukt, bez któr. żadn. etyc. nauka obejść się nie może. Podniesio. zost.: że wszyst. te syste. spotyk. się w tym sen. szacun. duszy, w tem sam. uznan. godno. ludzk.; w kulcie toleran. i wolno. myślen., w tem sam. poczu. obowiąz. a wstręt. do sofiz. a przedewszyst. w potrzeb. ich najszersz. akcyi społecz. by odrodz. i doskonal. moralno. Lekcye te ukaz. się pod koni. przesz. roku (99) w znan. księgar. zakład. Alcan'a, pod tytu. współ.: Morale sociale.

Czy wszystk. te punkt. zgodn. znajduj. się w owych czternas-
tekkie: wolno powątpiew. pomi. optymisty. wstęp: skreśliło. pióro
uczon. p. Boutroux i mnie było przeświadcz. że istot. jakieś porozu-
mie da się osiągn. Trud. sob. wyobraz. że ks. katol. O. Winc.
Maumus, któr. miał odcz: Sprawiedliwo. a Prawo – lub past.
Wagner (L'orientation morale du temps présent), mieli
te sam. pojęć: o celu człowie: i zacno. duszy ludzk. nieśmier.
co pozytywis. Delbet, dyrekt. tego Koleg. lub Sorel pozytywis.
lub Kowalewski, niegd. prof. w Moskwie, skrajn. socjolo. lub
Roberty, takż. Moskal, dość energiczny. wyznaw. pozytywis.

Ale nie różni. lub podobieństw. któr. już to rozdziel.
już to zbliż. do sieb. prac. niekoniecz. uczon. zebr. w jedn. tomie
pod tytu. wspól. Morale sociale – ludz. ciekaw. lecz więcej
sam fakt, że ludz. tak różn. przekon. pod względem duch. i
w ciąg. jedn. zimy wygła: swoj. pogląd. na moralno. Dowód.
to, jak potęż. jest wiedza etyczna, skoro zdecydow. się na
wspól. akcję i zamiano między. skończ. Mnie przecież taka olbrzy-
mienko. jest do porozumie. się i działan. we Fran.

25-10-900

Ety. socy.

A pobud. do wspól. wykład. nie była tyl. teoretycz. miło-prawdy, lecz bardz. jeszcz. pragnie. aby rozbudz. w słuch. zainter. dla zagad. moral. i wprowadz. je w życi. Z wszystk. bow. tych lek: przebij. niepok: czy moż. nie obniż. się pozio. moral. życia: czy nie zgaś. wiara w wielk. idea. etycz. Jedne. z preleg: (Belot) wydaj. się same podwali. życi. moral. wstrząśnię. bo wszy. ci, którz. żyj. moral. stracili wiar. w zased. i praktyk. je bez przeświadcze. A tłum. sob. p. Belot tez objaw przenik. sceptycyz. filozofi. do duszy tłum. który krytykuj. a nie umiej. budow. straci. zarów. wiarę w nauk. jak. w relig. Nauk: w ocz. tłum. strac. kred. bo nie umie. zorganizo. życi: a relig. także porbawio. powa. bo nie umie dusz prowadz. Należ. więc odrzuc. wota p. Belot, podstaw. życ. moral. (p. 103). Czy ją odrzuc. jest więc. niż potrzebi. bo kto wykreś. z ety: cel pozagrobo, odrzu. pozy. Najwyżs. Prawod. i Sędz. nie potra. stwor. syst: zadowala. potrzeb. duszy ludz. I więk: profeso. w Koleg. nauk. społecz. hołdu. podobn. wyobraże. antychrześ. One to wiesz. od dawna

wywod. zaniepokoj. ind., które praktycz. od profeso: po odznacz- powagi boskiej, nie mają ~~[illegible]~~ ocho. zostają jac ludzk. Którym pierw- szych, ten jenne niecierpliwiej drug. ~~[illegible]~~ -ga. Ale same zaznacz- tego niepoko. jest śmiał. czyn. a jeśli nie uda się przeleg- nięgn. twierd. skut. ani dokon: najprz: to wypowiedz. głosu. że ety: wszyst. jest zaniedb; że należ. obmyśl. środki na zaradzen. złemu, że falowan. pojęć etyczn. i niepok- szanowa. publicz. ~~[illegible]~~ się w świadomo. ludz: są nie- wątpli: objaw. smut; ~~[illegible]~~ że wielk. masy narodu więc. z zewnątrz. uwi z żyw. przekon: cenią jeszcze cnot. a gan. występ. ale tego nie dosyć dla rozwoj: przyszł. Bez głębo. wiary w prawdz. zasad, któr. przyśwież. mają zarówn. życiu indywidualn: jak społeczne.

Tak zwrot. stucz. było to zaznacz: niepokoj. z jedn. strony, rozważ: obojętn: na moraln: z drug. strony wyprzed. następ: Od mar. 99 przeszł. roku, kiedy wyzwolo. był odwrót ostat. zewnątrz dyt. nowych dowod: mnożą się w życiu publi.

25-10-900

narod. nie dyt. zobojętn: na to, co dobr. a co złe, ale nad. wy- Ety. rozy.
Korzystanie z poczu. moraln: wobec ~~rosn~~: ubóstwien: sukces:

Wiadom: jak w kst. mies. po owych wybuc: ze inicyaty. Ross. zebr. się Kongr. pokoju. w Hadze. Nie potrzeb. wspom. się nad chcę: przeraż. etyczn: tego zebra: Radzon. tam o rozbrojen. powszech. przez poddaw. spor. międz. państ. sądom rozjemcz. Wszyscy przyjął: pokoje stan. z przyjęciem. oddech. wielki przybywaj: ze stoli holend: Świadk. o tem niezliczo. artykuł. w gazet. owczes. a będ. jeszcz. ten fakt, że desygnow. później: cały zesp. tych ~~posiadom~~ hagskim i uwagi. osob. czkić: sprow: tem kraków.

Choć wielu nie miało wygórowan. nadziei. mało kto przypuszcz. że jeszcz. podcz. trwan. Kongr: Angl. będz. po cichu zbroiła się, aby zniszcz. dwie samodziel. rzeczyp. w Afry. połud. a kil. inn. mocarst. będz. po cichu układ. zaczęły uprawiać. Chin, bez żadn. winy tej. mocarst. bo wszys: później zostać: jak wszys. wywod: brutal. dowiedz. się coraz nowych krzyk: ze stro. Prus.

Te wrażen. zdarzeń ostatn. roku rzuci: światł. niekorzys. na etykę lud. i mocars. cywilizo. i podsun. filozof. pytan. czy większo. ludzi w kraj. chrześcij. bo te były przedewszyst. naraż. na współcz. częst. boles: z tem co się dział. w Afry. połud. i Chin. — czy zat. większo. ludzi mniej jest. w jakichkol. zasad. moral: w sprzw. publicz. i międzynarodo: Bo to, co mówio. i pisan. o wypad. jest do prz. zatrważaj. Że dwie rzeczyposp. po bard. waleczn. obron. swych. rząd. państ. samodziel. i zosta. pochłon. przez olbrzym: imper. brytań. w tem nic dziwn: bo to się działo zaw: że potężn. organiz. polity. pożera. słabsz; ani w tem nic dziw. że to się stało wbrew protest. Europ. i Ameryk: Bezw. kresie. że przy zajęciu zgodn. wśród sam. przycz: porw. się od począt. dusz. Ale że to się stało pod kon. wieku XIX w. (który wszyst. się mówi o potrzeb. urzeczywistn. ideał. etycz: o braterst. lud. o wszyst. postęp. i że to się stał. wśród których: ożyw. sympat. na rzecz Burów i że Angl.: dwie sob. mogli z tych wszyst: ożyw. zysku i gorąc: i że rząd. z tryumf. urzęd. najbardz. wyrzeczo. ...

twór. moralno. publi. to jest boles. Ale to nie jest wszystko:

się od bezwz. zasad. przedewszyst. dziennik: którzy mogą nieb. ...

Ety. socy.

25.10.900

Feric. nar. potrz. i wykład. jak anioł: a nie zależ. od swej. rządu, lecz każd. chrześ. mogący uczon: ma swoj. wolę, jest przekona: że moim. wyprowadz. niesprawiedliwo. ale rzecz tej. wyższej. interes. świadcz. to że sumien. publicz. kieru. się innej etyk: niż jednost. tegoż narod: w spraw. prywat. Czy wart. było brać udzia. w Kongre. wszystkim? I czyż. mieli by [illegible] - niektórzy socyolo. i prawn. ze państ. prawno uwa. powinn. się egoiz. w jej. postę. altruiz? Może okaż. się, że to niebezpiecz: sofizm. choć prawie milio. uważ. za prawd. Niewątpli. jest to probl. etycz. najdelikatn. należ. zastąpić na rozbiór.

W sąsiedztwie: z Angl. Fran: opin. publicz. sądziła wszys. prawd. Praw. cała pra: potępić. na wszyst. rady oburzen: to w sobi. Angl. w Brukseli. Fran: musiel. deklama. te wywo: mówi. nieb. za niesłych. bezinteresow: w każd. raz. za lepsz. od Angli. Jeden Demolins w znakomi. redagow. Science Sociale = wystąp. w obron. Angli: a powiedz. ziomk. swoim przykra prawd: że oni niedaw. temu zabra: Chińczyk. pers prowin. mając do tej. mniej prawa: nieprzerwan. praw od Anglik: Nie wszyst: rozumow. Dem. we wszystk. punkt. bron: ale ostatecz. obie narod: nie mają rob. nic

do wyznaczeń: a jeż. Angli: w innej wyż. kultu. i handlo: stron:
(Dodajm: nawias: że i z uwarunkowań dem.-prew history) zabr: obie
nieprzypozp. w potęd. Afry. to Franc: mniejszej. a Anglii sam. ~~poba~~
rozmyśla broniąc swojej zdoby. w Afric. Gdy zaś ongi Buro:
zdobyw. sob. obecn. swoj. siedziby i wytępi: wielk. ręki brzeh.
Kafr: nikt zyat. w Europ. tem się nie interes:

26.10.900

Co znaczy Etyka socyalna? Oba wyraz: są dosyć zrozum. ale potocz. Ety. socy.
ich mój. przedsta. pewn. trudno. Etyk. zajmu. się oryw: ludzk:
którym przystug. miano dobr. alb. złych a wyr. socyal. określ. zwyk.
to, co odno: się do jakiej grupy ludzi, połącz: w stad. towarzyst.
W przeciwstaw: do zjawisk społeczn. nazyw. indywidual: wyodrębn.
działan. któr. jednost. spełn. tyl. dla sieb. i przez wzgląd na sieb.
Stąd Höffding, prof. w Kopenhad. podziel. Ety. swoj: na
indywidual. i socyal: W pierw. mówi o cnot. i obowiąz. jednost.
rozważan. tyl. w sob; w drug. o rodzin: społeczeńst. i państ.
Inni rozum. przez socyal. etyk. wyznan. tych, zwolen. Socyologii:
że etyk. wszelk. jest wytwor. rozwoj. społeczn. a odróżnią się
przez to od ety. religijn. i od metafizy. wedł. któr: zasady moral.
albo są objawio. w jakiejś wierze relig: nadprzyrod: albo dedukow.
z pewn. pojęć metafizy: n. p. z ogóln. idei dobrego i stosunku
natur. ludzk. do tej idei, do sprawiedliwo. i t. d.
Mój zamiar jest inny.

Poniew. człow. nie jest izolow. jestest. któr. powst. i rozwij. się o własn. sił. lecz od pierw. chwil. zjawic. się na zie. należ. do jakiej rodzin, następ. do szersz: towarzy: z któr. rozlicz. wiąż. go inter: a wewn. i rodzi. i z towarzyst. przeby. aż do śmier. w jak. pewst. któr. opuś: używ. i któr. nawzaj. opłac. się swoj. współdział. poniew. dal. większo. cnót nie dała. się praktyko. inaczej jak w społeczeń. wydaj. mi się ta meto. najprakty. która bier. człow. jako isto. żyjąc: w społecz: i przedewszyst. jego czyny analiz. w świetl. cnót i obowiąz. społeczn.

Jeże. wię. na każd. spoczy. obowiąz. żeb. był dobr. człow. nie potraf. określ. tego. obowiąz. inacz. jak w świetl. społecz. stosun:

Wystar. umieść. człow. w otoczen. rodzi: towarzyst. i państ. ażeb. dostrze: co posiad. a czego mu brak aby był dobr. człow.

Jest inny obowią: o któr. się mało mówi a któr. ma nieobl. następst. dobre lub złe, wedł. tego. czy jest wypełn. lub zaniedb. rozwój swoj. natu. z wszyst. jej zdolno. do ostatecz. granic jej nakreślone =

Etyk. socy.

26. 10. 900

Oczywi. przez to oznacz. się dyst. meto:

Jeżeli. socyal. ma wyra: przeciwstaw. do indywidual. to w Ety. uczyści. źródło tych pojęć zostają. nie może:

Jeżeli. zaś la morale sociale ma oznacz. nową moralno: jak chce Malon w swoj. Książ. -- Paris 95 = w przeciwstaw. do moralno: teolo: filozofi: i naturalisty: = jak oni nienawidzą: powodz. się formal. Ludz. bonte - to należ. odpow. że moralno. była w głów. rzecz, zawsz. jedn: i tak. odwieczny: jak/nie czyń drugie: czego nie chcesz, aby tob. nie czynić = czyń drug. to, co chcesz, aby tob. czynio: - kochaj. bliźni. jak sieb. samego: nic za odkryci: dobrego p. Malon - lecz przew. tak. staw. jak większ. ludz. Odkąd zaś zaczy: filozof. nad etycz. proble: uznawano te praktyczny jako niewzruszo. Ale nie trzeba zawsz. należyt. meto. ani też nie rozglądać. now. potrzeb, które z każd. genera. wytwarzają. się =

29.10.900

Ety. socy.

Podział Etyki socyalnej. powin. być przeprowadzo. w ten sposób: że ze względ. większ. części badaczy nowszych: rozpoczy. się od pewn. funda. pojęć i fakt: któr. określe. i kryt. uważać już dla teg. potrzeb. jest, że przez cały ciąg swoich wywod. Ety. ziemi się postęp. i w pew. stad. zmieniają. lub pokazują. ras. używ. pozwala. Takie w ten sposób. się bada: ..., któr. zajmują się obecn.: że osob. powinn. być traktow. jako cel, osob. cnoty i obowiąz. któr. coś wymaga. lub urzeczywist. Że to wszy. się bada. niejako w zwyczaju. teg. co nazyw. etyk. indyw. od społecz. lub też w oddziel. socyologi. lub właści. antrop. materye. od etyk. wnios. Bo jest oczywist. że ety. jak ją pojmu.: ogół wykształc. ludzi a także większo. specyalist. usiłuj. wykaz.: co być powin.: Bez teg. zamiar. któr. ona nigdy z swoj. strony nie powinn. nie ma ona właści. racyi bytu. Taka rozumia. ety. słuszn. nazw. jest „nauka normująca" (Wundt) tak samo jak logi. = gdy nauki przyrodo. i history. przeważ. coś opisuj. i eksplikuj: Do nich także należ. socyolo. i antropo. one naszyj. zado.: swe zadan. gdy wytłuma. dla nas. fakt któr. jest takim jakim jest. W Ety. prawi. i w Logi. chodz. o wyprowadz. wartościo. zadań o jakimś czyn. lub rozumow. ludz. wedł. teg. czy się zgadz. lub nie zgad. z pewn. powszech. obowiązuj. norma: dział. etycz. lub myśle. logiczn. a =

Chcąc zat. podział. wszy. etycz. powinnis z jedn. stro. dbać o to, aby wszy. wspomn. będ. z drug. obj. wszyst. tej zasad. któr. stud. lub czytel. w wykład. ety. zetkn. dowcy się musi aby były pomy.

Będz. zat

Część pierw. zajmo. się krytycz. rozbio. tych poj. i faktów na któr. jak na nierbęd. podsta. opie. Ety. będ. zawsz. To zadatem się z temi założen. przedko. Ety

Część drug. do wiązicw. przedmio. zwe. dobrą. ludz. nie pod każd. wzglę. rozważ. je, lecz ile przystęp. im miar. etycz. czyn. A że najpierw znajd. tak. czyn. zewn. od pozn. celo do któr. zmierz. będz. ta druga część trakto. o celowo. czyn. etycz.

Część trzecia rozwa. zasady, w imię któr. spełnia się czyny ety. i wedł. któr. ocenio. jest ich wartość.

Część czwar. jeste rozpra. o cnot. i obowiąz. z któr. jako z pobud. i źród. wypływ. owe czyny. Nareszcie

Część piąta wska. boga. rozmaito. zjawi. etycz. powiąz. w jedno. doskon. osoby ludzk. W niej ta sama jedno. ludzk. stan. sob. cele etycz. wyzn. pewn. zasa. ety. wytwa. w sob. cnoty i ucikta. +

0/0 Ta część będ. musia. także zawie. pewn. szczegó. przekły. mog. postu. do ciąg. tak. wszyst. cele bo nie jest tyl. Ety. ucze. bez i etn. przeprowadz. wedł. warunk. śród któr. postęp. jest każ. jedno. i wedł. zasob. w któr. ona jest wyposaż. owszy ideału wyposaż. wzrob. post. w drug. na sieb. obowią. Wyn. z posta. się tej sem. osoby w tych nierbędno. od niej wychodz. lub do niej trafiaj. obraw. się ona musi je zebr. w jedn. wielk. zed. które będ. urzeczywist. całej idei moralno. w jedn. osobni. ludz. a to urzeczyw. będ. zależ. od obra. ludzk. doskonało. lub racz. od pozn. doskon. ludzk. jednost. która każ. przedstawi. ucnego może być przeg. lub przyszłym. przega. powsz. we wszystk. charakt. i dzie. drzw. dowiez. swego istnie. 0/0

30.10.900 <u>Część pierw.: O kilku pojęc. i fakt. podstawo.</u> 27 a

Ety. socy.

<u>§.1 Źródło. wyrazu</u> jest ciekaw. i pouczaj. W Hom. ἦθος = miejs. pobyt. lub mieszk. zwierząt, n. p. stajnia (Il. VI. 511), chlew wieprzy (Od. XIV. 411) legowisko lwów (Herod. VII. 125) i t. d.

Por. Lito. 8–11.

Późn. także mieszk. ludzi – Hes. Op. 200 – Aesch. Suppl. 64. Eur. Hel. 281 i t. d.

Pot. stałe usposob. wewnętrz. ludzi i zwierz. – wewnętrz. usposob. charakt. gdy przeciw. ἔθος oznacz. wszystkie. zewnę.: zwycz. nawyków.

Część w czas. klasyc. bywa potrakto. jed. wyr. za drugi lub raz. obok siebie

Aryst. stal. używ. przymiot. ἠθικός na oznacz. cnót moral: któr. on odróżn. od umysło.: Te nazyw. się διανοητικαί, ponieważ do ich nabyw. potrzeb. wykształcen. ~~~~~~ umysłu (νοῦς) – tamte zaś przez przyzwycz. nabyw. się – a że ἦθος wydawało się jemu tego sam. źródł. pochod. co ἔθος, ἐθίζειν (u Hom. εἴθειν) = Eth. Nico. II. 1: τὸ γὰρ ἦθος ἀπὸ τοῦ ἔθους ἔχει τὴν ἐπωνυμίαν = uważ. wyr. ἠθικός dla tamt. za bar. odpowie.

Późn. ostatn. dziedz. cnót ludz.: nazw. on. i nauko. jego τὰ ἠθικά co przełoż. było przez wyr. nowo utwo. :: moralis = de fato c. 1. = Mos także. oznacz. daw. tyl. zwycz. zewnę.: a nie odpow. greck. ἦθος w poję. arysto.

Ale pod wpływ. greck. filo. mos i mores stosow. także były do

wyraż. pozytyw. moral. wewn. i przedewszyst. charakt = mores

Z wyra. moralis = ἠθικός = utworz. przez bywa. powst. moralitas która u S. Ambroż. i później. oprócz Kościo. Tert. = morum probitas =

U Macrob. Saturn. V. 1. 16 moralitas styli = char. stylu liter.

Kościel. wyr. moralitas przeszed. do języ. romań. jako moralité, moralità, morality (ang.) [mów morèliti) - tak sam. ang: moral (mów mórel) cnotliwy, mórals = cnotliwość =

Niemcy oprócz urobienia Moralität maj. Sittlichkeit = i często się, że zapomn. tyg. wyra. mogą dzieć. moralno: odróżn. ściśl. od zwycz. Sitte i od prawa Recht =

Ale Sittlichkeit tył. tłum. Tezius. moralitas a sittl. Tezius. moralis - tak jak moralis tłum. greck. ἠθικός = którego twór. w filozo. znacz. jest Arysto:

Rezult: greck. i Tezi. niem. jęz. miał. osob. wyra: na oznacz. poszczegól. objaw. moralno. czyli cnoty np. męst. wstrzemięźliwo. sprawiedliw. i t. d., nie miały wyr. zupełn. na oznacz. całą dziedzi. życi. moral. Wyr. ten utwo. dopie. chryst; odnieg. przesz. do wszystk. języ. nowożytno.

W polit. zwycz. i obycz. to samo znacz; dla potrzeb. termino. filozo. od wie. XVII uczyć: ἦθος mores moralis oznacz. prze obycz. obyczajo - Seb. Petrycy = Etyki arystotelesowej - Krak. 1610 i t. d. p. 44 = Co Łacinni- zowią morales virtutes to zowiemy obyczajne cnoty, a co intellectuales to zowie. i na pol. bydz. rozumowe i t. d

30-10-900.

Ety-socy.

§. 2: Pojęcia dobrego i złego: | Gdy ustali-się nazw: żydskie-morest-
na oznacz- pewn- dziedzi- życ- ludzk: Któr- obja: przedstaw: wysokoj
warto: przez: wzgl: uczyw- dobr: a przeciw- im złemi- Te przymiotn:
są oczywi- dawniejsz: od wyr- etyczny, moralny = i mają dziś jesz-
dalek- szersz- znacz: Mówi- dziś jeszcz- z tą samą łatwo: o dobr:
charakt- i dobr- potra: o dobrych uczyn: i dobr: wypit; o złych nałog:
i złych zepsutk: Ta rozległo: znaczeń nie przeszkad: uwal: że
~~wszyst~~ we wszystk- języ- etymolo: dobry = moral: a forma więks:
dobre, bonum, τὸ ἀγαθόν, das Gute wyraż- zawsze doskonałość:
moralno: pojęc- idee najwyż- przyjmowanej- jako wzór i cel pożąd:
powszechn: czyn- i usposobień- moral-: Abstr. pojęc-w- jest to abstr:
stworzo: przez myśle: filozofii: Ale dawn- przedt- już każd- naród
odróżn: dobr- ludzi od złych, dobr- czyn- od nagann- Wola: ted- zazwycz-
o znacz- każd- nar: w ciąg- wyobraż: przez ~~pojęcie~~ wyraz dobry = dla
czego i kied- uczyn- odtąd- dobr-.

Nietsche w Genealog- der Moral- jedn- z najdojrzal- swoich
dzieł, bo wyd- w r. 87, trzy lat- po Zarathu- = (pierw- wyraz: Gut
u. Böse, Gut u. Schlecht) twierd- że i poj- i wyra- moral- zost- wynalez.

przez panów - we wszyst. języ. (zob. p. 7-9) wyr. pański, szlachet. = dobry, gminny, podły, niski = zły - u p. schlecht do 30 let. wyr. = schlicht - wot. nabr. znacz. zł. w rozum. etycz.

Świerd. new. że bonos = duonos, jak bellum = duellum - wyprowadz. zat. w Rzym. był ostow. dobr. a w Niem. gut przypomi. gött.

Przeciw tym fantasty. etymol. należ. podnieść, że języ. ital. jak w ogó. history. dał i przedtem oznacz. przez bonum najpierwot. niezy porząd. i przydat. rozum. względ. = jak w nas dobre ziemie i że stało się z tym wyr. co z grec. ἀγαθός i tylu inn. że pierwot. znacz. jeg. dotyczy materyal. przeniesio. na oznacz. przymiot. duch. i serca a już w bard. dawn. czas. nie określ. całej natu. ludzk. wszystkich pewn. pojęć o ludzk. doskonało. Aleksand. język z inn. punkt. widzen. określ. tę doskona. u Rzym. bonus = z wodu rozumie; ἀγαθός = dziel. odważny - u Niem. gut = dobrany, połączony z porów. Gatte

Ale ten wyr. przesz. ze sfery zmysło. i materyal. przenie. do sfery moraln. oznacz. pod. całą przymiot. któr. powinny odznacz. się w osob. żeb. mogła uchodz. za dobr. Tem się też tłum. - zdaniem już niew. tę rzecz: że wyr. „dobry" prawi. we wszyst. języ. pozbaw.

stopnio: Gdy już raz przymiot. ten wyraz. pełn.. etycz. przyznio. nie moż. Ety. rozy.
było wprowad. grada: bo czyn jest dobr. alb. zły, człow. jest dobr. albo
zły w znacz. etycz.. Gdy zaś w inn. znacz: używ. tego wyra: i
chcian: wyraz. wyż. stop: przydatno. sposob. i t. d. obrano te stop. wyż.
z inn. źródłost. jak melior, ἀμείνων, besser, lepszy i t. p.

Podob: zły = oznacz. pierwo: zmysł: fakt = brudny, bo
malam (sic) = μέλας = mały = zaniecz[y]szczo: występ: w
schlecht pierwo. = ~~schlicht~~ gerade = prosty = znacz. religii.
zat. przeciw: ~~Kiedy~~. wyraz. niż schlim = schief =
dzisiej schlim i schlecht mniej więc. to samo
ale w star. Niemieck. - jeszcze za czas. refor: ~~jak mówi~~ n. p. u Lutra
recht = schlecht, czas. oba wyra: równocześ używ: i znacz.
ten zachow. się dziś jeszcz.. w format: schlecht u. recht =
w który. oba wyr. znacz. to samo =

Pod. ~~Schlecht~~ schlecht = schlicht = einfach = od wojny trzydziestol.
= schlecht = schlim = choć pierw. oznacz kiedy. prost.
a drugi wyr. kied. ukośny - nie moż. być użytk. przeciw: ani
też lepsz. przykł: jak przenoś. brać z nowy zmysł: póź. zmieniaj.

swoj - znaczę - gdy zost. przeniesio. do porząd. psycholo:

5.11.900

Ety. socy. a

§.3. Dobre wedle Spencera. Angiels. filoz. nie lubi etymologizo. na której się nie zna, a lubi za to induk: która wyd. się jemu bezpiecz. prowad. do celu. Tę induk. przeprowa: na począt. swoich „Zasad Etyki" spolszczo. przez Karto. zaczyn. od mięczaków ryb, a kończ. na szakal. Tak uczono: jest przew. zbyteczne: bo i cóż zacznie: w spekula. etycz. z spostrzeż. że ryba jest głup. a słoń mądr. a przeciw. stąd szłokf. musi skład. z milio: jaj. z któr. ledw. dwa doczek. się mog: że będą komplet. szłokfi. a słoń. wystar: jedn. młod: bo umie lep. sob. zaradz: na świe.

Naven: na str. 16 pols. przekła. przecho. do tego, co nazywo dobr. i złem postęp: (rozd. 3) I znowu bawi się w szczo. induk: kiedy nazy. nóż alb. strzelb. dobr:? Kied. mówi. o kiel. pieczob. lub mądrz. but? i d. p. Odpow. że są dobr. gdy odpowied. przeznacze. przez. nóż będ. dobr. gdy dobr. kraj; pieczs. będ. kiel. gdy nas nie zabezpie. dostatecz. od dowcza i d. p. Te przykła. są bard. jasn.

Mniej jasn. są uczynno. niezywot: lub czynno. przedmio. niezyw. n. p. dzień niedobr.; lato dobr. =

Przechodz. d. jest. życ: twier. że te wyr: oznacz. skutecznoś. celow: n. p. dobr. wyż.; dobrz barani. —

Czyny nazwać. ludzk. gdy są obojęt. pod wzglę. moral. nazyw. dobr: lub złe: stoso. do ich powodz. lub niepowodze. — dobry skok — dobra gra w bilard =

Zdaj. się Spen. że już należy. przygotow. znaczen. obu pojęć w znacze. etycz. bo wedł. niego w porząd. etycz. one także odnosz. się do skutecz. lub nieskutecz. celow.

Wyraż. niedokład: bo czyn moral: nazw. gdy nie osięg. celu, nie traci nic na warto. np. gdy ktoś ginie nie wyratowa. tonącego. Podnoszę tę uwagę. wyrażę się.

Odróżn. tedy Sp. trzy rodz. celow. w czynno. moral. ocen:

a) celow. zdaząj. do samozachow: = ktoś dobrz. się broni. dobry kup: — pewn uwagi o tej kateg. czyn: i przykł. który Sp. jej obycz. zachow. za pośr.

b) celowan. ku pielęgnow. i zachow. potomst.

— dobra mat. — dobry ojciec

c) celowan: w stykan. się z innymi =

Trzecia ta kategor = uważa. e stąd wyr: zły i dobr. odno. się najczęś: do czyn: które dopomag. lub szkod. innym np. pielęgno. chorych: — ratow: rozbitków. utopio.

~~·1059~~ ~~·002·7·9~~

5.11.900

31 6

Ety. socy.

Wszyst. dał. czyn. nazyw. się dobr. lub złe. stosow. do dobr. lub złe. ich celów; (już nie mówi Sp. o skutecznośc. celów) a jeśli. zachod. jak. sprzeczno. w ocenie. tych wyr. do źródł. ich bywało sprzeczn. w celach. (p. 21)

Konklu: p. 21: a) Rozwój dąż. ku samozachow. dosięg. swych granic, gdy życ. jednost. jest największ. tak pod wzglę. długo. jak. pełni; ter. widzi. że pomijaj. inne cele, uważ. za dobr. tak. postępo: które sprzyj. samozachow. a za złe, które zdąż. ku szkodz. sob.

b) ze wzrost. siły zachowan. życ. jednost. wynikłej z rozwoj. potężniejsze i siła rodozachow. wyraża się w pielęgnow. potomst. oraz że w tym kierun. rozwój dosięg. swych granic kied. stosow. do dzieci, dochowan. do dojrzało. przygotu. się należy. do pełn. i długie. życ., a obecn. okazu. się, że postępo. rodzi. uczy. się dobr. lub złem, ile się zbliż. lub oddala od tego ideału.

c) ustalen. się społeczeństwa umożeb. i wymag. takiej formy postępow. aby życ. mogło dosięga. pełno. w każd. członie.

i w jego potomst. więcej . nie przeszkadz. takie. celowi w innych, lecz nów. ma dopomag. dowiedzieć się tei, iż także formę postępow. przedewszystk. dobro się nazy. Prócz tego powiedzieć: że rozwój wted. jest najwyżs. gdy postępow. jednostki. dosięg. najwyższ. pełni życi. w jednost. jej potomst. i bliż. tut. zaś spostrzeg. że postępow. dobr. zwane podno. się do stop. najlepsze. gdy odpow. jednostki. wszystk. trzech kategor.

Nasuw. się pot. cało. bard. ważn. pyt. : p. 22:

Czy w tych zad. o postępo. dobr. lub złem, kryj. się jaki postulat ? (Inne słowy : czy przypuszcz. że tak. być powin. lub nie powinno być = leży to przyjm. na dnie każd. wypo: etyczn. = mówi stary Sp.;

Odpow. że mówi. na życ. zapatry. się alb. pesymisty. że nie warto żyć - alb. optymist. że życ. jest cenn. dar. Spen. wołn. przyd. oba sprzecz. kierun. przez wypełnienie. tego co mają wspóln.

p. 23: Czy nie istniej. wśród. na coby się obie powinno. stw. zgadz. jako na coś wspóln.

5.11.900

Rozumow. – jednych i drug. (p. 24) przyjmuj. że wszy. oczywiś. iż życ. jest złem lub dobr. stosow. do tego czy przykrość, czy przyjemno. w niem przewa.

Wspólne założen. obu przeciw. pogl. jest to, że postępow. powinno mieć za cel zachow. samego sieb. rodzi. i społeczeń. lecz tyl. z warun. aby życ. przynosi. więc. szczę. niż niedo. (p. 24)

Jedna tyl. być moż. teor. jeszcze, wedł. któr. inne wyjaśnie. dobrego i złego pod. moż. mianowi. że ludz. na to zost. stworzeni, aby byli sob. źródł. wiecz. niedo. i że obowiąz. są utrzymy. się przy życ. dlatego, aby stwór. ich miał zadowol. w przygląd. na ich męki. Jakkol. nikt otwar. nie przyzna. się do tej teor. nikt jej tak dobit. nie wypo. wielu jedn. hołdu. jej, w nieco zmienio. postac. (p. 25)

Pot. przypomi: relig. wier. okrut. lud. pierw. któr. dała wzg. mści być dreszczcis. – Którego wyznaw. są potomk. tam tych tradyc. krwiożer. i mniemań. iż przeważ. ludzko. jest cierpien. a wszy., że obowiąz. jej jest przedz. nadzw. życia ku zadowole. stwórc... i Wola pompety: że czczu złego ducha nie wygas. = (p. 26 mid.)

Następuj. pot. drugi, ist. deklama. (p. 26) tak zakoń.:
jeże nazy. dobrym każ. czyn, sam przez się uważ. gdy jest tak do celu zastoso. iż dopom. samozachow. i tej poważycie przyjemno. która samozachow. pożądan. czyni, jeże. dobro żewiczny każ. drogę postępowan. ułatwiaj. życie bliźnich i czynimy to w przekon. że żyć. wszc. wag. niż niedoli dostaw. – wtedy okaże. się rzeczą niezaprzeczo. że wobec całk. sumy szczęściów prost. i ubocz. na wszystk. ludzi, dobre wogól. jest tem co sprow. przyjemność. (p. 26)

Następn. pot. polemi. dość powierzcho. i niesmacz. zwraca się. przeciw. przyczem nowe dost. się ciosy chrześcian.: np. błogosławionym dla miłosierdz. błogosławionym, którym pokój czynią i t. p. bo wedł. Spen. wszys. one dziel. dla przyjem. końca: tą ostate. konklu.:

Tak tedy wiedz. ... nie może uniknąć uważ. za ostate. cel moral. pożądan. stanu uczuć, jakkol. stan ten nazwiemy zadowolen. radością czy inaczej. Przyjemno. dowiadowa. gdzie-kol. kiedykol. dla kogokol. pojedyn. czy zbioro. jest nie-zbędn. żywiołem tego poj. Jest ona tak niezbęd. postaw. po-ucznia moraln. jak przestrz. – wobec względ. (p. 41)

§.4. Krytyka Spencerowskiej defini. Udaj. się ślad. Spen: spostrzeg. że indukt: jego prowad. do rezult. znacz. odmienn. Zestawiw. bow. wszystk. rodz. czynów i rzeczy, zasługuj. na mia. moraln. dobrych. daj. taki wynik. Każd. jestest. dobr. jest w ogól. jak. znacze. gdy posia. wszystk. przymio. należ. do jego natu; Każda rzecz będz. tyl. dobr: ile jej przysług. bytu. Im więc. jest, tem lepsza – a scholasty. mówi: bonum et ens convertuntur. W wszystk. jedn. znacze. i więcej: rzecz uczy. się dobr: gdy służ. do osiąg. jak. celu. Wted. ona nie jest rzeczy. w sob. lecz jako narzędz. któr. posługu. się inne jestest. czy rzeczy.

Etyczność.

a

b

Taki. człow. nazy. się dobr. w tem znacze. podwójn.

a) jest dobr. w sob. gdy posiad. przymio. któr. wynik. w natu. ludzk: Z tego punkt. widze. moż. o każd. człow. powied. że jest dobry

b) moż. być dobr: względ. inn. jest. zwłasz. ludzi. Wted. będz. dobr. człow. któr. we wszystk. położ. i względ. wszyst. ludzi objaw. tę dodat. cno: któr. nazyw. dobro. serc: mówi. że to prawdzi. dobr. człow. Takich ludzi komplet. dobr. nie ma – nemo bonus nisi Deus. Ale też wyr. ten bar. nieokreślo. bo najczęś: musi dobroć objaw. się w myśl. oznaczo. słowa: Nie mamy do czyn: z ludź. oderwan. lecz zajmuj: pewn. stanowis. społecz; pełn. pewn: określo. obowiąz:

Te specyal. stron. i obowiąz. wyraż. przez rzeczowni. a gdy rzeczow. w naszą rozumie: odpowia. pewn. sumie fakt: dodaj. epit. dobry. Mówi. tedy: dobr. ojciec, dobr. urzęd., dobr. żołn.:

Jest oczywist. że w obu znacze: gdy człow. rozważ. w sob. i gdy go sądzi. jego postępo. względ. drug. musza być jak. czyny, bo bez czyn. nie moż. nic wiedz. o jeg. natu. ani przymio.

Czy kog. nazyw. dobr. człow. czy dobr. urzęd. zaw. robi. to na podst. pewn. czyn.: zestaw. na przedm. dobr.

Ale dobr. uczyn. nie są zaw. moral. dobr.

a) Biorą pierw. katego. czyn. mają. za cel samozachow. u Spencera to samozachow.: który jest wszyst. ludz. i zwierz. wspól. nie posia. charakt. moral. Tak. czyny bed. najlepsz. naz.: sittlich werthlos – Wundt Ethik p. 427 1e wyd. Mógłbym powie. że są często moral. nagann. ale wolę poprzest. na łagodniejsz. przydom. użyt. przez Wundta.

Będą te czyny w pewn. znacze. dobr. gdy służ. jaki. wyższe. celo.: i na Wundt zaczyn (p. 428) że tyl. wted. cele osobis. są moral. jeśli nie są ostat. cel. lecz tyl. bliż. cel. czyli osobnik działaj. nie moż. jako taki nigd. być właściw. celow. moralno – ist niemals eigentl. Zweckobjekt des Sittlichen.

6.11.900. 34 Ety. szcz. 6

etymologji

Konklu. tych uwag kryty. i poprzedz. rozbio. - taka będz. że wyr. dobry ma we wszystk. języ. dale. rozrz. znacz. od wyr. moralny. W tem drug. znacz.: t. j. moral. dobr. ~~oznacza~~ oznacza wyr. tec pew. klas. czyn. ludz. któr. maj. osob. cele, osob. pobud. osob. praw. swoj. wedł. któr. byw. spełn. Jak. to cele, pobud. pra: dowie. się w dalsz. ciąg. tych wykł. - Ter. niech wystaw. ~~tyl~~ uwag. Koniec. że ani mowa ludz. ani zdro. rozsąd. w niej uwidoczn. nie pozwal. na utożsamie. przyjemno. z moral. Zapew. towarzy. wiele. przyjemno. czyn. moral. ale nie są one ani ich cel. ostat. ani głów. pobud. a częst. te rzeko. przyjemno. tak skrom. zajmuj. miejs. nw. tak nic nie znacz. że nie potraf. być ani pobud. ani cel. do jakiegokol. działa. w dziedzi. wyż. moral: Żona pielęgnuj. czule przez lata całe niemocą złożon. małżon. i zarabiaj. na jego i swe utrzym. - praca ciężk. bez wytchnie; matka, obezwo. drob. dziec. dla któr. jest wszystk.; ratuj. z wody obce dzieci. które w jej rękach ton.; misyon. na wyp: trędowat: (wed wybrzeż. Birmanii) przebyw: z chor. dzień. sam się zaraża - nie powod. się wzgl. przyjem. a dla dobr. ludzko: wola. twierdz. że tak wyped. część. zdrowiej się niż przypuszcz. egoizm. Ani o przyjemno. nie myśl. Winkelried gdy pod Sempach rzucił się na dzidy nieprzyja. choć zaręcz. Giżycki (Grundzüge der Moral) że to robił aus reiner Lust. Ostatn. słowa jego: pokieruj. moją żoną i dzieci, nie dowod. że był w takiej -

r. 1386 - 9 lipc w b. przeciw ks. Leopoldowi austr.

To samo o Wiedz. Kelw. Letourneau, l'évolution de la morale Paris 87 – Delahaye p. 118

kolw. Lustsstimmung. Ale d Giryc: i podobn. Hedonik. jenne przoni: taki. do Spen. przy dan. sposob:

§. 5. O prawdzi. defini. dobrego. Filozof. zarówn. jak ludz. niezawsze zgadz. się zew. w tem, że każd. jednost. zdąż. do swej. szcz. i że dostęp. go lub mniem. dostaje. przez posiad. tej. co jej wyd. się być dobr. pożądanem. Summum bonum i summa felicitas są praw. jednoznaczn. poję: rozważ. tę sam. rzecz z dwóch różn. punkt. widze. raz jako przyczy. drugi raz jako skut. bo szcz: mieć nic nie moż. nie maj. tej. co daj szczęś. Ale w grun: mówimy to samo, gdy człowiek. o: przypisuj. zamiar ugania. się za jak. szczęś. lub za jak. dobr.

Plat. choć częś. rozpraw. o najprzy. dobr. i różn. rodzaj. i stop. dobrego, nigd. jedn. natu. jego nie określ. w spos. ścisły. Mówi tyl. obrazo. że dobre, jak słoń. które ~~...~~ wszyst. oświe. i ogrze, podobn. daje każd. jestest. ~~...~~ życie i wiedz. poznan. i t. p

+ wzory na świe. pragnę.

Dopie. Arystot. położ. jasn. defin. na czel. swej Ety: (I. 1): Każ. sztu. i każ. meto. a podobn. taki. działan. każde i zami. każd. zdaj. się zdąż. do czegoś dobr. (ἀγαθοῦ τινος ἐφίεσθαι δοκεῖ); dla tej. też pięk. określo. dobre jako to ~~do~~ czeg. wszyst. zdąża, τἀγαθὸν οὗ πάντ' ἐφίεται, bonum quod omnia appetunt lub jak Seb. Petrycy tłum. Którego wszyst. +

8-11-900

35

Edy. socy.

Defin. ta, któr. sam Arystot. podaj. jako stary (ἀπεφήναντο - wyłożyli) przeszła do filoz. następ. Przez całe wieki śred. uważ. rzecz za dobr. dla tego, że jest pożąd. S. Thom: ratio boni in hoc consistit, quod aliquid sit appetibile — Suma theol: 1 qu. 5. a. 1.

Atżeb. defin. ta była należy. rozumian. trzeb. dod. że

a) appetibile odno. się do władz. duszy, któr. zowiemy appetitus

b) że pożąd. zwra. się nie tyl. do tego, czego nie mamy, lecz i do tego, co już posiad.; owszem bow. każ. rzecz, mogąca być przedmiot. pożądan. dla woli ludzk.

c) bonum jest bran. w znacze. najszersz. za wszyst. co może być w jakiejkol. form. pożąd. przez jakąkol. siłę. Zat. nie tyl. jest przedmio. rozum. pragnien. (voluntas), lecz i ślep. chuci (appetitus), także zwierzęc. popęd. jak nawet ruchu mechaniczn. którem nie towarzy. czucie. Dla kamien. będz. jego bonum ciążen. ku środku ziemi, dla woli. dźwigen. się i obracan. za słoń.; dla zwierzę: zadowolen. zmysło.; dla władz. appetyt. żądzy rozum. W takim sens. mówi Arys: τἀγαθὸν οὗ πάντ' ἐφίεται, bonum quod omnia appetunt.

g-E:
Schulze: der Gegenstand des Begehrens heisst ein Gut. (Psych. Anthrop. 206)

Lipps: Gut ist was ~~unserer~~ seelischen Natur gemäss ist u. sie befriedigt

+ sam. posit. -

New. gdy filozofo. się róża. co do przedmio: któr. się pragn. i co do cel. dla któr. go się pragn. zawsz. widz. treść dobrego w tem, że coś jest przedmiot. pragn. i zdaż. dla uczr. woli = le franc arbitre va au bien

Leibn. Théod. I B. § 154 ~~Nouveaux Essais~~: der freie Wille geht auf das Gute

Wola wolna zdąż. ku dobr:

Schopenh: D. Angemessenheit eines Obj. ~~zu~~ irg. ein. bestimmt. Bestrebg d. Willens = W.W. I. § 65 =

Spino: Eth. ~~III prop. IX~~ schol. = propterea aliquid bonum esse judicamus (!) quia id conamur, volumus, appetimus atque cupimus

Ale defini ta jest jednostr. bo rzecz określ. przez skut. Moż. przez anali. isto. dobr: otrzym. drug. defini. Skoro dobr. jest przedmio. uczr. pragn. musi w niem być coś, co wiedz. uczr. ku niemu porusza. Musi być w jeg. natu. jak. własciwo. zgadz. się z natu. uczucz. jakieś pokrew. z ruch. w nas, który narz. pragnien. Tak okaz. się potrzeb. druga defini: dobre jest to, co jest właści. lub co przyp: do uczr. natu. -

S. Tho. bonum est ens, quatenus ē conveniens =

Z wymienio. defini Schopenh: die Angemessenheit eines Obj: etc. zupeł. to samo mówi, tyl. w dłuż. form: lub właściw. obejmu. obie defin. i łączy je, owa brana ze ~~pojrzyść~~ skutk. i drug. zyskan. przez anali z

8.11.900.

Ety. zeszyt 6

Ale to samo, w około. inn. form. wyłoż. bez. gruntu. Aryst. Dow. że dobr. ludzk. poleg. na czynię, odpow. natur. ludzk.: ἐν τῷ ἔργῳ δοκεῖ τἀγαθὸν εἶναι καὶ τὸ εὖ (Eth. N. I. 6. p. 1097 b. lub p. 11 ed. Teub.) –

Rozumu. tak. mniej więc.: Jeż. chce: głęb. oznacz.: co to szczęś.: i dla czego ona następ.: jest szczęś.: (εὐδαιμονία – τὸ ἄριστον) należ.: zrozum. co to jest właściwa czynno. człow. – τὸ ἔργον τοῦ ἀνθρώπου =

Tak dla fletnisty i rzeźbia. i każd. artyst. a wogó. dla wszyst. ktoś. coś produkuj. i coś rob.: zdaj. się dobr. i doskonało: τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ εὖ – przebyw. w dziele (ἐν τῷ ἔργῳ – t. j. w tem co rob. – Tak zdaj. się być i z człow. jeśli on wogó. ma jak. czynno. swoj. właśc. (εἴπερ ἐστιν ἔργον αὐτοῦ) bo czyż ted. cieśl. i szewc. będ. mieli swoj. pewn. dzieła i czyny a człow. nie będz. nic nie miał, lecz będz. bezczynn.? (t. j. człow. ile jest człow.)

Lub raczej może. powie. że jak oko, ręka, noga i wogó. każ. części ciała speł. swoj. funk. specyal. tak i człow. niezależ. od wszyst. tych funkc. ma jaką. swoj. właśc.: Ale która to będz.? Życie jest funk.: człow. wspól. z rośli. – trzeb. więc odrzuc. funk.: karm. i wzrostu. (τὴν θρεπτικὴν καὶ αὐξητικὴν ζωήν)

Owo (αἰσθητική τις ζωή) jest nam wspól. ze zwierz:
pozost. zat. działaln.-rozumowe (πρακτική τις τοῦ λόγου ἔχοντος) Ale mówi. w ostatn. odróżn. części które słuch. rozum. i drugą które posia: wprost rozum – a tę funk. rozumu bierz. znow. w znacz.: energii = ψυχῆς ἐνέργεια κατὰ λόγον – i że będz. właści. dodatkow człowie. w ~~przeciw~~ znacze.

Będz. też człowie. właściw. ostatn. czyn. osob. rodz. – a ta ~~czynn.~~ ἔργον będz. człowie.: duszy i to najlepsz. czynnoś, którym towarzy. rozum – ψυχῆς ἐνέργειαν καὶ πράξεις ~~κατὰ~~ μετὰ λόγου i to doskonał. ostatn. powszechn. które to dobr. i piękn. sprawi. Pamiętam nie chodz. o jeden czyn – lecz ciąg czynno: podob. życie doskonał – bo jak jedna jaskółk. nie robi wio. etc.

8.11.900

§.6. Kategorye dobrego. Zwykł. podział, dating. od czas. platoń.: jest a/ na dobr. rzeczyw. (b. reale) i pozor. (b. apparens). Jed. i drug. pożąd. bo nie bytob. dobr. ale pierw. odpowia. nasz. natu. i daj ~~się~~ jej przyswoi. drug. nie daj. się przyswo. lecz rozkłe. natu. naszej. Będz. zat. pierw. conveniens, drug. inconveniens, wedle jak defini. poprzedn.

Pozdobr. Aryst.: φαινόμενον ἀγαθόν – κατ᾽ ἀλήθειαν ἀγαθόν Eth. N. III. 6. 1113 a; 7, 1114 b =

b) Inny podz. na dobr. w sob. – bonu in se i dobr. dla inn.: „bonu alteri". Poniew. dobre w znacz. etyczn. istn. tyl. dla woli nasz., przeto „dobr. w sob." znaczy, że rzecz ta sama moż. być dla jedn. dobr. dla drug. złą, choć ona w sob. nie jest ani jedn. ani drug.

[W ontologii. znacz. jak widzieli. każd. rzecz w tej mierz. jest dobr. w któr. istn. czyli ile ma w sob. bytu, tyle jest dobr.

Przykł.: żelaz. koleje, telegr. ~~prasa peryod.~~ dzienniki, zdoby. oświa.

c) Najważ. podz. na trzy ~~rodz.~~ klasy:

α) dobre moralne: (bonu honestu)

β) „ przyjem. („ delectabile)

γ) „ korzyst. („ utile)

Trzy te rodz. są tyl. potrojn. oblicz. jedn. i tej sam. idei dobrego. Różnią się zaś międz. sob. w ten spos., że dobr. cnotli. moż. wyped. całoś isto. nasz.; drug. t. j. dobr. przyjem., moż. być wywod. przez pierw. lub też samo przez się spraw. przyjem.; trzec. jest tyl. środk. do nabyw. pierw. lub drug. W isto. to co jest korzyst. nie zaw. jest zgod. z rozu. lub uczciwo.

9.11.900 38

Etyk. Socyo

§ 7. Defini. i podział złego. Odwrot. stro. dobrego jest złe (malum). Jeżeli dobr. przedmio. jest natur. pożądań. i qu. omnes appetunt — będzie złe przedmio. natur. unikan.: qu. omnes fugiunt. Jeżeli zaś dobr. ma tę głów. cech. że zgad. się czyli odpow. natu. natur. (conveniens), to będz. złe nie być. nie zgod. się z natu. natur. (inconveniens), lecz jak najbard. sprzeciwn. (contrariū). Jeżeli natur. każ. dobr. w swoi. istoci: jest jak. byt: czy. posia. jak. rzeczywisto. to złe nie będz. żadn. byt. lecz brak. jak: bytu czy. brak. dobr.: przynależ. — privatio boni debiti — n. p. ślepo; brak rąk w człow. i t. p.

Podz. dobre. z należy. zmian. takż. do złe. stosuj. się. Naprze. dobr.: które jest cnotli. = honestū — stawa niecnotliwo. — inhonestū — naprzec.: dobr.: któr. sprawi. przyjem. (delectabile) stawa złe, któr. wyprad. przykro. — malū contristens = naresz. korzystn. (utile) odpow. w sprz. ujem. złe szkodli.: (malū impediens)

Zob. niektó. inn. podz. i wszystk. defini. w Litogr.: p. 22–23.

Przy podz. złego sprawdz. się to sam. zjawis. z któr. spotkal. się przy podz. dobr: Jak dobr. w znacz.: ontologicz. i psycholo. ma dale: rzecz: obwód od dobr. w znacz. etycz. Tak samo złe w znacz.

ontologię i psychol. nie rozr. wszkor. obejmu. kiz. fakt. od złeg. Któr. właściw. zajmu. się etyc –

Moż. przeto dziel. złe na fizycz. i moral. Zob. Pauls. I. 297.

Złe fizycz. w sob. rozważ. nie jest złem, bo każd. byt jest dobr. zat. i jego objaw: dobr. Coś, czego nie wchod. w stosun. do ist. czuj: Góra granito. pod wpływ. atmosfe: rozkła. się w głazy a te spadaj. wzdd. przez wszystko: Złem absolut. nie ma ni złe: Jak góra przest: tak każd: istnieć przest: a wszak jej masa stała. ogół. przez przyro. zat. i granitem.

Ale w stosun: do istot czuj: owe głazy mogą być czemś złem mogą spadaj. niszcz. życie: a nawet gdy leż. spokojn. stają się źródł. niektór. cierp: Ale cierp: towarzysz: budz: pierw: że któr.. jed. -mater: był na miejscu: drugi musiał być zdala: sprowadz. ue trudu: Opór kamie: stawia: robotni: czy wszystko: czy twardo. i t.p. był dla nich czemś złem, ale te same przymio: nadaj. kamien. i warto. To moż. mniej więc. powiedz. o wszyst: produkt. przyro: któr. w sob. za dobr: a w stosun: do przysz. ludzk. ile te potrzebo. jest z niezmierz. cierpien: będą one czemś złem. Ale ten przykład wyjaś. takż. dla czego złe fizy: w sob. nie jest czemś rzeczywist. tyl. względ. itd.

Etyk. zooz. 6

9-11-900

Wśród objaw. złego fizycz. zewn. wyróżnić: i więc: mniej. złeg. fizy: te obdarz. Któr. napotyk. się w organiz. ważnych. często: Ujemn. stro: nego organiz: mogą być rozważ: z trzech punkt: widz:

a) alb: odkryw. w nim braki, któr. tam być nie powin: np. ślepo: od urodz; i choro: nieuleczalne od dzieciństwa: sprawn: wadliw: organiz: często lub też braki te występ. w późn. wiek: przez utrac: [illegible] itp.

Takie mało jest privatio boni debiti =

b) albo też dostrzeg. się pewn. przymio: któr. zaś: ograniczyć w ziemi niedoskon: np. wzr: zmysł. itd. tak. złe właśc. nie jest fizycz. tyl. metafiz. sprowadz. się do [illegible], dla czego nie zost. jeszcze ważn. stwor. niż istniej. obecn:

c) alb. też upatruj. złe w istnien: indywidual. w ogól: bo to zaw: zwrąz. z pewn. warunk: któr. mog. być niedrog; mogą być wcale jako niedowład. a wted. żądalibyś: właśc. być bogiem =

Tomczew. też fizy pozn: złe: fizycz. występ. mocn. się w ułomności nad dolą ludzk: należ. przypomn: że kaź. byt stwor: jest ograniczo: i niedosko: ale pomijając. duch. ludzk. jest zarazem: niedosko: w doskon: potencjał w energ: ogrzeszo. w grani: jeszcze: stworzo: któr. dla tego: że stwo. nie może przeniesi: zależ. od Stwór.

Złe moral: czy etycz. jest inn: rodz: ono mieści się w czyn. ludz: i następst. Zaś moraln. dobr. jest czyn, który zdąż. do wydoskonal. człowieczeń. w nas osobn: będz. złym zaś który je przyj. obniż. niwe. w nas czy drug: A że czyn każd. ma swoj: następs: który jeśli złym nie był w sobie. przy: zjawiaj. się jako niewola: lecz takż. wewnę: dusza: jako przeświadcz. poczu. cierp: że się było sprawcą: tych skut. przeto złe moral: dzieli się na winę – malum culpae i na karę – malum poenae =

11-11-900

Ety. zocz.

§ 8. Defin. dobrego u Gizyckiego. Podejemy kt: jenn. defini. błędn. ktoś po uwag. poprzedz. Tatro. daj. się sprosto: a są bezd. pouczaj. jak. jednostro. rozdwoje: jed. lub drug. rodz: dobr. moż. zwich. lub przyczyn. zarzem. cat. jego rozś: Otoż Jerzy Gizycki, ktoś tyt. z narodz. był Padokiem — nieżd. prof. filo. w Berli. jed. z jegomoto: Tow: dla etycz. kultu. w Niem. z ktoś. się jenn. spotk: późn: — utworz. w inni: kol: za wiel: poważ: w kwest. etycz: Dawniej ogłosz. rozpra. o Ety. Hume'a, bliż. nas to obcho: jego Grundzü. der Moral 83 Leip. = Moralphilos. gemeinverständl. dargestellt Leip. 88 — pot. jego pośmierć: Vorlesung. üb. sociale Ethik — Berl. 95 = ogłosz. przez jego żonę p. Lilli G. = wydaw. także. Ethische Kultur. Wochenschr. f. social-eth. Reformen — teraz wydaw. dal. przez jego przyjaz: prof. Förstera, autro: Tenn. także niektó. etycz. dzie: z ang: Jeg. Grundzüge der Moral + wynagrod. na konkur: ogłoszo: przez berlin. Tow. Lessinga, zost. spolszcz. przez Henr. Wernicza + „Zasady Moralności" (Warsz. 87) i zrob. sob. u nas pew. kół. czytel. jak go poprzedn. już naby. w Niemcz:

O dzieł. tem, gdy ukazar. się w polsk: zrac: uwagi. recenz: bardzo żywo: p. Cezary Jellenta+, przedruko. w jego „Stud. i Szki. filo" War. 91 = pod drukiem: tytu. „Etyka Nierogacizny", co ma znacz. że chrześcijanie,

+ pseudonim, właściw. Hirschband

Epist. I. 4, 15-16:
Me pinguem et nitidum bene curata cute vises
Cum videre voles Epicuri de grege porcum.

Któż p. Jell. nie bez. Lubi, tak narzuc. kard. ety. hedonisty. Któż wyznaw. jest Gury. Bez żad. dostat. podst. zwał go zwrot. Tolak. i członkowie „Etyki niezrozumiałej" nie uczyn. dzieciń. Hedoniz; wyraz. to pochodzi: od Horacego = porcus de grege Epicuri = a Cycer: Któ w pism. swoich niezliczo. razy zaznacza: filozo. Epiku. a dobr. jej znad i osobist. miał stosun. z mnóst. wymik. jej zwolenn.: nie dej. pochleb. wyobraż. o życiu ich, choć zatoczy. szko: naraz. dobrym, cnotliw. ludzk. ostw. Karci jed. brak logi: w jej. syst: gdy powie: przyjemno: lub szko: (distillatio = nullum esse bonum nisi voluptatem) nie dej. się w żad. spo. wygod. i niektór. zasad. jej. moral: np. żądan. myśl. w zmowen. oczysz.; żyć. cnotliw. i. t. p. =

x (właściwie Hirschbaud) Zwrot. p. x Jellenta, entuzjast. ~~wolenni~~ wielbici. hedoniz. i Guryck. także sam. nie/logicz. w jej. ety. podno: gdy raz mówi

„Etyke każ. o tyl. dyl. uwzględn. własn. inter. o ile jest on stworzony, o ile odpow. interesu. ogółu —

a drugi raz:

„to zo z jedn. strony zasługa. ze względ dobr. mojej. bliźniego, nie stawo. jenn. żeb. dobro drugi: osoby więcej znaczyć mało, niż moje własne" (p. 117 pols. przek.)

19.11.900. 41

Etyk. rocz. 6

Powie-się p. Jellenta że „rozdz. z jak. tak. przygoto. filo. Takw. się wyjątki. z tych społeczno. ale skrom. precow. pośredn. życia nie dopomie rob. w duchu tego, co moż. dwa na pozór wrog. rob. prawd. pogodz." (p. 175)
Moż. być przekon: że naw. tężny od nieg. filoz. nie wyjątkowy z tych społeczno. ani nie dopom. w rob. duchu owej megiur. formud. która pogod. zasadni. antyke. tkwią w każd. hedoniz. Sam zresz. krytyk. Jell. nie pod. nam tej formuł.

Otóż Gizy. który jest tyl. popularyzato. angiels. hedoniz. i utylitaryz: - jak zresz. Jell. dobr. zauważ: - który ciąg. się od Benthama po przez Milla do Spencera (p. 166 sq. - tego ostat. mieni być naw. wydoskonal. wyrazicl. utylitary. Do tez Gizi. po mil. zwłaszcz. po Spenc: Data of Ethics, który jej zresz niewątpli. nie dod. nic inn: W tem podob. do nieg. że za prawdz. moral. czyny uważ. te któr. odnosz. się do społeczno. ludzk. z wyk. od Spencera. je wyno: Ale i w tem do nieg. podob: że naw. tych czyn. celowan. upatru. w przyjemno: lub rozko: (Lust)
Mówi bow. (p. 17-18 niem. wyd.) Dobr. jest to wyr. wzgl. i zaw. oznacz. jak. warto. Być dobr. znaczy mieć warto; być złym znaczy nie mieć warto! Oba poję. odno. się do oznacz a owa. moż. być przyjem. alb. nieprzy. Rzecz jest dobr. i ma warto. jeś. jest przyczy. nową przyjem. lub oddalen. nową nieprzy (unmittelbare od.

mittelb. Ursache angenehmer Bewusstseinszustände) a zło jest rzecz, która jest przyczy. wroni nieprzyjem. lub oddalan. wroni przyjem." Wyprow. stąd aut. wnio. że żad. rzecz nie jest w sob. ani dobr. ani zła, lecz tyl. przez wzgl. na podmiot oruj. jący, któremu sprawia ona przyjem. lub nieprzyj. Te same rzecz moż. dla róż. osob być już to zła już to dobr. a naw. dla tej sam. osob. ile razy odmien. się jej usposob.

Rzecz w sobie zawsze jest dobra ale dla podmiotu oruj. jącego może być albo zła albo dobra.

W defini tej mieści się błąd podwoj.:

a) aut. identyfi. dobr. w znacz. ontologi. z dobr. moral. choć pierw. ma dalo. rozcią. grani. Każ. rzecz jest dobr. ile ona ma byt. Słoń. było dobr. rzecz. pod względ. ontologi. naw. gdy jeszcz. nie było ludzi ani stosunk. etycz.: bo było, jak jest punkt. ciężko. ku któr. grawit. ziemia i reszta plan.; było i jest źródł. życia dla rośl. które przecież nie mają pretens. do etycz. etycz. a naw. znacz. oczęśc. swoj. siły życio. ze słoń. choć tyl. w znacz. zło. : dobrocz.: i obrazo. może o nich być mowa o etyc. Zat. słoń. jest bonum appetibile w węższ. znacz.: dla człow. moż. być bonum et malum, wedł. jego stanu zdro. lub chor.: potrzeb ogrodni. podróżn. wojsko. i t. d.

19.11.900

Sty. 1907.

b) Drugi błąd taki: Mow. że dobr. moral: mierz. wartość. odbie: od stat. przyjem: Gr. mier. trzy posta: dobr: honestu, delectabile, utile iucundum, i nawet jako je mier. wszys. Sp. Zapew. wyd. do. się czś. dla przyjem. nie złoż. a oraz. się jeda dla przyjemno. Ale czyż pobud. wielk. dział. ludz. jest przyjemno? Przyjemno. towarz. częst. czyn. a oraz. wal. nie towarzy. Zdrowy człow. zaw. jada z przyjem: ale czy jada dla przyjemno.? Chory jada z nieprzyjem. wskaz. potra: któr. nie lubi i o..., kied. nie prag: Wid. obowiąz. ped. się w podobn. warunk: Stosown. częst. w nocy jeźd. do chor: lek. tak samo – moż. być, że po przebyc: kied: oraz. wew. zewnęt: później myśl. o tem, doznaj. przyjem. wew. że spełni. obowiąz. ale to przyjem. inna od tej, któr. wynikł. tak wszyst. ludz. a w żadn. razie nie była one pobud. do czyn. wszystk.

Dawn. przed Gr. powied. Locke: Rzeczy są złe alb. dobr. tyl. przez wzgląd na przyjemno. lub ból. Nazyw. dobr. wszyst. to, co jest zdol. wzbud. lub powiększ. przyjemno. – (An Essay concerning human understanding Book II Chapt. 20)

Locke więc wyr. pleasure and pain – choć dod. że mog. one. powst. wskut. oraz. w ducha – } a gór. wszystk. ducha zewnęt. ale nie

c) Przykł. któremi Giż. popie: swoj. teor: przeciw niej zwracaj. się. Jed. podeliś: wyż: jest tam. Giż: śmierć bohat. Arnolda von Winkelried pod Sempach r. 1386. (Grundzüge etc. p. 35)

Drugi przykład: (Grundzüge p. 36) wię. z nowelki o z stróż. kolejo. któr. wobec zbliżaj. się pociąg. osobo. z jedn. stro. a pociąg. z pusz. wagon. z drug. stro. wyzwa. ten drugi w rów, gdz. dzieci jego bawią się a zost. niezł. zmiażdżo. Stróż ocalił wprawdz. życi. wielu pasażer. ale był nieszczęśl. przez resztę lat swoich. Twier. Giż: że w owej chwili ~~strap~~ strażn. miał do wybo: międ. nie spełnie. obowiąz. a ocalen. dzieci. wydaw. mu się tamto okropniejsz. niż śmierć. własn. dzieci.
Nie mamy tutaj jedn. odważ. dwóch przyjemnoś. lecz odważan. poczc. obowiąz. z uczu. rodzicel. czyli porówn. nie dwóch przyjemnoś. lecz dobreg: któr. mośli: z dobr. któr. jest tylk. efekt. Powsta. się w tych przyp. odwrócą. wal. międ. rozum. a sercem; być nazyw. ześ międ. efekt. mniejsz. to czystej.-

11.11.900

Ety. społ. [margin]

Walkę międ. obowiąz. a przywiąz: nie raz dla chlub. ładzko rozst. rozstrzyga: na korzyś. pierw: Nie jed. Brutus kaz. ściąć swoich syn. za konspir. przeciw rzeczyp. Nie jed. żołn. w trudn. rozprz: zgin. śmierć bohater: nie dowódców. się ucz. dwu: wiekopom. Ile razy wódz wzyw. ochotn. aby szli na śmierć niechyb. zaw: moż. być pew. że znajd. się odważ. goto. życ. swoj. poświę. Ostat. wojn. kubań. dostarcz. wiele. przykład.

A w życ. cywil. nie szczędzie rozstrzyg. obowią: nad przyjem: lub wzgled. egoist. pojęt. Czyż powiemy, że obowiąz. zwycięż. bo przedstaw. przyjem. większ: Wład. wyr: przyjem. mniej. tak rzew. mocy. że stoj. się niezrozum.

Zresztą Giż. mówi za życ. sposob. urzecz. swoj. przeko. a zło przeciw. W r. 89 ogło. recenz. Etyki Pauls: (Voss. Ztg. Febr. 89 Sonntagsbeil.) bron. zarazem. zas. Hedonizm: Pauls. na to odpow. w wyd. 2gim I. p. 259. Paul: uwa: z Arysto: dobr: za to samo, co energ: czyn. pracy duszy ku doskon. i rozwij. całej. treści swoj. Bethätigung aller Tugenden u. Tüchtigkeiten (I. 252). Zgod. z tym poglad: przedstaw. stanow. czyn. doskon: nad mniej doskon: przecież tamtego. treść bogatsz. zat. lepsz. Giż. odpow: że nie mamy wład.

mieć: ~~do~~ osiągnąć: tej. co doskonalsz. od mniej doskonałe. ~~stąd~~ ...
Hedoniz. przeciw. (tak zwz.) w przyjem. lub nieprzyjem. zaw.: ma mieć. bo słow. Tato. odróż. wyższ. przyjem. od mniejsz. Pauls: na to odpowd, (II. 261) że mieć. być może. idea wszk. doskon: która się osiąg. przez porówn. większ. przyjem. z rzeczywisto. Mniej wsz. wiary, jakim powin. być słow. a do tej idei stosuj: środki zwoj: lek. wychowaw. i t. d. W wybor. tych środk. nie powod. się wyższ. lub mniejsz. przyjemno. lecz tem, co wedł. zdan. powszech. jest korzyst. lub wielko. Z drug. stro: materialob. utoż. błonie wszystk: przyjem: aby ~~...~~ ludz. można. wybiér. międ. wyżk. a mniejsz. Ale tej. błon. rozkapio. dotad ~~...~~ przyj.

Zresz. Pauls. wyniek. się ucz. przekon: Gizy. bo stanowi. ich za zbyt róż. Pierw. kiei. owyn: spełn. dla treści co nie wyklucz. przyjemno: po spełnie. owyn. lub usu. w czasu. jego spełnie. Dla Giży. treść owyn jest obojęt: a skut: przyjem. wszystk.

Ostatecz. rozwiąz. tej antyte. moż. dawać: być ostatecz. gdy będz. rozbiér. Hedoniz. Teraz wystar. zwrócić. że idea dobr. u Giży. w ciąg. się nie róż. od Spen. skor. ja identyf. z przyjem.

15.11.900

Ety. socy.

§. 9. Dobre wedle p-Guyeau jest grub. przesąd. jak mówi na str. 1 swego dzie. Esquisse d'une morale sans obligation ni sanction. Paris 83 (Alcan), jest poję. mętn. i nieokreśl. wypływaj. się w hipote. metafory. (p. 8). Twierd. mimo to, że cele, za któr. ugan. się ludzko. choć są wielora. dają się sprowad. do jak. jedności (p. 8) Tą jednoś. będz. życi. (p. 11) czyli zachow. ile być może, życia tak. cieles. jak duchowe. (p. 12) czyli jak najdoskonał. i najzupeł. manifest. życia swoj. we wszyst. władz. i sposob.

Wid. z tych zdań przytocz. że Guyeau, podob. jak Aryst. przyjmu. dla wszystk. organ. naczeln. cel istn. a jeś. odrzu. poję. dobr. to chyb. dla tego, że pojmu. je w zbyt ciaś. grani. Jedn. defini. Aryst. uważa. ostat: – doskonal. i doprowad. do aktu (energii) wszyst. władz nasz. tak jest szero. że każ. dobr. w niej pomieś. się moż. A jeś. bierz. pierw. defini. Aryst = to, do czeg. wszyst. dąży. = tak. będz. dość szero. aby obj. wszel. dobr. nawet to o któr. obecn: się świado. czy nieświado. niekt. zwierz. i rośl. lecz naw. jestes. nieżyj.

Ta defini. zresz. nie jest męt: bo cel ogól. jasn. określ:

jako ten, do któr. wszyst. zdąż. Powszechn. cel. nie mógłby być wy-
szczegól. bo nie zachodzi. Arystt. o jedn. klas. czy jest. czy szczegól.
lecz o cel, do któr. wszyst. zdąż. jestes.

Nie dostrz. zaś Guyau, że mimo woli daje definic. choć o wiel. gor. od Arystot. Pisząc książ. o moralno. musiał oczywiś. definicję tę orzec czy ucz.: o któr. pisze. Jeś. ked. moralno. określ. jako rozwój wszechstr. życia we wszyst. wład. i na wszyst. sposob: właściwie definic. jak. ogól. biolo. Ktoś rośli. i zwie. ktoś będz. wted. moral. istot. bo życ sob. [illegible] jeśli nie rozwij. wszyst. władz swoich żywotn. Przez to pozn. moralno. zbli. się zupeł. wszyst. Wszyst. jest wted. moral: Arystt. jed. i wiele inn. filozo. zbyt wiele mieli rozu. żeb. się zadowol. taką ogólnością. Oni wiedz. dobr. że wszyst. świado. czy nieświad. rozwij. się w pełn. życi: Ale Arystt. wtrzeg. że dobr: w znacze: ontolog. ~~moral~~ nie jest dobr. etycz. lub przedmio. etycz: o któr. pisz. Guyau To co ludz. mają wspól. z rośli. zwierz: choć dobr. jest, nie nale. do Etyk. ani wszyst: wyższ. ludz. zmierz. do wyzwolen. pozn. zdolno: lecz tyl. o zdoln. i cnot. czysto ludz: to wszy. nie obejm. zdolno: lub przed. estetyt. żołnierz. [illegible] lecz wszyst. władz †

Moralno. określ. tylko na kart. [illegible] jest p. 11: „Wiedzę, które ma za przedm. wszyst. sposo: zachow. lub powiększen. życ. materyal. lub umysłow. Prawa tej moralno. będą też same, co prawa życ. samego a w niektór. swoich teoremach najogólniejsz. one będą obowiązyw. wszyst. jestest. żywe."—

† czysto ludzk. ~~Tej~~ cel specyal. jest przedmio. Etyk. wedł. Arystt. Na jeg. podsta. wted. tez, nie wystarcz. ale bard. ~~właśc.~~ i ~~ogól.~~ pisa. chcąc uzupełn. swoj. etyk: norm. zob. przy ins. okazj.—

15.11.900.

Ety. szcz.

Jeśc. Guyau pod. błędn. określ. rozwój życia jako potrójn. płodno:
a) umysłu; b) uczucia; c) woli. a z pierw: wypow: potrzeb. krea: dutko; z drug. potrzeb. zaspokoj. uczuć altruisty; z trzeciej proces społeczn.: (p. 20-24)

jeść. dalej obowiąz. określ. jako nadmiar życ. któr. domag. się urzeczywistnień (27) a moralno. jak. jedno. jest. gdy przeciw. niemoral. jest jego rozdwojeniem – (29) jeść: nareszc: dochodz. do konklu. że obowiąz. wyraż. tyl. moc. która usiłu. spełn. się w czyn. (247) że ten. który ma w sob. odpowied. siłę, ma takż. obowiąz. działan. (248) aut. sympatyzu. i nieraz wzgl. w polem. przeciw moralist. angielsk.. Zob. jego La morale anglaise contemporaine) obow. się w ogóle: które po częś. leż. po za właściw. dziedz. etyki, po częś. błęd. zysk: na jasno. i czysto. gdzieb. błęd. zostan: z głów. defin. dobr. – a szczęś.

Teraz rozbiór: idei obowiąz. i przy sposobn. jeno. się do niego powrócimy. –

15. 11. 900

§ 10 O wolnej woli. Załatwion. się z pojęc.: dobr. i złe: bez któr. Ety. żadn. dyskus.: o oremkol. ani wroga. ani przeprowadz. nie moż. przechodzę do któr. fakt. któr. taki. powin. być rozpatrzo. zar. na wstęp. wszys. wykład. Dwa są przedewszyst. któr. każd. ety.: uzna. ze wspól. wszystk. ludz. uważ.: wolna wolę i sumien.: pierwsza by d. niezbęd. każd. czynn. moto.: któr. ma być pomyśl. jako moral; druga jako najwyż. prawa: decydują: o słuszno. lub niesłuszno. czyn. i wnoszą przez swój werdykt do duszy ludz.: alb. zadowol.: i spokój, albo zgryzo. i niepok. Jakkol. wolna wola jest taki pojęc.: któr. nie wszys. przyjmu. w tej sam. form.: jednak. moż. ona być głów. rozważ. jako fakt, powszech. uznany, bo naw. deterministi. skrajni, nie wierz. w wolno. woli, nie mniej zgadz. się na istnie. faktu, choć go mien. być illuzyą. Podobn. Kopernikanie, choć bieg słoń. dokoł. ziemi uważ. za złudze.: nie przecz. że złudzen. to istnieje: jako fakt, narzuca. się wszyst. ludziom.

Czem jest. ted. wolno. woli? Zaznaczamy, że wolno. jest przedewszystk. negacyą przymu.: fizycz.: zat. pojęc. i fakt.: który jest wtórn. ~~[illegible]~~ pierw. natu. bo istnie. przez nieobecno. swego przeciwień. Odzysk. wolno.:

Ety. wol.:

Zob. Teod. Lipps'a, die ethischen Grundfragen. Hamb. 99

Vossa gdzie lekcya dziesiąta ma napis: die Freiheit des Willens.

+ jak. siero; wdo. kale i t. p. wyra.

znaczy wydost. się z więzien. Odzysk. swobod. lub wolno. może ten mówi, który przest. być związan: lub powstrzymyw. w jakikol. spos. Jest zatem wolno: negacyą jakieg. defektu+, nieobecno. przeszko; niezależno. od przymus., który może być dwoja: a) albo nie pozwal. nam robić, czego chcemy, gdy n. p. skazan. trzymaj. w zamknię - albo

b) gdy zmusz. do robien. czego nie chcemy, gdy każ. kazańcom przeciwd. i t. p.

Że czyny ludzk. w ten spos. czy powstrzym. czy wymuszo. są pozbe-wion. charakt. etycz: o tem nigd. nie wątpio: że pierw. warun. działa zewn. pozytyw: nieobecno. przymu: wolno. od nieg: libertas a coactione. Tę wolno: także przypisuj: zwierzęt. gdy chodz. i rob. co im się podob. Jednakże i to pewn: że człow. nigdy: pełn. swobod. w tem znacze. musi rob. mnóstw. rzeczy i żadn. sposob. od nich powstrzym. się nie może. Spełnien. wszelk. funkc. biolog: jest konieczn: człow. musi jeść, spać, poruszać się, odpoczyw. po znuż: oddych. i t. d. Ta konieczn. jest tak związ. z naszą natu: że nigd. pozbyć jej się nie może: zew: będz. nami pozorów: necessitas naturae. Także zwierz: czyżby ta konieczn: Jak człow. może i zwierz. być woln. od zewn: przymu: ale nigd. nie może uwol. się od istot. potrzeb swoj. natu; może oddal. ich zaspokoj: ale nie może go zniesć.

Edy. soczal.

Jest taki. ovzymist. że tak konieczno. natu. nie jest ani przez ludzi ani zarzu: uważ. za wymus lub brak wolno. Człow. nie widzi w tem przymusu. w codzien. maryc: żed. niewo: mus folgo: potrzeb. jedze. lub spać. a dopić. posia: libert. a coertione, to mary. że może jeść i spać, kied. zechce. nie się posłub. nie bedz. uważał. na brak wolno. Taki. zwrcz. w tych sem. wczes. że wola. układ. Dotąd. obco: się nie pola lecz. po za etyk: a że natu: każd. jestes. jest mu przyrod. i z niem zrośnięg: mieja: tej wymag. nie czuj. jako sob. narzucz: a tyl. te, któr. zewną: przebywa: uczy. wtedy. przymu: Byleb. tych nie drzucu: bedz mieć się za wolu: nie zadaj. sob. pyta: czy nie rost. pod jakimś przymu: wewnątrz. Gdyb. jedz. nigd. nie był zmuszo: staw. tego. pytan: nie byłb. jestes: etyczi byłb: jak. zwierz. żyj. po za etyk:

Jedn. analizuj swoj. natu: szybko człow. spostrz: że nie wszyst. jej wymagan. z tą sam: występu. koniecz: a są niew. takie. któr. zew. zwalcz: być mog: Jeść musi, ale gdzie. jedze. i wybór potr: zostaw. mu do woli i żeb. konieczn. ale formy jej rozlicz. jak. wszadcz. ludy ucz. mało oświec; gniew, radość, smut. bolem porusz. drog,

ale moż. ich nie objaw. na zewn: panuj. nad każd. drgnie. muszku.
twar: a wew. cześć cał: wzdr. jak męż. znosi: okrut: przed
śmierć. męczar: jeśli lud. pierwot. a uważalib. się za skalko-
edyb: uczyni. drgnieć. dali znać o swem bolu. Im bogats.
zaś staje się życ. lud. tem łatw. oker: do spełni. lub niespot.
czyn o nich. spostrzeż: że moż. przezwycięży. wiele. i swad.
dobr. nieprzyjemne; zwycięży trud i wysiłek: i pielęgn. ran.
towarzy. chor: rodzi. lub dzieci. I także spostrzeż. że moż.
strach zwycięży. jak się zwycięża. bol i zmęcz; i że dobr. jest
nieg. odważ. to zrob; zł a unikan. nie zrob.

Tak od począt. prac. rodz. ludzk. odróżn. międ. zewnęt. a
wewnętrz. przymus: i twierdz. że pierw. nie pociąg. za sob. drug:
że moż. nawet. należy się poroz. niezależ. wewnętrz. Stwierdz. nawet
że mędr. nawet w kajdan: jest wol; że w rozpalo: pieca Falarysa
nie strzyżi – a lud. pierw: bez kult. filoz: nawet wśród katuszy
nie wydaw. tajemni: sob. powierzo: chrześcija. postacy nie wypie-
się Chrystu. i śmierć: z uśmiech. przebacz. ze ust: a podziwie.
tych, którz. stosuj. – twierd. że wszystk. przymus zewn. nie znosi
wolno. wewnętrz.

Ety. społ.

§ 11. Wolność wyboru czyli liberum arbitrium jest koniecz. warun. aby wola była wolną. Gdyb. wszystk. czyn. nasz. wypływ. konieczn. z natury nasz.: nie byłob. wewnętrz. wolno.: byłab. tyl. zewnętrz.: tak jak. zwierz. nie maj. wewnęt. woln. i maj. tyl. jej pozo.: gdy wyzn. np. jakieś zwierz.: niegł. odmaw. po- stworzeń. Ale wted. nawet dział. były. pod wpływ. zewnę. pobud. Jeżeli zaś pozy spełnian. swoich funk.: żywot. oras. obycz.: jakiś wybór, odbyw. się te zachowan. w tak. czas. grani.: i w tak. zew. zależno. od wrodzon. instynkt. że o prawdz. wybo. podob. do ludzk. na ser. mowy być nie może.

Człow. przeciw. obok czyn. któr. spełn. ex necessitate naturae, zdobywa się i na inn. o któr. on sam stano. czyn. jest ich pan. „Władztwo woli jest, o ile jest wola, że jest panią swoich czynów" mówi S. Tom.: dominium arbitrium (de veri.: qu. 20 a. 5 ad 7). Wido. przez wolno. rozum. zaw. filozo. można. wydaw. pewn. czyn. czyli staw. się ich przyczy.:

Arist. Eth. Nico. III. 1. p. 1110 a: δοκεῖ δὲ ἀκούσια εἶναι τὰ βίᾳ ἢ δι' ἄγνοιαν γιγνόμενα. βίαιον δὲ οὗ ἡ ἀρχὴ ἔξωθεν

Ib. 3. p. 1111 a: ὄντος δ' ἀκουσίου τοῦ βίᾳ καὶ δι' ἄγνοιαν, τὸ ἑκούσιον δόξειεν ἂν εἶναι οὗ ἡ ἀρχὴ ἐν αὐτῷ εἰδότι τὰ καθ' ἕκαστα ἐν οἷς ἡ πρᾶξις = Gdy tak. niedobrowol. jest to, co się dzieje przez siłę lub niewied. zdawałob. się iż dobrowol. jest to, co + ma począt. swój w sam. (działaj.) który zna szczegóło. wszyst. do czego czyn. się odno.:

Nie zaprzecz. tym- mówi wspom. Lipps o wolno. zwierząt Ł. d. p. 278 p. 280 o tworzeniu od wrodzen.. p. 283 o wolności [illegible] czytaniu [illegible]

Człow. jest źródł. lub początk. swoich czyn. Ibid. 3. p. 1112 b: ἔοικεν δή, καθάπερ εἴρηται, ἄνθρωπος εἶναι ἀρχὴ τῶν πράξεων

Możemy wybier. międ. dobrem a złem i przez to określ. nasz char.

Ib. 4. p. 1112 a: τῷ γὰρ προαιρεῖσθαι τἀγαθὰ ἢ τὰ κακὰ ποιοί τινές ἐσμεν, τῷ δὲ δοξάζειν οὔ.—

Nie wszystk. co dobrowol. jest także robio. z woln. wybor.

ibid. 4. p. 1111 b: ἡ προαίρεσις δὴ ἑκούσιον μὲν φαίνεται, οὐ ταὐτὸν δέ, ἀλλ' ἐπὶ πλέον τὸ ἑκούσιον· τοῦ μὲν γὰρ ἑκουσίου καὶ παῖδες καὶ τἆλλα ζῷα κοινωνεῖ, προαιρέσεως δ' οὔ.—

+ ile to w jego mocy z wiedz. a nie bez wiedzy, tj. dobrze znając osobę i czem i dla czego to robi. N.p. gdy kto wie, kogo bije i jakiem narzędz. i dla czego.

W tłóm. to ustęp. ἑκούσιον = voluntarium, volontaire

προαίρεσις = Wahlfreiheit = intention ou préférence (Barth.)

Dobrowol. jest to, co robi kto z wiedz. i świado.

ib. V. 10. p. 1135 a: λέγω δ' ἑκούσιον μέν, ὥσπερ καὶ πρότερον εἴρηται, ὃ ἄν τις τῶν ἐφ' αὑτῷ ὄντων εἰδὼς καὶ μὴ ἀγνοῶν πράττῃ μήτε ὃν μήτε ᾧ μήτε οὗ ἕνεκα, οἷον τίνα τύπτει καὶ τίνι καὶ τίνος ἕνεκεν etc.

gdy mówię dobrow. rozum. jak i wyżej się orzekło, to co kto robi +

16.11.900

49

Sty. rozy: 6

Ze wzor. Augst: takż. scholasty: a przed nimi Orzow. Kodżo = zob. Eisler, Wörterb. der philos. Begr. Berlin 99 - s. v. Freiheit et s. v. Liberum arbitrium

Ten co jeno. mało zna Augusto - iu Bernard: ubi voluntas, ibi libertas - de grat. et lib. arbi. c. 2,3 -

Alb. M: Sum theol. II. qu. 16. 1 = Liberum dicimus hominem qui causa sui est et quem aliena potestas ad nihil cogere potest

S. Thom: liberum est qu. sui causa est - con. gent. II. 48, 2

Sum. theo. I. qu. 83. 1 =

gdy. trzeb. zrob. uwag. że zupeł. o Bogu mówi się causa sui, a dobit. to wyraz. stosow. do woli ludz. świad. występ. jak. wielk. przyczyn. wzgl. do faktu woln. wybo: w dziesiąt. woli ludz.

Descartes zalicz. fakt woln. wybo: do prawd niewątpli. Prin. philo. I. 39: Qu. aute sit in nostra voluntate libertas et multis ad arbitrium v. assentiri v. non assentiri possimus adeo manifestum est ut inter primas et maxime communes notiones quae nobis sunt innatae, sit recensendum

Ibid. c. 41 = ponieważ. jesteśmy wolni, możn. błądz. -

Z wyjątk. Spino. i podob. panteist. który wolno. ostat. uważ. za iluz. bo nie zna żadn. wszystk. pobud. dla któr. działa – a woln. tyl. mienią być Boga t. j. ostat. siłę twórczą:

wszystko: filoz. późniejsza. choć różn. się w defin. uważ. wolny wybór za fakt niewątpli. istniej. w woli ludzk.:

Leibniz: libertas est spontaneitas intelligentis

t. j. wola, powrac. ponad rozum =

pobudki, mówi, jak scholastycy:

inclinant, non necessitant voluntatem –

Chr. Wolf: das Vermögen der Seele, durch eigene Willkür aus zweien gleich mögl. Dingen dasjenige zu wählen, was ihr am meisten gefällt

sponte eligendi qu. ipsi placet –

Kant: das Vermögen einen Zustand von selbst anzufangen bzw. die Unabhängigkeit der Willkür von der Nötigung durch Antriebe der Sinnlichkeit =

X Wundt: die Fähigkeit eines Wesens durch besondere Wahl zwischen verschied. Motiven in seinen Handlungen bestimmt zu werden =

albo też mówi: die Freiheit der Willkür ist jene Unabhängigkeit ihrer Bestimmung durch sinnl. Antriebe. dies ist der negative Begr. derselb. der positive ist: d. Vermög. der rein. Vernunft, für sich selbst praktisch zu sein – II

19.11.900

Ety. rocz. 9

§ 12. Wolno. obojętn. wyboru, libertas indifferentiae O trzech form. wybierani. i konsekwencj. warunk. tegoż objaw. się w trzech form:

1° Alb. wola może coś zrob. lub nie zrob.; libertas contradictionis.

2° alb. może zam. czynu, który ma być spełnion. zrob. coś inn.: libertas contrarietatis

3° może. narzesz. wśród róż. czyn. prowadz. do tego sam. celu, zdecyd. się na jed. lub drugi = lib. specificationis

Te trzy rodz. woln. wybor.: liberum arbitrium, spotyk. się w życ. ludzk.: czy wszystk. trzy są równ.: potrzeb. do wolno. etycz. w niedosk. znaczen. nie jest naszą ter. rzecz. rozbier. Wystar. uwag.: że pierw. form.: jest w pewn. mierz. potrzeb.: jeżeli nie mobie. czyn. jest doskonał.: drug.: jest zupeł. niepotrzeb. a nawet grub. do etycz. doskonało. zawad. jeżeli: nie obejmo. wolno. grzechu = trzecia narzesz. jest koniecz. potrzeb.

Po odróżnien. tych trzech form wybo.: przedsta. się woln. woli w następuj.: restrykcj.:

a) Wola nie jest woln. co do ostat. celu. człow. sieb. nie mob. a gdy dosko. do pełn. świadom. zestęp. sieb. gotow. z pewn.: form. działan. i z pewn. cel. do który. zdąż. Od tego głów. celu nie możecie uwoln.

b) co do celów drugorz: pośredn: czyli środk. wiod. do osięg. celu ostat. człow. jest: ma być przedsi. wola. musi w pewn. mieć pośred. liber. contradict. t. j. zaniech. czynn.: nie potrzeb.. ale dla swoj. [illegible] i krewko: wyj. taki. lub wadzący: drugi, lib. contrar.: dopuszcz. się czyn. złych a w najwyż. stop. jako akcent uświęcenia. w dane od Bóg. ma owa liber. specif.: która przedewszyst. wyróż. go od zwierz. Każ. zwie. zdąż. do swej. przeznacze. na ten sam spos.: ptak zaw- szczęż. swoj. tak samo budu., wyd. te sam. krzyki, ten sam śpiew; pełni swoj. funk. biolo. w tej sam. form. o w tych sam. okres.

Wnosim. stąd, że zwierz. nie maj. wolu. wybo.: co do środk. prowa. do celu, a jeś. okr. rob. jakoś wyb. wyjątko. lub raczej. rob. w spos. według powsz. ogól. zdziw. A skąd. nawet. te zjawis. odbyw. się w ber. okr. Wół. człow. przeciw. jest ułożo. nie, zdolny na ziemi, nie przywiąz. do żadn. pokar. żadn. specyal. klim. ani sposo. życi. lecz urząd. życ. swoj. pod każd. stref. we wszyst. warunk., maj. [illegible] swoj. najwyż. urozmaic. na rozlicz. sposo. Jest bowiem. rozmai. form. życi. ludz. i niezliczo. drogi, któr. człow. do swoj.: swej. zdąż. osobist. dąż. wynika. że człow. w niezłych. wysok. stop. posia. libertate speci- ficand. czyli można. wybiera. pomię. środk. które maj. postaw. do+

+ osiąg. celu ostat.

19.11. 900

Ety.-socy. 6

c) Wola nie moż. wyb. zrob. bez moty. Jeż. wola zew. występ. w postaw. z rozum.; jeż. nie tyl. jest poprzed. lub dozier. natu. lecz nie dod. sob. zew. pierw. umysł. objaw. się przez wzdę i rozumien. celu (appetitus rationalis cū cognitione finis), nie moż. wyjaś. wole działan. inacz. jak pod wpływ. moty. a ten musi być wskaz. przez roz.

Jeż. zaś. człow. spełn. czyny bezrozu. pod wpływ. niemot. czyny tak. nie należ. do dzied. ety. lecz biolo. lub psycho. a za nie człow. uczyn. nie jest odpowiedz.; przyczyn. ich nie jest w cał. wszystk. Za to czyn. etycz. spełnia. byw. z jesn. przeświadcz. i z pobud. dobr. rozum. Co do pobud. tak. istniej. trzy zdan. filoz. teol.:

α) Motyw zgo. nie jest potrzeb. dla woli, bo wola moż. wybie. bez żadn. moty. międz. róż. przedmiot., nie potrzebu. ona zastan. się, czy obj. do któr. zdąż. jest dla niej odpow. lub nim nie jest. Jeż. wola porząd. czy. i dobr. uważ. robi to post factum czy. dobr. uważ. ona to, co poprzedn. pociąg. ~~Tkała~~ raz wybie. to jej się nie podob. Tak uczą sensualist.

β) Moty. przez zmys. ciąg. wchod. do uczu. dązy a rozu. podsu. woli róż. pobud. do działan. ale moty. te nie są konieczn. ani wzgl. ich konieczn. bo gdy w ostat. chwili rozu. ukaże. jak. pobud. jako większe stoso. wola ucz. moż. dział. inacz. czyli motyw nie konie. determinu. działan. Ostat. sprężyn. działan. jest to, że wola tak chce. Przekon. to Skotyst. w śred. wiek. a dziś. wielu piewr. podob. kolidu. preponder. woli nad rozu.

Zdania α) i β) tak się różn. że wedł. pierw. motyw nigd. nie jest potrzeb; wedł. drug. pozost. zaw. możno. dział. przeciw niemu.

γ) Żaden czyn woli nie moż. być spełnio. bez moty. Musi być najpierw pobud. rozważ. przez roz; ona pob. wolę porn. To trzecie zdan. w śred. wiek. wygłasz. przez Tomis. a dziś. przez wszystk. który. nie są deterministami w pozycyi metafizyt. jedno jest pewniej. a wym. to zaleli i woli, która przest. być wolą, odłącz. od rozu. Żadan. czas rozu. moż. tyl. być pozna. celu i wskaz. środk.; gdyb. roz. tego nie rob. wola pozost. bezczyn. a miejsc. jej wyped. instynkt nierozum.

δ) Nareszcie każd. czyn woli musi bezpośredn. być poprzedz. przez tak zwa. sąd prakt. czyli judicium practico-ostateczn. postanow. Zob. Liberyg. 156 nast.

§. 13. Objekcye przeciw wolności woli, poduozrone, zestawił skrzętnie i pomocą wiasn. p. G. Renard w książce. L'homme est-il libre? Paris 80 – któr. przekł. pols. ukaz. się w War: r. 83: Czy człow. ma wolną wolę? Argum. daj. się sprowadz. do nast. punkt:

a) Człow. nic nie robi bez moty: wiadoma. czy ukryt: i dla tego aut. nazy. sieb. determinis. bo 1) kai. czyn ludz: odno. się do jak. pobud. 2) z wiel. pobud. zaw. silniejsz. zwycięż. li cai której uwag przeciw: ~~t.j. nast.~~ ant. ~~przedczasyklo. kościół kato, pot. wszech. wied. i d.p.~~ twierd. podob: 1° że mogą zadziałać bez moty: 2° jesie. zaś działa się pod wpływ. moty. silniejsz. to jest ~~oni~~ dla tej. tak. że wola tak chce czyli dział[?] niezależnie ostatecz. od ludz. woli. Tak. jest podob. nau: kościoł. katol. w wszyst. nado. uniwers. i d. p. Do świat zwolenni. zalicz. ant: nauczy. lutr. kalwi. i wszystk. filoz. determinis. poczyw. od Epikur. do Spino. Z poprzed. uczo. uwag wyni. że twierd. anto. jest błęd. co do nau. kościo. i co do Epiku. który przyzna. woln. wol. dowi ta nie bez. rządz. się zgęg. mechani. na świat. pogląd:

b) Nie ma skutku bez przyczy. a tak. były. czyn bez moty: Człow. z woln. wolą byłb. podob. do wazy: któr. b. chciał wycho. z niczego. pięknie[?]

przez ozno, chcі się że zob. rozbij. czerst. Zaczep. - takі. Fenelo. który gdzieś powiedz. że dla woli swej. nie wrzej. inn. przyczy. prócz woli.

Zob. Litogr. 160 –

c) poniew. Antydetermin. uwzględn. pewne wpływ. zewn. warunków na dział. władz. aut. tak sam:

alb. woln. wola dzia. pod wpływ. pobud. najsiln. a wtedy niepotrz.

alb. może oprzeć się pobudk. najsilniejsz. a wted. tak, jak gdyb. ich nie było;

alb. czas. może im się oprzeć, czas. nie może. a wted. będ. dzie kategor. czyn.; jedn. determinow. drug. niedetermin.; jedn. spełnie. według praw. przyczyno. drug. leż. po za niem.

Według aut. wszyst. te zewn. okoliczn. się zupełn. przeciw woli. woli =

Aut. nieświado. bawi się w sofisty. które wszyst. na tem poleg. że biorą: to same słow. w dwóch różn. znaczen. alb. też w jakimś now. znaczen: wcal. nie określo. Co znacz. „najsiln." motyw, według aut. nie mówi. Może to być czas. motyw najrozumn.; czas. bard. lechtliw. zwyczaj: takі. według motyw obecny uchodz. za silniejsz. od nieobecn. przechow. w pamięć. Jedn. może dawne postanow: np. żeby nigd.

21.11.900

nie kłam; nigd. nikomu nie wyrządz. krzywd; nigd. nie przeniew. się obowiąz.
nigd. nie złam. przysięg: tak. być siln. że wobec niej pokusy ucichła.
tracą swoj. skutecz: Dzieje zapis. złot. liter: ku nar. potomno: imion.
Kurcjusz. Fabrycyu: ale kroni. życia codzien. wyprow. ul. względ.
chwi' w skromnej. stanowis. Obok zwrot. upadk: ~~powodu~~ wobec dostw. zmysł.
ponęty, jaśniej. dale: tęższej cnoty, niewzgl. poku.
Jest. ted. ocen. przez pobud. silniejsz. rozumie: najprzyjemniejsz;
ocen. najżywsz. przemawiaj. do zmysł. ~~powinna zostać~~. że wola
~~bezna te wol~~: dowo: ~~że jest~~ wybiera ~~bo~~ ~~jak zasada~~ a w tym wyborze ~~chwyci się przed upad.~~ jest ocen. tak. ze głos.
rozum. oraz. ze pożądliwo. zmysł. Ale w obu raz. ona decydu.
o wybo. motyw: a ten wyb. będz. jej wolno.

Pomij. co aut mówi o powst. idei woln. wybo. która miewa
być bard. natur. illuz. ale nie mogę nie wspomn. o jego ~~wielu~~ dowodzen:
że determinizm nie ~~prz~~ niweczy pojęc. obowiąz. ani pozr. zteg. ni dobr.
ani wręcz: odpowiedzialn. Jesie. bow. twierd. że niezależ. od nas,
czy potraf. dobre działa. lub nie działać. zew. zostaj. obowiąz; pozr.
zteg. i dobr. odpowiedz. ale ortod. nie należ. się ani nagro. za
dobre czyny ani kara za złe – (Litogr. p. 164 nast) bo wina

za grzechy spad. ne rodz. lub na społeczeńs. lub na wszystk. którz. go zrobi. takim, jakim jest. Przez karę zaś rozum. ant. materyal. obow. społeczeńs. a przez odpowiedział: ówą legal: rachun. któr. każ. dew. musi. zwierzę. takż. mieć. tę odpowiedział. legal. że gdy nam szkodz. zamyk. je lub zabij.

Poniew. ant. nie wierz. w Boga ani w duszę nieśmierć. ani w żadn. prawa wszyst. nadprzyrodzo. ani żadn. cele przeznacza. lecz jest najzwyklejsz. materyali: zaprzecza. jego. że nie znosi ani inicyatyw: w działan. ani nie wprowad. fataliz: obracając wśród nieskończon. Kontradykt. a najbard. ta razi, że żąd. postępow. moralu: w dwrzeć. pojęc: niciowy wszyst. jego cele ostat.

Niektór. uwagi krytyk. zrob. w Litogr. 170 nast.

Piękn. monogr. o woln. woli ogłos. Fonsegrive, Essai sur le libre arbitre etc. Paris 87 Alcan – Dzieło konkurs. przed ogłoszen. uwieńcz. przez parys. Académie des sciences morales et politiques. –

22.11.900 54

Ety. zecz. a

§14 Sumienie przez większo. filozo. uważ. jest za najwyż. potęg. roz-
jemcz. któr. nieomyl: i niezależ. rozstrzy. co dobr. a co złe w dziedzin.
etyczn. Naw. taki Höffding, któr. jest monistą i kończeniu z
~~Darwinizm~~. Ewolucyonist. w dziedzi. moraln: rozwoj. ludzko: który
ma kiedyś doprow: jak Spec. mniem. do stanu, w któr. nie będz.
ani ety. ani sumie. uważ. w dzisiejsz. porząd. rzeczy (Ethik
p. 58) sumie. za najwyż. powa. i najwyż. prawodaw. we wszyst.
sad. etycz. (A wiado. że każd. czyn ludz. może być przedmio. podob.
sąd.) Dodaj. naw. że sumie. jest nieomyl. jeśli się przez nieo-
myl. sumie. rozum. że w każd. chwil. jest ono rzecz. najwyż.
Szczęśli. mistyczn. on to swoj. twierdz. a naw. może uzasa. przez
oświad. i ta nieomylno. może się myl: zat. nie ma warto.
objektyw. –

Paulsen, który także jest ewolucyonist. choć mniej do monizm.
przyleg. a chorąt. i z chrześcijań. nabył. coś zachow. nazy: sumien.
poświadcz. obyczaju lub obecno. obyczaju w świadomo. jednost. (das
Bewusstsein von der Sitte od. das Dasein d. Sitte im Bewusstsein des
Individuums. I. p. 335) Jest to więc suma powag społeczn:
które na zewn: objaw. się jako prawo i obycz. a gdy jednost. wdr.

tej normy uświęcon. uważ. swoj. wład. postępow. i swoj. wolę partyku
poddaj. pod kontro. woli ogółu. Któr. jest taki. jego wola fundam. post.
owe wzruszen. i uczu. Któr. przed czyn. objaw. się jako sumień. ostrzeż.
lub nakazuj. a po czyn. jako niepok. sumie. lub zadowol. Ostatecz.
jego defini. etyki. sumień. jest przeświadcz. o wyż. woli, przez
któr. wola partykul. jednostki. ocenia się wewnętrz. uważ. Dodaje,
że wreszcie ostatecz. ta wyż. wola bywa tłumaczo. jako wola ludzk.
lub boskiej poty. (I. 336)

Spino: Eth. III df. aff. XVII: conscientiae morsus ē tristitia concomitante idea rei praeteritae quae praet. spē evenit.-

Ojcow. Kościo. mają rozn. defini. wzgl. potrzeb. ich źródł. wedł. potrzeb. chwili n. p. Spiritus corrector, paedagogus animae sociatus, i t. d. z. b. Gaudin IV. 171 =

S. Tom. zaw. źródł. i cel: judicium intellectus quo quis applicat suā scientiā practicā ad actu particulare =
I qu. 19 a. 13 =

lub jak mówi Tomiści:

czyn umysłu, którym stosuj. zasad. etycz. do sądzen. o moraln. uczynk. czyn. poszczegól.

actus intellectus quo applicamus principia moralia ad judicandum de moralitate actionum nostrar in singulari

Zigliara III. p. 60 =

22.11.900

Ety. zorz. 16.

Wolałb. jedn. dod. że rząd ten wywoł. w naszr. norm: zedow. lub niepodk.
Wisto: funk: sumien. nie jest tyl. rząd. bo wtedy nie różni się ona
od wyłąt. rządz. teorety. ani też nie jest tyl. rząd. prakty: bo wted.
każ. czyno: norma, ile mając. jakiś stud. prakty. byłab przedmio.
sumien. Wszys. ludz. przez sumien. rozum. głos, który nakazuje ostrzeg.
zabrania przed czyn. a po czyn. potwierdza, gani, karci i t.d.
Ponieważ. zaś rozum, jako teorety. wiedz. tego nie może. dokonać
przez dodat. „praktycz." wyraz: że ten rząd, pomimo że
jest funk. umysł. ma jak. uwzgl. poufn: z naw. wolą i całą natu.
naszą i skrzywi. odczuw.-robią. coś dobr. lub złego jest w jak. osobi.
położ. zgoł. niepodob. do inn. czyn. teore. lub prakty: W każ.
razi. i ściślej. filozo. uważ. sumie: za czyn. niezbęd. w
postępo: moraln: a często odróż. sumien. jeszcze od ścisłe.
przew. od błędu. lub bałamut: nie mniej uważ. za potrzeb. go
stud. gdy jednak jest przekon: że ono jest: przewodnik.
Oczywiś. postępowanie. nie obowiązuje jeśli nie jest. jasno przekon:
o przewodn. rząd. sumien.

Ksz: inn. defini.

Kant: sumien. nie jest czemś daj. się nab., ani też nie istn.: obowiąz. ~~żeby~~ praw. je sob; lecz każ. człow. jako istot. moral. ma je w sob. od początk. go

Id: Sumie. jest to świado: która sama sob. jest obowiąz.

Jest to rozsąd. moral. sądz. sam sieb:

die sich selbst richtende moral. Urteilskr.

Id. Sum: przepisu. człow. jeg. obowiąz.; wywo. na niem wrażen. przed praw. moral. któr. przedsta. się jako coś boska.

Id. poję. zasad. objekty; ile jest przymusow. dla woli; nazy. się przykaz. (wzoru.) a formuł. tej. nakaz zow. się imperat. ~~Kat~~

Imper. żąda: „postęp. według. tej zasa. w imię, której możesz zarazem chcieć, żeb. stała się praw. ogól. –

Fichte: bezpośred. świado. naszeg. określo. obowiąz. go ku

Moralno. poleg. na tem, żeb. postęp. wedł. sumie.

Sumien. nigdy nie błądz. bo jest bezpośred. świadomo. naszego czyst. pierwot. ja, po nad któr. nie zięg. żad. inna świado.

Hegel: das wissende u. wollende Selbst

23.11.900 56

die beiden Grundprobleme der Ethik

Schop: Świadomość tego co szlach. robi. = (Mor. §9) Etyk. socy.

WW IV. §.62: Gdy kto wdziera się w granice ~~obc~~ cudz.: afirm. woli, jest to krzywda (Unrecht) bez. to osob. społecznego. jako bezpośre. dnio = ból, który zupeł. różn. od bólu fizycz: który mści tamte. towarzy = u wspaniał. krzyw. objaw. się poznanie: że to jedna i ta sama wola, która w nim i w drug. afirm. się a wtk. nie to poznaj. w form: czem. - poczu. który nazy. się zgryzo; poczu. wykonan. krzyw. —

U Schop: odatecz. sumien. nie jest wrodzo: rozum. praktycz: jak u Kan. lecz sztucz. poczuc: jednolit. i tożsamo: natur: je z jaźnią bliźn. która sprawi. nam bole: ile razy. sami wdzier. się w obo. sfer. działa. lub ktoś drugi w naszą:

Ale i do form. jakaś, choć bez. zamglo: intuicyjnej zna. jeś. dusza nie pozna: ni świa. ciąż. poczu wrodzo: świad. oczyst. rozum = który ma już goto. pewn. formy teore. i praktycz = musi. przyzn.: że wszyst. w ~~nim~~ niej jest naby. z doświadcz.

Ona nie wrodzo. świad. ale w potencji - przed doświadcz. one zaczyn. się do aktu = zapew. że w ~~aktualn~~ praktycz: świad. objaw.

U Spen. świd. defi. sumie: nasz. wrodzo. jest za chyterz.

~~E75 ...~~

Hastings Rashdall The Theory of good and evil - Oxf. 1907 I. p. 106

Westermarck Urspr. und Entwickelg der Moralbegr. I. ed. 1907

się prawa pew.: któr. pot. roz. ludz. gdy natr. jego doświad. do pew. rozwoj. dojrz.: ale ten rozwój zacz. się dopie. z dziedz. swojego o przed nim zład. wład. nie istn. w ciele a tem mniej pew. poj. lub wyobr. jak chce Kant = Stąd ani idea sprawiedl. i t. d. lub Kateg. imperat. w umysł. ludz. a priori znajdo się nie mogą, lecz raczej sumie.: jest powo.: nabyt. jest wytwor. dziejó.:

Nie w poj.: socyologii: lecz history.: Każ. dane zacz. swój rozwój (a ze) od nieb.: bo jako ci now.: wstępu. w ten świat - ale pozornie. na to, żeby oblek. się wszyst. któr. ma od rodz.: a przez nich od dawniejsz. jenn. pokol.: - mają.. pewi. tej. życi w społecz. któr. jest przez dług. trady. swoj. krew. histo. odzn. ona te wszyst. wpływ. - a rozwij. się w duch. atmosfe. ~~[illegible]~~ społeczeńst. - będz. ona zmarzo. ich dziedzi. rob. przy. swoi. i wedł.: ich praw i obyczaj. utwo. sob. pew. zasad. moral. wedł. któr. będz. wydaw. werdykt na czasi. postępo. swoj. -

Ale stopnj.: swój sąd praktyczn. do sieb. sam. w szczeg. rozwoju sposób, będz. dana w spos.: osob. szczeg. dotknię.: ory postaw. ory uwagi. tej. postęp. swego. —

26-11-900

Część druga: O celach etycznych.

W pierw. części wstępn. wyjaś. kil. pojęć i fakt. bez których Ety. nie może być zgo: uprawia. w spos. nauk: Kiedy. zaś: postęp. się kil. pojęć: które defini. przyśpie. jej przy analiz. poj. więc. skomplikow. — a przypomn. kil. fakt. bez któr. reszta prawdy istnie. tej nau: I tak przekon: się, że czyny, któr. interesu. się Ety. mogą być albo dobr. alb. złe, i to w znacz. wi. ścisłym. a czyny te przez tego. jest: maj. wchodz. do ety. mog: być spełnia. przez wolną wolę i pod impuls. sumien. Dla tego. oprócz pojęcia kierdyn. wymienio. Także pokróż. przypatrzył. się dwom fakt. pier. wotnym, powtarz: się w wszelk. czyn. ludzi, dziełach. moral. lub niemor: woln. woli i sumień.

Jednakże. owe poję. i fakt. jakkol: uwidaj: każd. czyno: pewn. cech. właści: po któr. moż. ogłos. go etycz: nie wyczerpu: znacze. ani natu. czyn. któr. specyal. zajmu. się Ety: ani nie rozwiązu. żywot. proble: któr. przy ocenie. tych czyn. podnoszą się. Ratow. tonąc: jest n.p. czyn. dobr; moż. wypływ. i najczęś. wypły: z woln. decyz: i moż. zgadz. się z sumien. Czyż dla teg. potrafi. już ocen: cała wartość. etycz. tego. czynu? Dopra. ale

Ety. socy.

Porówn. co mówi Paulsen o różn. zasad. tak zw. Ety. formalist. a teleologicz. — w Systematische Philoso: Ethik p. 295 sq. der Gegensatz der formalist. u. teleologi. Moralphilo. [Kultur der Gegenwart — Leip. 907. Teubner]

że ostat. kupic. rozt. się na wybrze: zamiesz. przez plem: żyj. z ~~pola~~ Vor-~~stangst~~: Mor. ut uspok.: na brzeg: Marowei. Albinsk. i t. p. Oczywi. w Korse: będ. ratow. tonu. ludzi, aby ich sprzed. w niewolę. Nie widz. w tem nic zdroż. bo sumie: jest fakt: nie tylk. antropol. lecz historyi: Grek za czas. Hom.: był. uważ. za czyn hanib.: obrzyd. zazia: ale gdy podr. podró. zewnąt. o jak. plem. barbarzyń. zaliczon. bez strony: ich obyczj. i naw. ich sen. To i dziś się prakty. naw. wśród lud. cywiliz.

Na pozór wszystko pokazu ~~się~~, że o wart.: czyn.: decydu. cel, do któr. on zmierz. i któr. ma być osiągn.: a że bezcelo: czyn. nie bierz. Ety: w rachu. swoich będ. być. musie: przy każ. czyn. pyt. o jego cel ostat. ~~To~~ Tą kwest. zajmu. się drug. część. nasz. wykład. I tak zad. będz. pierw. pyt.:

<u>§. 15. ~~Czego~~ jest jaki cel ostat. czyn. ludzk.?</u> Na to pyt.: jeśli pomyj. róż. relig.: któr. dogmaty. dla wiern. swoich bez dyskus.: określ. cel osta. życ. i działan. ludzk. – moż. podwoj.: drog. znal. odpowie.: albo anality.: wyprowadz. z pojęć: natu. ludzk.: ostat. cel, do któr. powin. zdąż. jej czyn. albo syntety.: gdy porównaj. kategor.: czy klasy tych czyn.

Etyczny.

miłuj. sprowad. do wyż. czy najwyż. mieno. W obu raz. mój. wyp: ta sama odpow: były b. bresz człow. nie jako abstr: lecz jako isto. żyj. w społeczeńs: ζῷον πολιτικόν, jak mów. Arystot.

Że każ. czyn świado. zmierz. do jak. celu, jest widocz; inacz. bow. nie zost. by spełnio. Ale czy wszyst. czyny raz. wziąg. życ. ludzk. zdąż. do jedn. celu wspólu. i ostat.? Narz. ten cel wspólu. bo jest jed. i ten sam dla wszystk. czyn; narz. go ostatn: bo na nim zakończ. b. się dział. gdyb. zost. osiągnię.

Odróżn. cele pośred. i ostat.; pierw. są środk. do osiąg. drugich. Każd. z tak. cel. ostat. jest pobud. dla któr. cały szer. czynno. o cel. pośred. spełnia. bywa. Ale te cel. ostat. moż. być względ. a więc tyl. <u>względ. osta.</u> Każ. cel względ. osta. jest koń. pewn. szereg. czynno; <u>bezwzględ. ostat.</u> zaś ten będz. któr. ani pośred. ani bezpośred. nie daj. się już odnie. do celu jesz. wyższ. Ostat. cel najwyż. w życ. człow. ten będ. po za któr. on nic. więc. nie prag; do któr. on zdąż. czynno. słusz. nadzie. że w nim, gdy go osiąg. znajdz. pełn. swój. spokój. Tak. przykł: nieraz pogard. małż. żyj. dla jedyn. syna; pozyc. szczęśli. małżon. jesz. w później. starości tak zajęt. sob. jak wtedy. gdy wstępo. w śwo. progi Hymen. Oczywi. wszyst. co rob: będz. naczelno. ten drug. współ. miło. po za któr. nic. nie pragn. — Filemon i Baucyd = Schritt: der Gang ~~zu~~ nach dem Eisenhammer =

Że taki cel ostat. wymag. jest przez ustrój ludzk. woli, wyni: z tego. czin. powszech. o konieczno. moty. (pobud.) Iście. czyn bez moty. do skut. nie przycho. bedz. to samo prawo panow: gdy zamia. jedn. czynu wszystko. raczej cały czyn. Motyw bow: jest upodmioto. celem. Dopó. racz jaka dla nas obojęt. nie może ona być cel. nasz. dział. ale gdy ją pragn. pozyg. ukazu. nam się w świet. celowo: Jedn. ta celo: musi speln. funk. podwojn: raz nas porusz. abyśmy wybr. się w drog: a równocześ. przyjmu. nam u koń. drogi, jako racz dażnia się nab. inaczej być. ustali w drod. Stad każ. cel objektyw: jest zaraz. pobud. i zamia. subjektyw. A że droga do celu przedsta. się nayprz. jako dla. raczej czynno: musi każd. mieć swój motyw w drugiej lecz. a zamia. drugi swój cel. Jedn. wszyst. te moty. są dalsz. ciąg. pierw. a wszyst. te cel. podporządkow. pod ostat: który już u poczat. drogi decydu. o wybo. ich i stosow: do tego. co ma być nasze. u koń. drogi powiesio. kied. Stąd stare metyzfilo.

ultimum in assecutione, primum in intentione = To znacz. że pierw. czynno: w cały. raczej. już spełnić. bywa przez wzgląd na koń: Życie. wszelk. i małych ludzi: wypod. takim cel. i który pocięta. wszyst. czynno: aby być kied. u nasz + Hamlet = + Trydyon

+ Konr. Wallenrod = Hannibal = Kolumb

27.11.900

Ety. zorz.

Pewn. zarzu. przeo. Dez. o najwyż. celu rob. Lito. p. 33.

§.16. Czy ostat. cel. człow. jest zupeł. jego szczęśliwo.? Opowia. S. Aug. (de Trin. XIII. 3) że akt. na scen. pozobie. każde. powied. czeg. on prag. Narzeka. wobec licz. publicz.: tak się odez: Wszys. pragn. tanio kupo. a drogo sprzedaw. Św. Aug. dodaj. że gdyb. był powiedz: Wszys. pragn. być szczęśliw. to każd. byłb. na to się zgodz.

Wątp. swoli mię. filozo. co do tej kwest. pewnej różni. zdań. Spier. się o to, co właściw. jest najwyż. dobr. (które. posiad. daj. zupeł. szczęśliwo. samo bóstwo ale zgadz. się wszys: że człow. prag. być szczęśl. - beatus - Nawet pesymis. Schopenh. oświad. że człow. bezwarunko. prag. zachow. swoj. egzysten. oraz tego. żeb. ona była woln. od boleś. a doszła do najwyż. sumy dobroby. (die beid. Grundprobl. der Ethik II §. 14)

Podobn. Spen. odzy. się: Tak jed. żad. szko. nie moż. unikn. uważan. za ostatn. cel moraln. pożąd. stanu uczuć, jakkol. ten stan nazwien. czy zadowol. czy radoś. czy szczęś. (Zasa. Ety. tłum. Kartow. p. 41)

Daw. przed nimi powiedz. Aryst. „Wszys. bow. wszyst. rob. dla tej rzeczy, które dobrą być im się wydaj. τοῦ γὰρ εἶναι δοκοῦντος

ἀγαθοῦ Χάριν πάντα πράττουσι πάντες. Poli. I. 1, §. 1.

Rzeczyw. oba pojęc: dobr. i szczęśl. są równoznaczne: pierw. wyraża objekty. drug. subjekt. rzecz, któr. posiad. ~~wykona~~ jest źródł. szczęś. –

Vivere, Gallio frater, omnes beate volunt, sed ad pervidendum, quid sit quod ~~beatam~~ vitam efficiat, caligant.

„Wszys: chcą żyć szczęśliw. – brac. Gallionie, ale pojęt. im się zaciem. gdy mają dostrzedz w czem. żyć szczęśli. czyni – Sen. de vita beat. świd. –

Jeśli człow. czas. zdaj. się chcieć złego. i w tem znajdu. zadow. n. p. w samobójst., (w wykonyw. zemsty i niszcz. i prześlad. Drug: uczę przypom. że złe istn. tyl. jako defekt dobr: a może być przedmiot. pragnie: jedyn. sub specie boni. Makb. n. p. morduj. swego król. aby jego koron. wzięć. skroń uwieńcz. a gdy widzi się zagroż. w szczęśl. Królest. now. mord. popeł. by przy niem się utrzy:

Hr. Henr. w Nieboz. Komed. koń. samobójst. bo inaczej wydaj. mu się mniejsz. nieszczęś. niż poddać się Pankr. i t. d.

Lubow: się w jęczyk. okrut. lub wymięcz. ten okrut. na nieprzyjaciół. dow: zmysłowie. sytość. nerw. alb. grub. ~~uczynków~~ barbarzyń. – n. p. picie z czasz. zab. i. ~~wrog~~ wrog. i t. d.

Etyk. 2007. 6

§ 17. Na czem poleg. najwyż. i zupeł. szczęśliwo.? Pytan. to ma dwie stro: subj. i obj: Subj: jest przeświadcz. rozum. woli, że ona zadowolo. i z pow. tęg. radoś. co nie wyklu: mniejsz. lub now. wszk. cierp: byleb. one nie ~~wadto~~ waż. sem. uczu. szczęśli. n. p. śmierć ukoch. osó: moż. wyjmuj. jedn. z źród. szczęś: któr. mieści się w życ. rodzin. Ale mogą być takż. wielk. nieszczę. społecz. polity. któr. podcina: sam korzeń szczę: jak n. p. ~~za~~ Poznańsk: gdz. Pol. now. posiad. wszel. wolno. i dobrob. materj. będ. zawsze niemo. nieszczęśli. Ale pomi. tak: niezwyk. wyjąt. źródł. nieustaj. ~~cierpien~~ – większo. ludz: byleb. nie mieli wygórow. prag: dostatecz. utrzym. dość zdrow: w domu a dość przyj: za dom: będ. w swych. znacze. zupeł. szczęśl. Większo. ludz: na ten szczęś: prost: a mało myśl: o szczęś. wiecz. A nawet chrześc: mało o tem myśla, nie prag. (chyba w wyjątko. zaz.) przyspiesz: życ. przyszł: a nawet gdy mają myśl. smutnie. zachowa. się w obec mieg. zpew. chlod. rozszczęg. Na ich usiłowa. moż. przytocz. dwa powo:

1° że za przekon: iż obow. ich na zie: moż. się przydać innym;

2° że nie mog. się łatw. oswoić z myśl: przeduch. w now. zupełn niezna. strony.

W teor: przyz: że naw. wszk. uwagi. na ziem. któr. b. z żel. przycho-
dzi: nie jest w mej. w porówn. z uwagi. nieprzeciena. wszyst. dwie.
już dla tego. że zaw. przyjdź. mni. dosz. i zwykł. w chwil. kied. najm
się spodziew: ale ta myśl w czas. i wzn. normal. nie band. zatru
uwagi. dosz: któr. z punkt. widz. subjekty. a to wszystkie - ostatecz
moż. być tak. że wcze. nie prag.

W prakty. jest mnóst. ludzi uwagi: uwagi. dosz: jeśl. mej.
dużo zdrow. wystarcz. ażeb stron. utrzym. i życ. swoj. bez trosk i zmartw;
za dom. pew. sob. wypracow. przyz: a trosk. poraj. u znajd. i jeśli na-
wet. rząd i woj. społecz. czyni. nie przeszked. im w spraw. domo:
nam. pomag. wted. będ. mo. mow. przyznaj. ze swoj. uwagliw.
Wszyst. uwag: życ. przyst: na ziel. i jeśli mej. żyw. wiary. wspaniał.:
sam: pośred. t. j. nie dynam. się wiare. cib. ias mogą. przeciwl.
w dostap. życ. wszys. ale bezpośred. wpły: t. j. żeb. mieli przejmow.
się intrat. do pośredn. a pragn. zapał. zostan. się z inn. dosz.
to bez. rząd. się wyda: Zapew: dom. by pew. utrzym. i zgodzie.
wzn: gdyb. utra: wiar. w nieśmiert. a tem zam. w dostap. uwagi:
wszys; możeb. więcej. uczuc. by uważ. życ. swoj. gdyb. nab. ts pewno:+

+ale że tej pewno:
nikt nie posia: naw.
Schopenh. w pomp. zapew. razw.
zarazem. że nie jest zupeł.
pewny. czy moż. nieśmiert.
osobis: nie wiąż. poza
sfer. zjawi. mus. zachow.
b. się uczuły: powrac. wtedy
b. sob: Zobacz: bo
ostatecz. nikt nie, czy...
a powrac: b. dalej
życ. uwagi: dzięki
potem: wiem. wskaz:
t. j. pew. sposob. wesoł.
na wiem: a pew. dozęd.
wesoł. na zaw. Na
tem dla wszys. ogó. lud. poleg. wszystk. wspólna ziem.

29.II.900

Ety. Socy. a

§ 18. W jak. stosun. zostaj. tak. zw. „dobra" do ludzk. uszczęśliwo.? Poniew. wszyst. co jest pośrednio. przyg. dla ludzk. woli, należ. do kateg. dobr. a gdy zost. nabyt. uchod. za jedn. z uszczęśliw.: z drug. jedn. stro: i to pew. jest, że przy posiadan. naw. rozlicz. dóbr. moż. b. nieszczęśliw., alb. conaj mniej wcale więc. uszczęśli. a także i to niewątpli. jak wiec. się pośred. że uszczęśliwo. w znacz. subjekty. t. j. pew. stan. duszy, być nie moż. bez pew. objekt. dóbr. przeto spory filozo. nigd. nie tyczy. się fakt. że ktoś chce być uszczęśli., ani drug. że ktoś moż. być a nawet często jest uszczęśli.: lecz dóbr objekty.: braw: ile ich jest wszędzie? czy niektó. (ile z nich) czy wszyst. potrzeb. do szczęś.? czy któr. tak wielk. że stan. za wszyst.?

A spory te trwaj. dal. Döring w swoj. Philos. Güterlehre – Berl. 88 wielu. dowodzi, nie tylk. że znacze. dóbr, maj. nam zapewn. szczęś. nie tylk. było zaw. cel. wielk. filo., lecz że i dzisiej. filozo., która chce po badań.: alb. psychofizy. alb. badań. histor.: moż. tylk. być pogodz. do dzis. godno. jej: teor. dóbr uzna za swoj. głów. i przed. zadan.

Dla nasz. celów bezpośredn. wystarcz. przypomn.: że dóbr. za któr. ugan. się wola ludz. dzielo. od czas. greck. na rzecz. i wewn. zewn. za alb. a) rzeczy n.p. majątk. alb. b) osoby (poddani, przyja. rodzi.)

Warto także przeczy. książ. prof. Hilty: Glück – (Frauenfeld-Leipzig 91) 2 wyd.

Dobr. zewn. wewn.: t. j. bed. w bezpośred. uczn. posiad. albo za

a) dobra ciała (zdrow. siła, piękno.) alb.

b) " duszy (rozum. zmysło; wiedz. cnota)

Poniew. wszyst. tych dóbr raz. trud. znal. ~~spadnie~~ połącz. w jedn. osob: a wedł. usposob. różnego: ~~jedn.~~ zazwycz. ludz. szuka. jedn. klasy dóbr a kosztow. chętn. z drug: zaczyn. się spor. o to, czy dobra duszy wystar: czy też oprócz nich w pewn. mier: za potrzeb. i dobr. ciał. i a nawet dobr. zewnę:

Te spory najczęś. nie prowad. do żadn. rezult. alb. do skrajn. potępie. wszyst. dóbr w czambuł, z wyjąt. jedn. Bo z tą sam. Tatw. z jak. Stoi. dowod: że ani dobr. zewnę: ani wewnę. prócz jedn. cnot. nie mogą dać nam: tak samo wielu namiętn. dowodzi. chrześcija. Stoik. że cnot. tylko jest nasz. rzeczą. O niej jak o wszyst. dobr. mówi. powszech. że św. Paw: quid habes quod non accepisti. Jeśli: każd. dobr. ma w swoi. wszystk. niebezpiecz. wyrzecz. się, jest oczywist. że cno: praktyczn. dla cno: wyrzecz. duszy, że powo. wielu Stoi. poradzan. o chłod. miło. pozbawio. duszy. Jeśli zaś nawet cno: pełn. zaprzecz. się nie wystar. do przeds.

wszystko. pozost. tyl. alternaty: że alb. Bóg jed. jest wszystkie najwyżs. wag:
albo Nico. Budystów. W jak. rzeczy: można o Bogu powiedz. że
jest najwyżs. dobr. i Spraw: wszelk. wag. i cel. ostat. ludz. czyn.
zobaczy. w osob. paragr: Przekon. się wted. że tera ta na pozór
bar. jasne i zrozum: jest najczęś. trudnoś. który powinn. być usunię.
wedł. możnoś. jeśe. najt. ~~przyjęt~~. na wszys: odno: skutk. w
porząd. społecz. niż odnosi. dotąd. Toż się. także w inn. paragr.
kil. uwag uściślając. budyst. A teraz wracaj. do kwest. dóbr,
rozważ. w stron. do ludzk. wszystko.

Jest oczywist. że deklam. przeciw rozmait. rodz. dóbr,
zła: zewnę: i tym, które ~~a przy~~. przebyw. w nasz. organiz. cieles. mają
cel alb. polemi. alb. moralizuj. Zwracaj. się przeciw tym. któr.
je zbytecz. ukocha: alb. przeciw niedoświadcz. młodzież. która
pierw. sob. uzysk. ażeby nabyw. tych dóbr aby korzyst. z nich, jeśe.
już je mają: Zapominaj. jedn. te deklam: że dobr. te są koniecz:
i że żaden. rozum. głow. nie jest wcale potępiać. odrzuc: przy Depost.
tez brać je za to, czem są, za koniecz. środ. do wielk. celów.
Zwracaj. uwag. na dodat. stron. tych dóbr a na wzgl. jeśli
mają z nich rzob. od. wszystk. ustęp. Stąd. niż drazni. ze one

za pełn. zwodni. obiet. a podstęp. Bo wszyst. te ~~dobra~~ dobra za pełn. nieocz.
przymió. a mog. posłuż. do osiąg. cel. nadzwy. szlachet. i błog:

Weźm. zdrow. i siły fizycz. - zepsu. mog. wywoł: odchod. do bezmyśln.
sport. i próżn. chełpli: dwa te skut. będ. niewątpli. moraln. negat: Ale
czyż dla teg. przestan. cen. zdrow. i siły? czyż nie mamy ich pragn. gdy
ich nie mamy? Rzecz wskaże: na nieoblicz. dobrodziejst. któr. bogat.
tysiąc. płyn. z zdrow. i sił fizycz: Bezpieczeń. państ. i jednost.
i kultu. cała na nich poleg: dla teg. będz. je hodow: i za prawdzi.
dobr. uważ. któr. towarzy. odpowied. subjekty. zadowolenie. Ujem.
zaś stro. któr. im towarzy: iż nie ostaną z każd. dobr. nawet najwyż:
Bo bior. swój pocz. w nasz. niedoskon. natu. A jest niedoskon. dla teg.
że ograniczo. a skor. do upad. Ten upad. któr. zagra: przy pośred.
a) każd. prawie dobr: i przy każd. dobr. oczyw: tłumacz. się praw. psycholo:
że może tak pochłon. środki (cele pośred.) że zapomni. o celu ostat:
może tak przywiąz. się do for. że traci z oczu treść i t.d.
Wted. środek. gimna: zamien. się w sport, oszczęd. w skąps; hojno.
w rozrzutn. i t.d.

b) A jest drug. praw. psycholo. że ~~w~~ wszyst. odnosi. do sieb. i we
wszystk. sieb. szuk: Zaś cieszy się objekty. doskonało. i moraln.
życzno. naszą. czyn. ceny. się z tego tem, że od nas pochodz. Chociaż
bar. częs. to obojęt. od kogo pochodz. tylko. znaleź. dzi. dobr. Stąd niebezpiecz +

+ próżno. dumy i t.d. któr. mog. towarzy. najlepsz. czyny, nawet gdy Bóg. odpuścił cel. najwyż. nawet pragn. =

30.11.900. Dóbr

§. 19. ~~Stosunek dóbr do szczególnio~~ może być roz~~punkt widzen~~waż. z dwóch różn. punkt. widze.

Ety. zocz.

Alb. zajmuj. stanowis.: indywidual. pedago. alb. też społecz. historyc.
W pierw. raz. bierz. jednost.: dla nieb.; oderw.: od przeszł. a także od teraźniejszo.:
w drug. rozważ. jest jako zależ. od tradyc. i spadk.: przeszł. a związ.
ze społeczeń. w któr. od koleb. do grob. ma zaj.: miejs. sob. przyzn.: i
spełn. pew. obowiąz. Są to dwa róż. punkt. widz. któr. rezult. będą
odmien.

Pierw. st. indywidu. pedag. odpow. na pyt.: czego potrze. dla jednos.
ludzk. aby był uszczęśl.? lub też: jak. dobr. zapew. jej szczęśliwo.?
Kto tak. kwest. stawia: musi jednos. brać w masie: w ogóle: a cel
taki. określ. w spos. zupeł. ogół. Wyni. to przedewszyst.: z potrzeb.
wskaz. jak.: wypływają. obecn~~i~~ty dla tej władz. duszy, która przedewszyst.
decydu. o tem co jest dobr: Tą władz. jest wola a każd. władz.
musi mieć swój obj. Mówi: że przedmio: woli: jest przedm.
przedmio. chęci. jest przyjem. Wted. przedmio. woli będą dobra.
A jak wśród przed. nie zna. przed. w ogólo. n. p. fizyk. chemicz.
etc. tak przed. ogół i jak wśród przyjem.: nie zna.: tej lub
ow.: przyjem.: lecz przyjem.: ogół.: tak dla woli trzeb. wysz.
wted. jed. ~~zamiot~~ przed. ogół.: i mów. że dobre w ogół. znacz.:

Ponieważ powszechn. dobr: do nich dodan. nie daj. dobr. ogół: bo nie ktoś z nich n. p. lekarz: trudy, umysł. cierp: i t. p. w życ. wiele jedno: zieda. nie odgryz. woli alb. bez. poderżn: a tyl. mają. zwarz: ile dalsz. cel. niemi osiąg. bywaj. a te dalsz. cel. także nie zaw. daj. się potęg. bo wykluczą. się, przeto za ostat. dobr. znow. wymaw. się abstrakt. n. p. rozkosz, mądro. ~~wiedz~~, cnot. alb. też najwyż. szczęśliwo. których gdy wyjaśnią. zdaj. się ich nie braki. a wola dotąd. do najpierw. nigdy nie przemawia. zadowol. t. j. Bóg.

Te drogi. który wiel. piękn: odkry: myśli, zapisan. złot. lite: w dziej. kultu. i który. nie jed. młod. dusz zawiod. na wzaj: obrze. a nast. do zaprzed. zgodzą. się, ile to być mor. na ziemi, czy z Bog. w mistycz. zachwyt: (przypomn. Neoplatoń. i święt. chrześc.) czy z jak. idea n. p. cnoty (jak u Stoik.) lub twór: este ~~artyst~~ (jak u artyst.) lub poszuk. (jak u wielk. bohat. wiedzy) lub filantrop. (jak u święt. spełniaj. miłosierdzia. jak św. Wincen. a Paulo) ma przedewszystk. tę niezgod. że nie uwzględ. i niedotyk. wszyst. to. ludzk. nat. a nie wyjaśn. dla czeg: wiel. natu. nie styk. nie dusz o wspaniał. ideale tego. lub owego. filo.

30.11.900.

Ety. rocz. b

Nie powinniś. się wted. dziw. że niejed. Moralista wszystk.
wyzna: wszyst. teor: o tem lub ow: rodz. dobr ~~dalsz~~ ostat. celu ~~[illegible]~~ się:
i szcze. twier. że nikt dot. jasno nie dowiód. na ocza wście. ~~wsze~~
pole: Hilty n.p. w dziel. swoj. Glück p. 182 nest. dowo. obszer.
i wyzna: że wszyst. drogi są błęd. na któr. ludzko. szuk. się: a
drogi te alb. są zewn: bogact. hono. używ. życ; zdr. oświa. wied.
sztu: alb. wewn: dobr. sumie. cno. pracz, upr. miłość bliź; relig;
uczcz. życ. dla wielk. myśli, idei. –

Jeśli. na żad. z tych dróg lub przez żad. z tych dobr szcz: osiąg.
nie moż. to gdz. je znajdź; któr. dobr. wewn: potrz. nam je zapew.?
Sam Hilty daj. odpow. ~~sa te~~ niedostat: bo obiecz. nam szcz: (p. 197)
po dwoch warunk: 1° sztu. wszd. w moral. porząd. świa. – do pierw.
i niezbęd. szcz. wewn. ale bez wielk. dogma: teolo: bo ze pomo.
wiedz. nauki nic o Bog. wszd. nie moż. Jedn. tyl. drog. otwar: zob. twi wszd.
o Bog: są owe słowa ~~wkaza~~ w kazan. na gór: Matth. V. 8: beati mundo
corde, quonia ipsi Deu videbunt. W tem zdan. zawarty. cał.
nasza teol: potrzeb. do szcz: kto chce wszd. Bog. niech będ. czyst.
serca = a jeś. tego nie potrze: niech wierz. w jakiś ogól. porząd.
moral: rządz. światem – To niedzieł – Stworzy, któr. cał. zwal.

a 1
b)

Odtąd droga do wszech

mniej się. to samo mówi. – ~~a 2ie przez wolę~~ otwór. wola
ant. zadość = nikt nie potr. - jej zawrzeć przed nami = Samo nie ot-
twór: punkt opar. który nie daje umocowania = Pot. 2° przez odpo-
wiedn. rodzina (p. 200) = Jun. nowy: żyć w tej pewno. że istn.
porząd. istn. moral. i prawow. w tym porząd = oto dwa warun:
o ~~Ślub~~ nierozerw.; niezbęd. wyster. dla nas: (p. 201) Ant.
daje. pot. jenn. punkt 3ci: że nienag: koniecz. dla ludz. życia
a zew. dla nas: (205–206) bo ono daje. pokój duszy, oczyszcza,
wszystko = Wszyst. to bolo. ant. bez żad. wszystko. relig. dogm.
który. jest niepotrzeb = To wszyst. bez. ład. ale bez. wględ. i prze-
wrbec jasno. określo: nas. ewnie: ale to co mówi przeciw
wiar. rodz. nas: i dobr, który do niej. wod: jest niezat. przed.
Nie jest jedn. nowe. bo w starej: a tard. w ocz. dowodzi.
tyl. jak sami polemiz. dowodzą. przeciwni. że co dobr
zew. odwrot. co zosta co relig. zew. ale zwracaj. i źle
praktyko – nie daje. sztuki. nas:

Ta polemi. który. zresztą. nie jest ~~ostat. taka jak nie jest~~ pewn. ani nie będz. ostat. ~~ostatecz.~~
dostat: jak owa wada: indywidu – pedago: pisemni niezaprzecz. zostaną
w występie. ponieważ. rodz. dobr: i wyprzer. wiele iluzji i nie mogła
dopomódz: do rezult: stanow. pośred. przyszt. Zwracam. uwagę. wiara +

+ dobr wypadł. i będz. zew.
wyjęd. jednostr.: zbyt
wielkomyś. dla jedn.;
zbyt optymis. dla drug.

30 · 11 · 900

o ile jednostki doznają ich od społeczności

Ety. społ.

§ 20. Pogl: społecz. histor. na kwest. dóbr i szczęśliwo. | Różni. zasadn.
tej. pogl. od poprzedn: w tem się mieści, że bierz. jedno. w związ. ze społecz.
od któr. ono zależ. i pyta o sum. szczęśliw: którą 1° społeczeń. daje
jednost; 2° któr. jednost. przyspar. społeczeń. Dopie. pot. 3° powst. pyt:
czy jest pomi. tej. jaka szczęśliw: samtemi się obyć: do któr. jednost.
ma prawo wytworz. dla sieb: Te trzy kwest. ukazu. zasadn. natur. rozmait.
dóbr, dając. szczęście, w ich. świat. i pozwal: objekt. sąd względ. ich warto.

Należ. ted. przypatrz. się każ. z trzech kwest.

1° Szczęśliw. któr. sprawo[zyn.] jest społeczno. nie jest ta sama
w róż. epok. na któr. rozpa. się życ. jednost.

Niemow. mał. dziec. chłop. młodzien. przedstaw. różn. stopn.
uwag: któr. zrazu jest czyst. biologiczną: pot. coraz więks. psycholo-
logiczną odby. Szczęś. jest w tej epo: jednost. gdy odby: regul. te funkc.
biolog. i psycho: któr. odpowiad. temu wieku:

A

Dzieci. dzieci 8 lat: były niegd. dźwig. przez rodzi. do fabr.
aby tam dob. racj: przez 10 – 12 godz. i więc. pomag. przy warszt.
stać: siedz. lub stać w ciej. duszn: pełn. kurzu, nie mieć
swobod. ruchu, nie oglądać. zielono. ani słoneczn. świat – to były
nieszczęśl. – temu końc. położ. ustaw. fabr.

A jesz. niedorost. w niektór. dzielni. Londy. lub inn. miast fabry-

~~kat~~ dziec: dzieci całą przepęd. cz albo aż do pozn. wiek: wystaw.

na wpływ. fizy: i ducho. ~~ste~~ (przypad: to takie. ~~pani~~ być mierny:

Dziś że w pierw. epo: życ. swego. który społecz. praw. jest wy-

produk: ostatn. dni. obie. a młod. dzi. Przyszłość polega na tem

żeb. wzr: biolog. i psycholo: funk. odby: wzr. niezrówn. pot. z

cor. jaśniej. celowo. wszcze. gdy zaczyn. się lata nau. Te wszystk.

będz. zupeł. (jakie: na ziemi coś może być zupeł.) jest społecz.

dostar. dóbr porządz. i potrzeb. pomo. a jedno: według. żąda

i rad społecz. i tych dóbr korzyst. i rozwij. się, by w drug. epo: mógł

czynn. się przyłącz. do rozwijan. inn. Tego żąd. społecz: ku temu

zdąż. cały rozwój jednost. Z tego ona same rodzą. sob. dostar:

spraw. gdy pod wpły. edukac: ~~zapraw~~ odczuw. się pierw. poczu. obowiąz.

Te obowiąz. wcale nie jasno określ. potoczn. wyrażając. mają

wszyst. char. społecz. w tem znaczy: że pieczy o całość i ~~wolno~~ korzyść.

senz i inne: w podrzędnej: general: który wsz. staj. się środk.

do cel. leżąc. po za jednost. Ona przyg. być dobr. syn. lub

B

3.12.900

Ety. socy.

wśród: dobr. uczu: i kolegow ai wraz wsz. rozw. się z myśl: że przyszł. oraz, kiedy one także będzie musiał. być kochaj. głow.-rodz.: mie. przyszłe: odda. społeczeńst. obywat.

Jeśl. stworz: ter. rozlicz. gatun: dóbr a przeznie osiągan: wszystkim: którz. społeczn: dostęp. jednost. dojś. się rozwij: w samodział. organi. i wreszcie: ludz. społecz: jest oczywist. że nie jest jednoli: w żad. epo. ani nawet ta sam: Jeś: epo: rozwij: kończy się na dorost: młodzieś. to owe 20 (lat od koleb. do samodziel. egzyst: wyod. się na szereg okres: w który: wszystki: względ. jest ina: a naw. w granic: jedn. okresu (dajmy na to lat szkoln.) tend. pod jej. mianow: podnieg. młod. rodzi: odzem. nauczy: koleg. szkoln: i t.d. raz: z przyznan. uczuć: który tow: wszelk. umysł. fizycz: jednoczes. sprawn. budzi. się, uczen. się ory nauk ory sztuk pięknych - podobnie. i t.d. Drugi: 4 letn. dziecko jest ina. niż 12 letni: a nawet 20 letn. młodz. jeś. rozwij. się w stronę normal: jest tak skomplikow: wreszcie. że ostatnie nie jest podob. do poprzed: lat nauki. przebyt. ale nawet w sob. dało się zbudować, ułoży w coś. wszyst. nie ta sama dusza wszędzie. odrazu. się i działał. we wszyst. jego chwil.

♀	Wru.	Fra.
10-15 r.	1,71	1.62
15-20 "	1.85	2.30
20-30 "	4.75	6.24
30-40 "	5.37	6.18
40-50 "	5.78	6.86
50-60 "	7.38	[illegible]
60-70 "	9.59	13.45
70-80 "	8,27	[illegible] 31
80-	3.42	8.12

+ Dobr. tak. porad. się stały:

na stu umieraj: przypa w Prus: od r. 76-85:

		we Włosz.
do 1° r.	31,01	26.01
od 1-5 r. =	16.52.	20.93
od 5-10 r.	4.35	4.47
od 0-10 r.	51.88	51.41

to zna. że w Niem. i Włosz: wzg: moż połd. umi: przed ukoń. r. 10-

we Fran:	w Szwe:
18,68	19,88
9.56	13.92
2.64	5.50
30.88	39.30

Z tych liczb moż. wyciąg. bez. poniżej wnios. ♀

A gdy zapyt. co takiej młodz. uwagi. uważ. jako uwagi. odpow. bez namysłu, że całą rozmaitość. uwag. inni. zaz. wiąż. Zapew. będz. rob. pew. grad. w tej rozmaitości: będ. wynos: jako wzgl. gorsz. i przeciw. czy stron: do mat. czy do przyj: czy samot. śledz: nad jak. probl. naukow. alb. artyst. lub też oddaw. się pew. sporto: ale ostat. uwag. dokon: że ona rozmait. funk. jest potrzeb. i każd. zaint. inn. uwag. jest sprawny. W teor. moż. przyp. że jest jak. dobr. uczyn. ale wzgląd. do położ. i wszelk uwag: będ. uważ. uwagi. funk: jemu potrzeb. ze źródł. uwag: jeżel. moż. je odby. w spos. normal. Zresz. on tych funk: nie wybier. one za wszyst. jemu uznawo. przez natur. więc. i przez społeczn. w któr. żyj: +

§ 21 Pogląd społeczno-historyczny na kwest. dóbr i zwrog. stworz., o ile jednostka stwarza je dla

(2°) O uwagi: któr. jednost. przypis. społeczn. moż. to samo twierd.

Gdy jednost. wstęp. w ową epo: kied. się dla niej kończ: Lehrjahre a zacz. Meisterj. Kwest. o uwag: i dób do teg. potrzeb: ~~[illegible]~~ się stają się wzgl: zewnętrz: moż. jedn. przy pewn. doz. cierpliwo. i zdrow. rozsąd. dostate. rozwiąz. W normal. społeczeńs. każ. jednost musi spełn. pewn. obowiąz. Któż. nie zaw. zatem. nie zew. przyjem. Któż. w tej epo. Tak. się z uwagi. jednost. że alb. sam. już spełni. obowiąz. ma w rob. nagrod. swoj: alb. otwie. drog: do tej. w nagr. uwagi.

Sty. socy.

A gdy pytać: co jest zwrot: dla jednost. w ogó: usamowolnie. odpo.
nam niewątpli. że chce wypełn. zadan. któr. na niej w każd. chwili
spadaj. Te zadan. są dwojak. rodza: a) alb. społecz. długu tym.
któr. doprowadzi. ją znaczn. do usamowol.; alb. b) praca dla przyszł.
pokolen: Jednost. chce z jedn. stro: pamięt. o rodzic. i krewn:
to dług przeszł. z drug: stro: założy. rodzi. i wycho: now. pokol.
oto zobowiąz. przyszł. Ale dwóch tych zad. głów. nie wyczer: nie
przeczy: nad czemu tem: zapomi. miejsc. odpow. w społecz: produk:
W isto. każd. chce być wdzięcz. syn. i brat, a przyjaciel: tych, któr.
pośredn. go w gospo, chce być dobr. ojcem: męż. aby na młodem
pokolen: wpierw. to, czego sam dozn. od starsz: chce także ale równocześ.
być porząd. obywat: i zostać nadziej: w nim potkać: = Uwa. statys:
Społeczeń. musiał by zbankruto. jeżeli połd. umie. przed r. 10 tym a z drug. połd. treb. jeszcze odciąg: star. i niedołęż. gdyb. były w ile wielu nie wydoby ze sieb. szcz. energ. społecz.

Ale z uwag tych wypły. że zwrot: istotn. w drug. epo. życi.
jest znow: zbiór. rozn. stan. psychol: któr. nie dad. się do jedn:
sprowadz. mianow: chyb. że je wszyst: odnies: do tej sam. osoby
dziatej: To samo powie. o rozlicz. dobr: któr. posiadan. skła. się na
to wag: Mieć zdrow. i majątk: mieć żon. i dzieci: stanowis. i możn.
pracy, mieć przyjac: i lub. szacun. i t. p. są to rozlicz. kateg. dóbr
któr. jedn. tyl. tyl. dotyczą do wag: ile jedno: pocz. wolę wszys.

z nich wydoby: ~~mogą~~ uczuć. i dozn. Ale uczu- te i doznań: nie będą
miały warto. jeśli cel. posiadan. dóbr i osób będz. egoisty. zado-
wolnien. swoich osobist. pragn: Zadowol. i przyjem: mog. tworzy:
dzieło. ale przy etycz. ocenie: ludz: nie będą cel: ostat: tym
będz. zawsz. odpowiedz. drug. wdzięczno. zaciągn. w przeszło: lub
obdarzan. inn. owocami swej pracy, by oni takż. mogli stać się
po kolei pracowni: na nieprzerwan. niw. społecz. produkc.—"

Ale to wszyst. są funk: sprawdzie. przez duch: świado. i
nieświado. i wszyst. tak zw. dobr: zewn. owocu: mog. być zali-
czon. do kategory: funk. Funk. biologi. i psychi. tak w pierw-
szy. jak w drug: są właści. treści. Każd. z dóbr wymien: dopó.
dobre jak: nie eternizu-się w jakoś czynno. duch: jest ono
dobr. martw; jest jak gdyb. nie było, chyb. że pobudza nasz.
wyobra. i wspaniał. nasz. pragn: owa pewno: że wszy
w posiad. coś, co w dan. potrzeb. moc. zamien. w rzeczywis.
Ale ta rzeczywist. jest właści: akt duchowy.

A wyni. i coś drug: z tych ancl. rozlicz.
Szczęś: nie jest stan. psycholo: czy to przyjem. czy nieprzyj. lecz
czemś wyż.

§ 22 Szczęśliwość jest funkcyą jednostki na korzyść społeczności

Wszystk. przeciwstaw. sob. dobr. i nieszcz. wyprzedz. dzień. błęd; uczynić.
wyrabia w ten pogląd, jaknajb. byłby subjekt. skutk.:
a dobr.: objekt. przyjem. podrażn.: N. p. gruszka byłaby czemś dobr. (cz. objekt.) a smak przyjem.
(jeden. pozna. był. subjekt. zwrot: a wtedy zarazem myśl. wszczęła się, że gruszka jest przyjemną: teraz. się to nie sprawdz.
przy gorzk. pigułk. zdrowia chor: one są bezpośred. przyczyną. mięszają.
sma.: ale dobr. natychm. jest
objekt. zdrow. odzysk. które znów. uczucie. przyj. w duszy.
Może. zat. uważ. gorzk. pigułę połącz. z przyj. uczucie: zdrow. jak. przyczyn. ze skutk.
Naturaln. przyczyn. że przyjemn.: sprawia. przez smak gruszk. jest
nic. od uczuć: satysf.: które. powst.: w duszy na widok objekt. zmian
lub wygran. w loter. (lub pierwsz. stawy wiosną: ub. z przyjazn.
dzieci. Jedn. te przedewszyst. potrzeb. zakr.: pewn.: jednostkow.:
towarzysz. wszelkim takim
antyt.: gdy się staje. po jedn. stwor.
obj. dobr. po drug. uczucie. przyjem. subjekt. Natychm. przeto antagon. ten. pogodz. w jak. syntezie.
a takiej poj.: funk.: ducho. czy cielesn. Każda zaś
funk.: normalnie, biologic. czy psychicz. gdy jest wykonyw. ma jeszcze podr.
tworz. zwięz. utworzenia. swoj.: zdrowi. i cieles. i ducho. Powiem. zaś każ. funk. jest przejściem: jakiej zdolno.
do rzeczywist. działal. jakiejś poten.: do aktu lub energii (Arystot.)
na to co będz. później. i każd. tworzy. swoj. jest funk. jakaś
w której dusza znajdu. = swoj. zdrowie:

Ta formuł. (za miejsc które. może. b. z Arystot. potoc. energ. ale
wyr.: ten i jak wiel. inn.: służ. szczegół. inn. poj.) przedstaw. niezat. korzy.:
choć brzmien. swoj. przypomi. wzmian. matem. lub przyrodn. zjawisk.

Edyn. sorry.
a smak przyj.
skutk. cz. uczucie.
sam.

ontologi

A

Najpierw trzeb. uzn., że tak. zw. dobr. w rozum. ~~etytolog~~ ontolog: (wszyst. co jest, jest dobr.) nie koniecz. za dobr. w znacz. etycz. Zdrow. n. p. będz. miało etycz. warto. tak samo piękn. ~~bogact.~~ siła it. p. jeśli służy jakiem. celo. etyczn.; w przeciw. razie nie ma warto. etycz. a może nawet stać się czemś złem, gdy przysz. jednost. czy to do użyć. materi.: czy do uciskan. zdrow. innych. ze siło. inn.: władz

B

Bardz. to jeszcz. widocz. przy jedn. z tak. zw. dobr. zewn. przy majątk. Ontologicz. biorąc jest on niezaprzecz. wielk. dobr.: a wyjaśnieni. niem przem., władz. jego powst. i wzrost. zajmu. się ekonomia społ. Ale etycz. nie majątk. tylko wtedy warto. posiad. gdy używ. jest ku cel. etycz.: a te za funk. duch. działaj.

C

Wśród dobr. zewn.: takich wymienić: rodzin. przyjaź. it. p. Każd. rozum.: że to nie są przedmio. któr. może wziąć w posiad. i wyzyskiw. dla swoich cel. woli. Bo gdy rodzi.: stworz. jednost. nadaj. ją w majątk., wychowa. i dyspon. ku celo: społeczn. oraz spełn. wielk. organ. etycz. Jednost. ko mści. zaspokoi swoj. egoist. chuci, i zachcian; mści z wszyst. lub mniejsz. krzyw. oszuk. się z wielk. rozkoszt.: aby dojść do przyszł. miło. i t.

t rodzi. bra. i siostr i dziec. krew. przyjaź.: it. p. a to znowu funk: ducho. ten któr. ono czyn. dla niej źród. dobr. lub nie nowego. –

4.12.900 § 22 69

Sty. 2004.

P

A jest. ~~najwyż.~~ najwyż. miejs. wśród dóbr wewnęt. wypracow. ono: to w jak. kol. zwracz. wziąć ją zechce: czy w rozsok. stworzeń: jako ~~każda~~ szkol: przyrody: ciała ~~czy~~ lub ducha: doprowad. do najwyż. rozkwi; czy w najwyż. iściel. zapłatę i wyzysk: gdy. oznacz. te specyal. każdy. wiedz. któr. wyrózn. nas od zwierz: i wzniosło. zam. nawet do czyn. z funk. ducha.

Dla tej. najwyż: naczel. wykonyw: pewn. funk. etycz. a któr. to są otem, jeszcze. ich cel ostat. I tak. dowlecz. do głów. tematu tej drug. cz. naw. wykł.; do celu. czyn. etycz. czyli do cel. etycz. To drug. wywod. zostanu. w dział ost. §§ odpow.: łatwo, ~~bo nie~~ a będzie ta odpow. ~~od kiedy~~: ~~jest~~ taki. dowód, bo poleg. na fakt. społecz. o któr. nikt nie wat: o któr. jedn. po byt. pewn. zdan: bo społeczni każde ~~jeden~~ zawsze się. swoj. ostanie. Zastanawialiś. się nad naszym. z powod. rozw. historji. społecz: aby odkryć w niej prawdziw. celow. etycz. Otóż w obu epok. na któr. podzieli. się. ostatn.: (epo: rozwoj. i rozkład. się. epo: organ. współdział. ze społecz.) jest oczywis: że co jest najwyż. ostatn. ~~specyalne~~ jest owoc: niezliczo. czyn. któr. maj. wszyst. swój cel ostat. po za inter. osobis. jednost. działaj.

W pierw. epo. jest to aż nazbyt widocz: Niemowl. jest Kermid.

a gdy podczas jest wychow.: nie przez ~~któr~~ egoizm rodzicielski i bliższ. społecz.:
lecz wszyst. z tą myśl. ostat. aby ono kied. zajęł. miejsc. w społeczności.
i oddaw. te sam. usłu. swoje. potomst. któr. teraz doznaje od własn. rodzi.
że do wielk. czynów ludz. mieć. się spos. dzięki egoiz; że prost.
ostoi. społecz. się po dzieci. już w któr. czas. współprac.: a na staro.
lat. swoj. ... i któr. piastu, że same budują na przyszł.
powodz. wszyst. dzieci nieszczęśl. plem. ...: dla swoich ...
i dla kontynuac.: i wierność (swoich rodów, to wszyst. prawd. ale nie zmien.
to fakt. że pomocn. przyg. aby ~~dzieci~~: takie półśmiesz. dzieciw.
młodz. się dobr. i żeb. zajęc. najszczęśl. i najbard. ...
w społeczn. A to ostat. przyg.: oczywi. miło. rodzi. i społe.:
ku młod. pokole. z egoisty. uczucia: bo każ. czyn.: nabiera.
wiel. warto. etycz. gdy cel: ostat. jej nie jest zachowan. i używan.:
podmio. dziecięc. dla czysto osobist. interes: lecz pomnoż. drug.
dobr. z tym pomoż. Tak. się powied. wiem. ~~dobrob.~~ i wiem.
rzecz. Łat. zrozum. wszystko: któr. podd. były. młod. pokol. do tej
zmiany: Wszystk. egoist. zajęć. za karą: wszyst. altruisty:
to zna: miło. ... w rodzin. ... postać: potomności. ...:
ofiarno. ... za ... Jednost. ... †

† że w czł. pierw. egoizm. ... ona jest
przedmio.: wyso.: etycz.
czyn.: otacz. ją
społeczn. któr. ...
dob. nie, że to właśc.
lotem: bo jak. widzieliś.
praw. ... um.
... w. 5 ... ...

4.12.900 § 22 70 6

Etyk. społ.

Dobr. mówi Wundt (Ethik p. 427 wyd. 1e) że samorządow: samo-
uwagi [illegible] samodoskon: (Selbsterhaltung, Selbstbeglückung, Selbstver-
vollkommnung) za bez wartości etycz: a dochodz. do wnios. że ogól. zasc:
wedł. któr. sądzi: wszystk. cel. osobis. jednostko: jest następu:
1/ Zachowy. sieb: dla cel. ogól. nie zaś dla ogól. osobis:
2/ szuk. szczęś. swego. w ogól. cel. wiecz. dział. a nie w cel. osobis.
3/ doskonal. swoj. zdolno. nie z powod: cel. osobist. lecz ogól.

Wedł. tej zasad. ogól. może cel osobist. dział. być wted. ego etycz. jeśli jest cel najbliż: ale nie ostat.

Może to także w ten sposób wyraz: działaj. osobist: mają siebie sam. za cel ostat. swego. dział. nigd. nie jest właści. cel. [illegible] przedmiot: moralno.

Wedł. tej zasc. mniej więc. odbyw. się organo: społecz. wychodzące na począt. jednost. w pierw. ego; a przypomn. już to osob: już to wyraż. w niej specja. przekon: że w drug. ego: nie postępo: wedł. tej sam zasa.; że [illegible] nieb. ani swoj. [illegible] [illegible] ostat. lecz [illegible]: A to wyprzed. sprzecz. się w ego. drug:

6.12.900. § 23 71

§ ~~22~~ 23. Cele etycz. wobec indywidualizmu. Poprzedni §§ z drug. swe Ety.
wywod. mógłby wywodz. ~~przekonanie~~ były że dla samodziel. indywidualiz. nie ma miejs. w socy.
Ety. Bo jeżeli zachowan. sieb. umagilin. sieb. doskonal. sieb. = tak
wytwarzal. przez zwolenni. szko. hedonisty. i utylitar. jako najczyst.
cele godzi. Któż. staw. sob. może sprawnie jednostk.: a do nich
stósow. wszelk. inn. cele, nazw. najideal.: — jeżeli to wszystk. jest
podbaw.: warto. etycz.: wyżs. (nazw. u Spenc.) — z wyjątk. gdy one
jako cele najbliż. podstaw. na cel. ogólne. a jeżeli te cel. ogól.
są już z gór. narzuco. jednost. i podcz. eduke. i w epoc. samodziel.
działan. mógłob. się zdaw. że dla indywidualiz. ile on chce być
samodziel. i wszyst. po swoje. przeprowadz. równ. wald. miej. zaal.
się może jak. w komp. uczniów: odczyj. mistr.: pod okiem swoich
opiek. i podobi:

Kierun. ten w nasz. wiek.: bard. wymow. przedst. Fichte

„Jest tylk. jedn. cno. — zapomnie. o tem, że się jest osob. — a tylk.
jed. grzech, myślen. o sob. Kto wogól. myśli o swoj. osob. i
prag. jakieg. życia czy bytu i jakiegokol. więcej. inaczej jak
w rodz. i dla rodz. ten w gruncie jest podł. nad. etyczn. i niemoralny.

choćb. jakiemi kol. inn. dobr. wszystk. star. się zostać. swą nędzn. wart. –

A Comte, który stwor. wyr. altruizm, aczkolwiek wyraz. stan duszy, wręcz przeciw. egoiz. Każd. ma myśl. tylk. o potrzeb. społecz. i tym się poświę.

Schopenh. ostat. altruiz. sprowadz. do lito. Twierd. że wtedy nie ma obowiąz. względ. sieb. a tylk. względ. inn.; że zaś wszyst. wypływa z miłosierd. (lito.)

Najrozmait. sekt. komunisty. przeprowadz. zasc. altruis. w ten spos: że jedno: tony. zaprzed. w społeczeń.

Lorenz... delek. wymownie. się rozlicz. słow. św. Paw. wymow. miło. dla drug. = cała organiz. przeciw. gmin chrześc. Były przeprowadz. wedł. tej zasc.

Przeciw temu Nietzsch: walcz. drugi, owszem nie bez powodu: Jednost. nie może zapom. o sob. jak. każ. Ficht. lecz być przede wszyst. sobą.

Wielk. nazyw. tego który. jest Ibsen =

Nora (Puppenheim). Ona jest pozor. dobr. żon. i matk. i każd. miałb. ją za wzorzec: i t. d. +

? otóż. tak. dobr. jak ty nie jesteś ale raczej, daj spróbo. aby nie zostać

+ gdy w końc. zabiera się porzuc. dom, przypo. Helmer, że ona przecież wyprzód jest żon. i matką. Ona na to: wiem jeszcze nie wiem. Więcej ... jest. przedewszystk. ?

7.12.900 — 72

Skrajn. indywidu. przedstaw. anarchi. któr. chcą zbur. społeczeń. aby każ. jednost. mogła posł. swobod. oddaw. się zachcen. najść. – czy we form. używan. czy doskon. się it.p. A że społeczeńst. zawsz. będz. temu stawi. przeszko. goto. apostoło. anarchiz. zbur. ten porząd. czy przez środ. gwałto. czy przez nawracan. ku swoj. ewan. – byleby postaw. na swoj.

Etyk. socy.

Ale są i tacy, któr. pośred. zajmu. stanow. n.p. Mill – a przed nim już Bentham spostrzeże: że są dwie dzied: w któr. jedno. obra. się poz. społecz: w jedn: może rob. co mu się podob.; w drug. musi zważ. na społecz: Mill przeprowadz. tę myśl: w swoj. rozpra: O wolno.

Porów. Höffding – Ethik 2e wyd. z r. 901 p. 157 i nast.

Woln. n.p. mieć złe gusta, poddaw. się zdrowi. skłonn.; nie mieć godno. osobis. it.p. bo to nikło. nie szkod.; w niej. nie wpły. na dobr. społecz. it.d. Mill'a zasadz. sprawiedl. trzeb. wiedz. że był potęż. dzied.. i niepraktyk. ; pod. że walcz. przeciw wielk. ingeren. rząd. w inter. osobist. (był jedn. z wybitn. stronnict. radyk.) a naw. opin. publi. A jest. w swoj. książ. o wolno. broni niezależno. indywidu: aby jak. najszersz. mógł. być w społeczeń. ludzi oryginal. zapomni. zaś. że naw. człow. oryginal. niezależ. ma obowiąz. zdąż. do doskona: naw. w dziedz. któr. wprost nie obcho: inter. publi: bo człow. powin. być pełn.. komplet. człow. pomi. n.p. mieć szacun. przed sob; mieć godno. osobis. it.d.

Ostatecz. możnaby przypuszczać: Mill'a zmieszan. jednocz. uważałby indywidualn. zaspokoj. owszem: że chociaż: etyk. indywidual. powinna być podporządkow. socjal: nie pono. przez to żad. ukrócić: (Höffding p. 162, 2e wyd.), bo brzm. odzyw. w życiu i przecie: całe dodaj. jednost. rozwój wewn. właśc. natur: Tak Höffding, który że w ten sposób podnos. stoją się i indyw. i cel. zaraz. Porów.: p. 163. uwag. 2e wyd.

Inni, jak Wundt, przypuszczają się w każd. jednost. choćby ich znajd. się raz. wola indywid. i jak. wola ogół. zjednocz. w ...: aktualn. – Actualitätstheor: (wyd. 3 – p. 61 sq. 2° tomu p. 67 sq.; ~~p. 393 sq~~) że każ. jednost. nie pozys. indyw. i uniwersal. (Individualismus – Universalismus) Ponieważ indywid. jako ... nie może być ostatn. cel: etycz. czyn. ale zaw. coś bliż.; bez tyl. pośred.: dla cel. dalsz. społecz.: wynik. stąd, że dwa tyl. są cel. prawd. etycz.: dobrob. społecz. i postęp ogól. Poniew. dwa te post.: są bard. niedokład. a ... dla tego nie wystarcz.: że aktual. społecz. ... będ. tyl. do czas. – ideał ten podnosz. ciągł. ... w dalsz. przyszł. (Tom II p. 116 sq; ~~p. 430 sq~~) 3e wyd.

Bo jednost. są znikom: (zresztą ... nie mog. być cel. ostatn.) ... ... i ... społecz. organiz. +

#
Myśl chrześcij. zapew: indyw:
1° wieczno.
2° kontakt. rozwój bo wznosz. w Boga
3° rozwój w wszystkim przy czem także będ. rozwój społecz. na ziemi i w niebie.

II 116

+ zob. str. 430
Paulsen I. 257
Co mój zarzu:
1° brak niesmiert.
2° a prawd: Bo ...

#

Ety.

17.1.901

§ 24. W jak. znacz. jest Bóg najwyż. dobr. i najwyż. celem? Styrelis. jak
wyznacz. ety: społecz: ostat. cel człow. uzn. cor. dalej rozwoj: społeczeńst.
w sztuki uszlachetnia(?) (Universalism) przez. uśtuj. indywidualiz: pozost.
tę uczuć. że wszys. pójdzie. się dla wyżs. cel: wyjd. jemu sam. ne lepsz;
będz żyt w doskonałd. in cerem. będ. sob. wyłącz. widnokręg. kosmicz.
dla swej prac: społecz: Ona będ. tem etycznięjsz. im odleglejsz. być:
społeczeńst. dla której zost. tend. podję.

Ale syst. te (n. p. Wundt'a, Paulsen, tem bard. Höffdinga) mają
koniecz. się zwątpien. Są podob. do wspin: alei, która z prod. ~~oddal. złe~~ jasna
w głęb. robi się coraz ciemniejsz: a koniec. nieprzenikal. ugtor. Woli:
sieb. ~~we~~ u kres. drogi była światło, i na nieb. słonecz. ~~gdzi będą święty greck~~: wyp. się ~~ne przedwcz. nebiesi~~ święty greck do
który. zdąż. człowieko, z dawna podziecioa – Tej świąty. nie ma
w tych wszystk. etyk. zbyt bezwostwalacych post. społecz: a
a nic nie przynękaj. indywidualiz: Nie mog. ~~ma~~ ~~nie~~ przynęk:
bo nie znaj. Bog osobist. ani dusz nieśmiert.

Moż. Tatw. okaz. że bez Bog. świat nie ma celu, zat. ludzkoś.
także go nie ma, a bez dusz. nieśmiert. człow. na próż. kusić się będ.
o uwzorzyst. najwyż. zadan. ety: stać się podob. do Bog. Tera to dopie.
w ostat. cz. uczyn. wyktł. będz. rozwij. ale tut. już wyp. zaznacz.

że cel. etycz. który. się w tej chwi. zajmuj. bez jasn. stosun: duszy nieśmiert. do Bog: każdej. osobist. za niekomple: za fantasty; za pozbawio. należy. bodź. i potrzeb. wytrzymał. podsta:

a) za niekomple: bo cel etycz: staw. się przedewszyst. jednostk: gdyb. jedn. tyl. istn. jednost: musia: by sob. tak samo staw. cel-ostat. jak go staw. sob. otoczo. społeczeńst.

Każd. to oczyw. bo wie że tyl. do czas. przeby. w społeczeńs. a pot. stawa wobec Boga =

Jest to zasad. stara mezy: że w samotno. mamy tak samo postępo. jak wob. ludzi =

b) cele za fantasty: bo żad. dopiero. altruiz. uczuć. pięt. etycz. nane: postępo: i przyno. nam czas: przez pośred. tej. dob: o który. się ubieg: wcielić. ugania. się o coś, czego nigd. nie było. ani być nie może.

c) cel. za pozba. należy. bodź. i stosow. podsta:

Każd. cel musi się dać zrealizo: Otóż wymieni. pisa: ukazy: ~~Każd. pokolen.~~ jednost. cel w społeczeń. dodaj. zaraz. że należ. pomyśl. o wszyst. pokolen. następ. Ale te pokolen: jak: one mają. cel ostatecz? Tego nigd nie umie: powiedz: Więc. uw. że kied: żyć. pokol: się skoń: a wted. ostat. cel będ. fikcyj. bo to pokol. dla któr. poprzedn. pracow. nie będ. już miało cel. etycz. przed sobą =

Część trzecia: O zasad. etycznych. Ety.

§ 23. O pojęciu zasady. Każd. wyr. moż. być brc. w róż. znacz. Atieb. unik. nieporoz. – uczyn.: ludz. któ. się o to: któr. bior. w różn. znacz. – oznacz. z gór. zasad. ze równoznacz. z przepisem i normą. Każd. nau. musi mieć pewn. zasadn. prawd: z któr. alb. wyprow: pewn. prawd. pochod. alb. wedł. któr. rządz. now. prawd. odkryw. w dalsz. badan:

Taka zasad. w fizyo. jest, że każ. komór. powstaj. z inn. komórk – lub omne vivum ex ovo – lub nulla generatio spontanea = Takż. zasa. w matema: część mniej. od całó. – albo dwie rzo: równ. trzeciej są międ. sob. równ. Etyk. także mieć musi tak. zasa:

Ponieważ Ety. róż. się od inn. nauk, z wyjąt. Logi. (a po częś. gram.) że ona nie opisu. fakt. ani nie tłum. lecz je przepisu. lub mów. Tegod. dowież. się, aby miały pewn. form. a nie inną (przyjęt. ten w pew. mierz. z nią dzieli Logi.) – będz: jej zasa: pewn. regu. lub norm: do której mają się stosow. fakt. a tem: fakt. nie zaś wszelk. czyn. ludzk.: lecz te któr nazwalis. etyczn: t. j. noszą. na sob. znam. dobr. alb. złych w znacz. ścisł. moraln. Inn. słow. będą to czyn. zmierz: do cel. etycz. któr. zapozn. się w 2ej częś.

Że tak. zasa. jest potrzeb: aby czyn zmier. do celu etycz. być

w sob. etycz: taki. pod wzgląd. formal: jest widocz: bo do celu może

zdąż. różn. drog. A drogi te mog: być zno: zgod. alb. niezgo. z

wymag. Ety. Przyczyn. komu ulg. w cierpien. jest cel. etycz. ale

gdy to dziej. przez okłamyw: czyn sam jest niemoral. bo mija

się z norm. któr. Ety. uważ. za obowiązu. dla wszy. ludzk.

Dowodnić komu do samobójs. ażeb. uwo. przed chorobą –

" " " " w chorob. boles. a zgoła nieuleczal.

Szpiegost. uw. w cel. dobr. jest zaw. ohyd.

Tajna poli. nigd. nie cieszy. się symp. lud. prost.

W ogól. popol. sposob mowie: zarówn. jak ogól. powa. sierzd. o tem, że za czyn dobr. uważ. jest taki któr. zgod. się z pow. stałą nor. czy to z rozum. ludz. czy z powszech. dziesz. czy z wolą Bożą przez któr. oznacz. odwiecz. prawa, lex aeterna, o któr. był –

To też we wszystk. języ. moralno. przedst. się w obraz. prost. linii, drogi; czyn dobr. wyd. się prost. bo dzi. się przyłoż. do linii, do reguł:

Że taka reguł. istn. dla wszy. ludz. przyjmu. wszy. filozo. nawet. ci któr. moralno. uważ. za konwencj. postępow. Oni także odróż. czyny dobr. od złych – w praktyc. nawet. nietrzyd. pew. czy. uważ. za przymus. i t.d.

bo natur. ludz. jest jedn: a zatem: wszy. musi odbyw. się prost. jedn. miary. =

+ Jakkolw. wśród fil. wielu zagłów. o zasadach etycz. przeciwiciemy się niebu: że tylk. jedna istn: – tarb. mnog. odno: się do różn. zdań filo. – któr. każ. jedn. tylk. jedną nie każe. przyj. naj. dla wszy? #

§. 26. Utylitaryzm. Dostąp. wielk. rozgło. przez pism. Jere. Benthame (1748–1832), z których wiele wyszło najpierw n.p. Traité de legislation [1801] i Théorie des peines et de recompenses ukaz: się w fran: przekł: lub racz. opracow. ze życz. jeg. i przez niego przejrzen. Oeuvres de Bentham 3 voll. Bruxelles 1820 2e wyd. Po niem. ogłos. według 2° fran. wyd. Beneke, Grundsätze der Civil- u. Criminalgesetzgebung (2 Bde Berl. 1830 = Całk. wyd. angiel. pośmiert. dopie: które w 1843 „Works" przez Dr. Bowring w 11 Tom.

Benth. był mistrz: prawni: nie etyk. i mistrz: statyst. polity. i prawodaw: nie teoret: przyjął. moralno. ale wyłącz. jej. ze stan. prawodaws: lecz nie: statyst. teoret. był ogrom: zasłuż. w Angl. na stan. ludz. O nim powiedz: Talleyrand dowcip. słow: Pillé par tout le monde, il est toujours riche = Zasłu. ogrom: na polu reform prawnicz. w Angl: =

Jego styl naciśnięty: mnóst. neologizm: któr. utrudn. czyt: także jego zamiłow: w zbyt subtel: dystynk. i podział. Dla teg. Dumont nie zrob. przekł. lecz opracow. Wiel. z jeg. neologizm: jak „utylitaryzm" „filozofia" (1802) „międzynarod:" (international), „kodyfika: wprowadz. przez niego do język. angiel: przed. pot. do innych narodów.

Ety.

Zacz. pis: w 1776 Fragment on government – które ma zjedn. wielk. uzna. w stronnict. liber.
W 1780: Introduction to the principles of morals et legislation. Lond. (tamże 1823 drug. wyd. w 2 tom.) Któr. Et. Dumont przerob. i wyd. w Genewie 1801 Traité de la legislation civile et pénale etc. – 2e wyd.

//

Pew. utylitaryzm, choć bez tej nazwy, był już przed Benth. wyrażon: przez angiel.: filozo. zwła.: przez Hobbes'a.⁺ Odpowz. on zwłaszcz. chwalił. angiels. naro.: ale Benth. nad. mu now. formuł.: oparł na więcej wyraźn.: i gruntowniej. podsta. i wskaz. mu wyraźniej. cele, dokładniej określo. –

⁺ a także przed Benth. przez Paley'a, Principles of Moral and political philosophy – 1785 niem. przekł. Garve 1788

Nawiązu.: do Epiku. który po swoje. był także utylitary.: a który. filozo.: przez Gassendi'ego dost. się Hobbesowi = Chwali Epiku. za to, że przyjemno. i ból miał za główn. sprężyn. czyn. ludzk. Ręcz. z nim Benth. uznał. przyjemno. najwyż. wagi. dobr. ale w tem od niego odstęp. że szczęś.: jednost. nie oddziel. od szczęś.: cał. społeczno.

Formuł. Beccarie, który. przemi. „największe. szczęś.: największ. liczb." odpowia. swoj. treśc.: a najwyż. zasad. moralno. być miał maxymizacja (maximation) szczęś. (of happiness) = znaczeń. tej formuł.: w miarę. ujem. jest minimizacja: cierpień:

Ta formuł. nie jest nowa = nie tylk. Beccaria ją stwor. ale w Angli. Hutcheson, choć intuicyonista, twierdz. że „Ten czyn najlepsz. który osiąga: największ. szczęśliwo. dla największ. liczb. Przed Hutchesonem już Cumberland =

Streszcz.: zasady etyczn. Benth. rob. Litogr. 191 =

21. 1. 901.

Bentham uzasadn. tę ogół zasad. uzasadn: szczęśliwo. rozbio: ludz. szczęśliwo. Jeże prawodaw. i moralis: (Benth. więc i Tatw. przeno: się w rolę prawodaw.) ma w isto: powodo. się zasad. „największ. szczęśliwo największ. liczb." powin. ogląd. się za miar. wedł. któr. będą szacow: każd. szczęśliw: Nie przydad. ma się ustaw. poję: cnoty, obowiąz. sumien. i t. d. lecz powin: wychod. od przekon: że każd. czyn ma skut. przyjem. lub nieprzyj. czy natychm. czy w przyszło. Cnota będz. wszystk. co pomna. przyjem. a zmniejsz. cierpien. Człow. cnotli. będ. kto dla przyszło. swoj. zbier. skarb szczę; zły człow. będz. marnotraw. któr. bez rachun. wydaj. swój dochód szczęś. —

Co zaś jest przyjem. lub nieprzyj. o tem każd. moż. i powin. sądz. z własn. doświadcz. Każd. wie na czem poleg. przyjem: pokar: im. zadowol. zmysło; zdrow. potęgi i t. d. Każd. czuj. w sob. ciekawo. sympat. antypat. i doznaj. z ich zadowol. przyjem. lub nieprzyj: Na tej empiry. podsta. powin. prawod. i moralis. oprzeć swoj. dział.

Jako prakty. Angl. uważ. Benth. za źródł. najwyż. przyjem: majątk. bo tem pozwal. na dostarcz. sob. wszelk. przyjemno. Powin. przeto prawodaw. dbać głów. o wzrost dobroby. w społeczeńs.

Powstaj. wted. pyt: czy maxymizacya szczę. któr. przyśw. powin. prawod: ma być tak rozumia: żeb. mała liczb. posiad. wielk. ~~dobrob.~~ albo

wielka liczb. mierz. dobrob.? Odpow. Benth. że każ. ilo. bogactw zawiera pewn. ilo. uciech; z dwoch zat. ludzi posiadaj. nierów. majat. będz. bogatszy także szczęśliwszy. Jedn. przyrost uciech nie rosną w rów. stosun. do przyrost. majat. W ogóle nie Benth. rzeczy, to kto posiad. 2 milio. nie będ. 2 razy ~~szczęśliwszy~~ szczęśliwszy. od teg. który ma tylk. 1 milio. W ist. przyro: zadow. daje się coraz mniej uczuć, gdy mają: dosied. do pewn. rozmiar. wystarcz. na bard. wygod. utrzym. życ: To jest zjawis. psychol: podobne owemu prawu, który Fechner odkrył w stosun: wraż. do ich podniet. = Rzeb. przyrost. rost. w propor: ~~[illegible]~~ arytmetycz: mocy dnż. zwiększ. się w prop. ~~[illegible]~~ geom.

Benth. choć teg. praw nie znał, miał jedn. dobr. jego pozor. i kazał posił. zdaż. do ~~wyrównan~~ majatk. wob. prowadz. do komunizm.

Równocześ. były zwolenni. woln. handlu, obrońca lichwy, przeciwni. majoratów i wielk. posiadłoś. gruntow. - dzisiaj, żeb. woln. było każd. nabyw. ziemi. Od komunizm. jedn. ~~[illegible]~~ bronił się uważ. że państ. nie tylk. ma dbać o dobrob. i równo. poddan. lecz także o bezpieczeń. ich, a to rost. b. zagroż. gdyby naruszy. majatk. prywat. Proponow. tylk. refor. prawa spadkow. i t. d.

Kwest. ta wogól nie rost: pomyślu. zadatu. a ten sam. nigdy w jego czasie nie dochod. się do najwięk. sumy szczęśliwo. bo nigd. nie moż. osiągnąć należyt. równo. majatku.

Filantrop. rosła. nero: pol. dział. chociaż one także nie wypełn. ściśl. z jego myśli zasadni. - Litogr. 192 -

24.1.901

§ 27 Arytmetyka szczęśliwości u Benthama

Ety.

Ponieważ przyjemn. (czyli uciech.) któr. wywoł. każd. jednost. składa się z mnóst. chwil i czynni: któr. zmie. lub nieobecno. chwil. jedn. wywoł. takie zmian. w uczuciu. przeto Ben. któr. obmyśl. tabl. któr. zestawia wszystk. kategoryi ludzk. zmys. - ciał. zmysłow. a) wszelak. rodz. przyjemn. i nieprzyjem. - potr. b) wszystk. pobud. ludzk. dział.; potr. c) ~~fakt~~ względów ~~momentów~~ ue okoliczności w któr. zależ. wzrost sił przyjem. i nieprzyj.; wreszcie d) wszystk. osobist. wywołuj. pewn. różni. w sposob. wraż. czyli tempera.

Co do a) wzrostów: uczuć przyj. i nieprzyj. Benth. bierz. w rachu. siedem względ: 1) natężen. (intensywność) 2) trwało. 3) pewno. 4) blisko. 5) płodno. 6) czysto. 7) rozciągło. - Benth. stanow. twierd: że obliczen. i odważ. tych względ. leż. na spodz. wszystk. ustawodawcz. i etycz. postanow. i że w praktyc. zawsz. ludz. ich się trzyma: choć nie umie. ich sprowadz. do ścisł. teor. Zestawia. przy zwykłe. wypadk. chęt. i obmyśl. bezpośr. rozbior:

Uzupełnie. tych exponent. wartości: przyjemn. uczuć czy stać za stop. cierp.: = odwrót. tego stadz. cierp. czy złeg:

a) te któr. przypad. na pewn. jednost.;

b) te któr z pierw. przechodz. na społecz. lub nieograniczon. liczb. niedokreśl. jednost.

c) tak. skutk. któr. wstrzyk. odwod. uchron. cierp. lecz paraliż. następ. jego dział: itd. jego ewen.

W pierw. rodz. ac) odrói. mor. Benth.

1) szczęś. cierp. któr. doty: bezpośre. wystaw. osobi.

2) szczęś pośredn. czy poched. która doty. inn. osoby, uwzg. z osob. cierp. czy przez symp. czy inter. i t. d.

W złych zaś. czy cierp: drug. rodz. b)

odrói. 1) cierp: straty

2) z nieszczęści t.j. obaw. podob. cierp. w przyszło.

Te stop: cierp. (nieszczęść) mog. być tak. zastoso. do szematyzm. przyjemno. i doda: do tem wymie. miar. przyj. robi Ben. uwag. że szczęś. się i wzrost. dobr. odty. się mniej szyb. i mniej widocznie niż złego; dal. że dobr. jest koniecz następst. nieprzerwan. działal. przyrodz. przyczyn; złe jest często przypadko. i tyl. epizodycz. wystąpie.

Z szczęś. przyjem. i nieprzyj. uwzgl. należ. połącz. szer. względ. osobist. któr. w każd. jednost. inn. wywołuj. miar. i ton uczu. jako to:

temperam. zdrow. wykształ. skłonno. płeć, powołan. stan cywil. religi:

Benth. opracow. je wyczerpuj. i naleg. aby kar. prawodaw. stosow. się do wszystk. tych wzmi. a wszystkie. ogól. ma być obliczo: na zadzoil. indywidu. wrażliwo. —

22.1.901

Ety: [illegible]

Jaka będz. sankcye wedł. Benth. aby jedn: stosow. się do więc. wszystkie (czyli wybier. dóbr) na podstaw. szaco: oblicz. i [illegible]? Bo jedn. jedn. nie zasto: się do porząd: dóbr i zależ. od nich wraż. przyjem. osądz. oczywi. porząd. społecz. ciąg: niepokoj.

Na wół: [illegible] moż. dziać. przez pobud. a pobud: są alb. przyj. alb. nieprzyj. ~~Fakty~~ Sankcye: nie moż. być czemś inn: jest one przyjem. lub nieprzyj. przywiąz. do przestrzeg: owe. porząd. dóbr i przyjemn. a wystrzeg. się niemoż: które. są jakob. norma postęp. dla jedn.

Cztery klas: tak. sankc: które. zwłaszcz. napotyk. się u dawniej. moralist. angiels. (Zob. Jodl, Gesch. der Eth. II. 420 sq)

a) sankcye fizycz. = następ: przyrodz: wraż. przyjem. lub nie-przyj. bez przyczyn. się ludzi (= danych = dawniej. moralis. zob. Cumberland, Hobb. Locke nazy: law of nature, praw. przyro.

b) sankc. moral. w znacze. ściślejsz: = objaw. uczuć inn. ludzi na widok czyjeg. postępow: [Locke = prawo opin. publicz. Smith = sympat.]

c) sankc. polityc. = nagrod. lub kary, oznacz: prawami, wyd. przez władz. [Hobb. Locke =

d) sank. religijn. czyli niektór. przyjem. lub nieprzyj. zapowiedz. przez relig.: Benth. bliż. nie rozbiera wartości tej sank.: zapisuje ją jako fakt, obstoj. liczni wierzący.

Gdy wszystk. cztery sank. są połącz. i zgodz. mię. sob. ~~[illegible]~~ otrzyma. najwyż. stop. pewno. i działan.; zat. prawodaw. do sank. polity. która wspomn. powin. dod. trzy inne.

Z nich najsilniej. sank. przyrod. bo one nigd. się nie mylą; do niej może sprowadz. wszystk. inne, one je wspier.; one jest podsta. etyk. rządów. To samo wszak. utrzymyw. przed Bent. Hobb. i Locke.

§ 28 **Krytyka Benth.** i jego utylitaryzmu

1° Zarzuca od sank. wszyst. że w ich szeregu brakuje najważn.: sankc. sumienia. Sumien. w jeg. etyc. i prawodaw. nie odgryw. żadn. roli prawdziw.: najwięk. uważa je za wyraz bez zdolno. nadaje: a wręcz za wyr. oznaczaj. wszystk. cztery sank. raz. z wyjątk. religijn.

2° Wszystk. jego dowody ~~nie~~ wskut. teg. nie jest zupeł. wszystk. definicji. moralno. a tak samo i prawodawst. jako sztu. prowadze. czynno. ludzk. ku wytworzen. największ. ~~[illegible]~~ sumy szczęśliwo. Ale a) najprzód sfera prawodawcz. jest, co sam uważa, węż. sfera: od etyki a pot. b) nie dostrzegł: Benth. że zamiar prawod. jest inn. niż moralis.

22.1.901 § 2B

79

Ety b

Krytyk. Benth. Obaj chcą otrzym. że sen. skut. społecz.: ale gdy prawod- przest.: na legaln.: warto. czyn.: moraln.: żąd. próż teg. wewnętrz.: prawo. [scr] który jest prawdz. etycz. Tę różni. międ. legalno.: a moralno. podno. z wielk. uczuć. już prorocy St. Test.

3° Głów. zasad. ety.: u Benth.: owa maxymiza. szczęśliwo. jest wszyst. warto. dla jednost. któr. jest pierwszy głów. przedstawiciel. wszelk. ety. Skąd ona zmusza: do stawia: sob. za cel życ. pomnaż. ogól. szczęśliwo.? Benth. odpow.: że własn. dobr. oświeco. egoiz. ja pomnoż. że to dla niej najkorzyst. Ety. nie mieć głów. to zadan. żeb. są pomoc.: a prawod. uwzględ. [awstwo] niezgod.: ze sobie. dobr. a obostrzej. kary za przeciwcz. się dobremu pomnoż. dodaj. etycz. należy. porzuc. Ety. może wzgl. wskaz.: na owe sankcye i przypomi. jednost. że one źle wyjdą na tem, gdy ich użyje ustawie.

Wszyst. to mechani. szczęś.:

Tem dziwn.: odwr.: własnej. zasad, z któr. Benth. wystar- tych, którą zapomnia: o sob. a resztej. tych. dobra pomnoż. To za najdoskonal. owary ety. wyższ. prawdz. wolność. Ale to nie życzy. z jego zatoj. pierwsz., z egoiz. dobr. oświeco.: który ~~Dobrze~~ bardzo przypomi. ówczes. despotyzm oświeco. —

Zob. o Benth.: Jodl, Gesch. der Ethik, tom 2.; Le morale anglaise par Guyau; le morale utilitaire par Carrau

§ 29

§ 29

§ 29. Teorya Mill'a jest uzupeł-nie i przeobraż. teor. Benth. W młodo. został pod nadzwycz. wpływ. Benth. któr. i osob. kier. i dział. jego wych. O Ety. napis. tyl. jedną małą rzecz, na której zwrócił odpowied. tomami wedł. drugi. uwag. Bain'a, któr. był jeg. przyjac. Utilitarism — ukaz. się w r. 1861 — a po niem. pod tyt. des Nützlichkeitsprinzips w I tom. Gesammelte Werke — herausgeg. von Th. Gomperz w Lips. 69 — Franc. przekł. w r. 65: Utilitarisme ou Théorie du bonheur — Paris par M. de la Triche =

Helwec: szukaj twego szczęścia

Benth: szuk. tweg. szcz. bo ono zawsz. jest szczęś. powszech.

Mill: szukaj szczęścia powszechn. —

Jego nauka:

Lito:[x)] 197 Człow. nie moż. niczeg. pragn. inaczej, jak odpowied. do idei przyjemno. i którą sob. o rzeczy, ~~tłu~~ upragnio. wyrob.

W tem pragnien. egoistycz. mieści się drug. pragn: pozostan. w zgodz. z bliźn.

Człow. bowi. od urodzen. tak jest związ. ze społeczeńst. że wskut. asocyac. idei (praw któr. Mill uzupeł. tłum.) nie moż. od idei swoj. exyst. oddziel. oddziel exyst. społeczeń. któr. skład. się z równ. o równ. interes. a te mają wszyst. w równ. sposob być szanow.

Szukaj. tedy z konieczno. przyrodzo. człow. własn. przyjem. najprzed. szuka równocześ. także przyjemno. czy szczęś. drug.

x) = litografowana „Etyka przyrodzona" z r. 1891/2

Etyk.

Popraw. formuł. Benth. znacz. od niego odstęp.: bo wprowadz. ~~wzgląd~~ wzgląd na społeczeńs. Któr. w indywidualiz. Benth. jest tylk. na dalsz. planie: Gdy będz. jak najwięc.: egoist.: (indywidualis.) dbać w rozsąd. sposób przy pomo. prawdziw. o swoj. szczęś. któr. jest mu najbliż. zatem: wtedy ~~a także~~ będą takż. urzeczywistnio. najwięk. summa szczęś. w kraju; u Mill'a przeciw. każd. jednost. ma przedewszystk. pracow. nad szczęś. drug. a wtedy one także będą szczęśl.; ..

Mill zrob. jeszcze krok dalej. U Benth. jest wspólno. intere. międz. jednost. a społeczeńst. tylk. zewnę. i przypadko. a więc. nie umiał wytłu. skąd obok egoiz. bierz. się sympat. Mill zaś przyjmu. osob. wład. moral.; wytwór naszej pracy ducho. przez asocj. Tając. naszeg. inte. z ideą intere. drug. Ta władz. jest nabyt. i subjektyw. ale jest niewzr. rzeczywis. w nas zjawisk. Może zat. władz. przez wewnęt. pracę (asso. cie.) wyrob. zob. rodz. wolno. i rodz. sumien. (czy. władz. moral.) któr. Benth. nie uznaw. Zasad. największ. Mill'a takie: czyny są dobr. gdy zdąż. do wytworzen. szczęś: szczęś. zaś jest przyjem. a nieobecno. cierpień. Nieszczę. jest karą i nieobecno. przyjemno. Nazwa. przez szczęś. rozum. M. szczęś: powszech. międz. osobis.

Dwa pytan. zaś, w czem Mi. odstęp. od Ben. odpow.:

a) u B.: pożyt. jest maxim. stosu. szczęś.: zaś osobis. jest wszyst.; u M. kryter. moralno. nie jest największ. szczęś. jednost. lecz największ. szczęś. powszech.

Lito. 198

Lito. 199

Lit. 199

b) U M. wagi. wyraża to samo, co przyjemn. ale dod. że oprócz zaog. budz. prag. jeszcze wiele inn. rzeczy. Czyż ma to B. być się zgodz? — Odpowiedź że nie —

„Ludzie pragną (tak M) cnoty ~~i~~ albo nieobecno. występ. wśród ~~zaogarż~~ uwor. i gorszo, jak pragn. przyjemn. a nieobecno. bolu. Pragn. cno. jest fakt. mniej powsz. ale nie mniej istot. jak pragn. szczęściu"

Uwaga co do mierzen. wagi. z przyjemno. u M

Lit. 199 —

Otóż gdy Helwe. i Bentt. przeczą istn. cno. lub obow. moralny porów. otow = M przyjmuj. obow. pewn. wolno. i pewn. sumien. takie pewna cno = uwr. przysp.!

c) że należy pragn. cnoty dla niej samej — t. j. bezinteresow. choćb. nie wydaw. skut. przyjem.

Uwaga jedn. w pewn. mier. M. do B. twierdzen. że cno. nie jest wyrażd. w rob. przyjem. ale może nią zost. — istniej utrzym. Epik. = my zaś mówim. że cnot. jest środ. do osiągn. najwyż. dobra

Jakie dziś rady M. gdzie temu w edukacji?

d)

Lit. 199 - 200

Ety. a

25.1.901 § 32

§. ~~26~~ 32. Zasada Spencera. Gdy Benth. zacz. od egoizm. aby trafi. do altruiz. przez jak. mechaniz. postaw. obok nieb. egoist. zdążają. zasadę pod opiek. pewn. każd. do wszystkich. swemy uwag.; Mill zaś genetycz. przez asocyac. idei z egoiz. wyprowadz. altruiz. który z czas. zapomi. o swoj. brzydk. pochodze. i zamien. się w potęgę. któr. cała jednost. wreszcie przez pracę dla drugich i uszczęsz. ich uwag.:

Herb. Spen. zaws. chłod. i niby ściśl. naukow. woli zaczyn. od obu poped. raz. mając je ze pierwsz. biologii. objaw: Nawet najniż. organiz. zwierzę. spełni. tak egoisty. jak altruisty. funk. któr. cel. jest pomnoż. życ. oraz wraż. przyjem. któr. zaws. towarzy. wykonyw. funk. żywot. czy cieles. czy psychi.

To jedn. nic inn. nie znacz. jak wyrabian. i doskonal: dwóch instynkt.; aby doznaw. coraz więc. wraż. przyjem. A to właściw. gorsz. egoiz. ~~nie~~ od poprzedn. utylitaryst.: bo nie maj. na sob. żad. hamul. U Benthamo. od czas. do czas. odzywaj. się, jest groza ~~prawa~~: dla zbytnie. wzros. egoisty. zapęd.; musi bow. liczy. się z obc. egoiz. U Mill'a egoiz. zjaw. się w form. ideal. u koń. mozol. drogi, pośród. pracy nad dobr. powszech. U Spen.: nic nie ustrzymuj. egoiz.: bo altruiz. jest także koniecz. instynkt. któr. musi znal. swoj. zadowol. a któr. w teor.: ciągł. ewolu. podtrzymyw. przez walk. o byt, będz. wzrast. i doskonal. się ciągle.

stworzy. indywid.

Wprawdz. Sp. piękn. bezw.: mniej. przyszło. rozwoj. altruistycz. (n. p. w XIV wiek. Zasad Sty.) gdy przez stosow. się tw. dokąd ~~tyczn~~ do potrzeb i zadań ~~życi~~ swoich. życi. wojn. stawa się tw. niedor.; zaprz. zupełnie. tw. więc: stabil. będ. a w końc. znikn. Form. życi. żołnierz: będ. zastąp. przez for. przemysło. Każd. rodzi. będ. tw. wszyst. troskliwo. otacz. swoj. potomst.: a to mow. będ. tw. wszystka miłoś. odpła. ze stron opiek. Altruizm. dojd. wted. do tego: wzajemnoś. się ze stron. o wzaj. drug. stan. się dla każd. człowiek. potrze. a nawet. egoist. wszech. będ. ciąg. podporządko. pod tę wszech. więc taki. egoist. Równocz. rozwoj kultu. zmniej. ~~[illegible]~~ cierpi. i przyczyn. a przez to altruiz. stra.: ofiar. lito. i poświęc. a przybie. form. sympatyczn. radoś. który. nic nie będ. kosztow. nikog. lecz będ. dodat. gratyfi. do rozko. egoisty. Nam. obaw. się Sp. że zanikło w wszech. ~~[illegible]~~ altruisty. wrażl. zbytek, ale pociesz. się tem, że każ. przez stworzo. i rozwinię. zostan.: taki. bliżej: ofiar. ~~[illegible]~~ sposob. zwyczaj. rozwoj. wszech. Więcej tego spodzie. się Sp. po przyszło. gdy nie będ. wojen ani rywaliz. narod.: a może żadn. narod. tyl. kooper. stworzyć:

25. 1. 905 § 33. Uwagi kryty. nad zasadą Spencera

Edg. 6

Pomimo Spen. dałob. się wiel. powiedz. przeciw kontentu. się kil. uwag:

1° Jest nieprawd. że woj. kied. ustan.

2° Przypuśćmy. że ustan. to nie mamy przecież żad. pewno. że altruiz. przybie. owe bajecz. wzmia: któr. mu obiec. Sp: bo

a) za podsta: swoj. hipote. przybic: Sp: rozwój cnót rodzinn. a rozwój ten pod wzgl. wzgl. rosła. dzi. do życia:

Rozluźnie węz. międ. małż. rośn. przy rozr. Tatuo. rozwo.

Niemcowi: dzic. do rodz.: porówn. do mord. bez. ojst. ojc:

b) po za rodz. wzrost altruisty. sentym. jest także illuzją. bo wobec pewn. delikatniej. o. mniej i wszystko. nowe. współcz. charakt: któr. po części: wytwarza się przez skupienie: wielk. mas ludzi. w jedn. miejsce - a także w rzecz. części przez nieustaj. dział. miłości. instytu. chrześcijańs. - wspołtygl. pomimo. wzmagan. się intryg, krętactw, podstęp. owego wieku.

c) Wojna i milita. strona. wpływ: wiel. cnót altruisty.

drugi: pokój i pewno: bezpieczeń. od napaści. zewn. kry wewn: nieodzowne. sprzyjaj. wzrostowi: ale kształc: w sposób przeraż: ducha intrygi, podstępu. korzyst. z obcej słabo. czy ciemno. itd.

Smut. tego przykł. mamy dokład w Korei gdy wszyst. drug. lat pokoju

Bóż dopiero nienawiść narodów →

3° U Sp: nie ma żadn. zasad. etycz. ani różni. międz. złem a dobr.

W jeg. teor: istnieją tyl. popęd. życiow: jedn. egoist. drug. altruist: któr. zadowol. przyno: i pojęd. i przyjem: jednost. Poniew. jedn. i drug. będ. przynosz. w przyszł. również Tetw. zaspokoj: i równ. przyjemno. spraw: nie ma międ. niemi żadn. różni. etycz. Są to instynkt. biolo: któr. się rozwij: w ciąg. rozwol: a wychodz: bezpośred. ze korzy: jedno: pośred. ze korzy. i przyjem: wszystk: Poniew. instyn. dział. [illegible] ustą a prze: rozwol: będ. [illegible] w ten sposób: nie będ. kied. potrzeba reflex: ani wol. pewnej. zat. ani zasad. etycz. One staj. się zbyteczn. bo jedno: nie moż. inacz. postęp: A że wol. wola w syste. mechaniz. Sp. nie ma żadn: racji bytu, żadn. normo. zaznaczy. się a dusza tyl. dowcz: istnie. zapewni. zrozumia[?] świat zjawis. — bo o tak zw. absolu: nic wiedz. nie może — żadn. celu, któr. b. zdoł: istere. ludzko: takż. [illegible] będ. (nie będ. nic: ostatn. wyż. celu, do któr. zmierz: 6. owe funkt. biolo: Ewolucyjonizm kończ. się śmierć z któr. nie ma zmartwychwstań. Twierdz. zaś, że w agnostycyz. są [illegible] jeszcze drogi otworz. się czegoś o absolu: a ten zaś o zagadk. przeznacz. upred. gdy zaś: że relig. nie może nic stanow: o cel. ludzko. bez znajomo. Boga. i bez-pośr: objaw. Poniew. Bóg i objaw. [illegible]

t mog: w świe. zjawisk oderw. się, ani Ety. z nimi łącz. się nie potrzeb: i zamie. się w [illegible]: utylitar. przepis: ku osiągn. wszystk. przyjemn. i odpowiedn: wiedząc nawet że przepis będ. utyt. gdy zapewn. zostan.

Ety a

4° Dobr. takż. wob. Spen. i wszyst. ewolucjonis. przypomn: że Darw. nie którz. lub. się powoływ. nie uznaj: za cel walki o byt, ze pomo. którz. natu. wytwarz. rodzaj. ani szczęśliwo. jednost. ani największ: sumy szczęśliwo. rodz. Uważ. przeciw. że cel. rozwoj. jednost. W dziel. „o pochodze. człow." (Tom I rozd. 3), gdz. przy okaz: także chwali Spen. i wspomi. o jego Zasad. Ety: przecz. on żeb. przyjem: lub niezgodz. była cel. działan. w świe. zwierz. Co do świe. zwierz. sądzi, że lepiej porząd: instynkt. społecz. wyrobi. się w zdążan. do powszechn. dobr: niż do powszech. szczęśliwo. rodz. Powszech. dobr. defini. on jako osiągan. największ. liczb. jednost. jak najzdrowsz. i najsilniejsz. i najdoskon. wyposażon. wśród [illegible] życ. dla których są przeznaczo. Poniew. według Darw: instynkt. społecz. człow. wyrobi. się w tym sam. porząd. sądzi on, tę sam. defin. zastoso. także do rodz. ludzk. a że norm. moralno. racz. przyj. ogół. dobr. lub powodze. niż szczęś. ogół." =

Owszem. Darw. nie przecz., że wykony: instynkt. społecz. (w któr. on przeważ. mieści moralno.) towarzy. przyjemno. ale skut-tem, któr. moż. ocz. i dla jedno. zmien. się w cel najbliż. i pobud. najsilniejsz. jest zaws. oczemi drugorzędn. A taki pogl. nie był. oddalo: od teor. energetyczn. Arysto: nie nie zaś nic wspólne. z Spenc. i zgodny. że nieb. największ. ilo. życ. dla największ. przyjemno.

§ 34 Kilka uwag ogóln. o utylitaryzmie

5) Przeciw utylitaryzmowi może taki rob. ogól. uwag: że identyfikuje i przyjm.

Litogr. 213 a) korzyść z dobr. i rozróż. {sprzeciw. się przyjęt. u lud. wszyst. odróżn.: korzyść od moralno. a przyjemno. od pierw. i od drug: korzyść w żad. razie nie moż. być ani cel. ani pobud. ostat: bo ona służ. zaw. do czeg. inn. i jest środ. do celu wyż:

b) ani korzyść nie moż. być ostat. wszyst. zasad: moralno. bo zasad. musi być normą i miar: sob. wystarcz. Otóż korzyść nie jest żad. miar. Bo i dla czeg. wszys. czyn korzyst.? Oczyw. dla tego że ma jak. wartość. Ale ta wartość jest nadaw: czynom od objekt: substant. do których zmierz:

n.p. pożywien. jest korzyst. bo utrzym. zdrow.

praca jest " " bo przysparz: mężnie, duchow. i fizycz.

Mówiąc tedy, że czyn moral. jest to czyn korzyst: a zasad. moralno. jest korzy. przypuszcz. z góry, że korzyść i wartość to samo. Ale tego utylitar. nie dowiedł. ani nikt dowieść nie zdoła. Wszys. ludz. mów. że co ma wartość przyjmo. korzy: co nie ma warto. nie moż. przynieść korzyś. Po czem jedn. poznać wartość?

28.1.901 § 33 84

Ety. b

α) Wto uważ. Korzy: za najwyż. norm. moralno. musi alb. ocenić się za prywat. alb. za publicz. alb. za jedn. i drug. raz:

α) Korzyś. prywat. głoszo. jako najwyż. zasad. moralno. prowadz. do tzw: sprowadz. do korzy: (jednostki) egoisty: Lit. 215

β) Korzyś publicz: nie tyl. zatwa: wszyst. czyny indywidual. korzyst: ale i moralno: bo w niej: tward. podst: powodz. się ostrzeż: interes: publiczn. – dbrod. polity = Lit. 216 uświę. wszyst. środki – wszyst. zbrodn.

γ) Równomi. uwzględn. korzy: prywat. i publicz. wyt. pogodz: indywidual: interes. z społeczn: taki. nie moż. być ostat. zasa: bo przy rozstrzyg: sporn: interes: potrzeb. wyż. zasa: stwierdz. się. między pryw. między publicz. korzy:

δ) Ta zasad. nie moż. być opis. publi. ani prowadzen. ani uwzględn: wszystk. potrzeb uczu. ludzk. i t. d. bo to wymagani. zen. potrzeb. jakiejś zasa. do któr. się stosuj. – Lit. 218 –

ε) Nerea. uwzgl. ludz. przyjmu. wojni. międ. korzyst. a moral. Lit. 215c =

Howard Collins An Epitome of the Synthetic Philosophy – 99 London

~~§ 27~~ § 35 Zasada Aryst. Zob. Lito. 246 nast.

Co mów. o jego Ety. Trendelenb. Zell. Paulsᵉⁿ?

Aryst. (Eth. Nicom. I. 6. r. 1097 b) połącz. wszy. jestestw w dziełach odpowiad. ich natu. – Lito. 247 =

główn. znamien. ludzk. natu. jest rozumn. – wiedzie – przeto czynnościow. (τὸ ἔργον τοῦ ἀνθρώπου) a także szczęśliwo. jego (τὸ ἀνθρώπινον ἀγαθόν) poleg. na działan. rozumne, albo gdy mow. o ina. funkcyi. odbyw. się w zgod. rozum.

Do tej. szczę. dodo. ich zapomn. cnót – cnota każ. jest usposobienie. Do działan. według miary pośredn. któr. dla każd. jest odpowi. Znaczy to, że działan. nie powin. być ani za słab. ani za sil. lecz zamyk. się w grani. któr. ujęt. jest każd. indywidual.

Zell. o zasad. Arysto: – Lito. 248.

Cyceron – 249 –

W czem błądzi. Stoicy – ibid.

Nie ~~dotkniemy, że każdy człowiek~~ żyć wedł. wymag. jego natu. rozum. ~~ba~~ do roli. i Sokr. i Plat. – i Arysto i Cycer. lecz

1° identyfikow. szczę. z cnot:

2° nadaw. znacze. wyższo. rozumno a odrzuc. wszystk. popęd. i nałogi naw. godzi.

29.1.901 § 35 35

3° Stoicy odosobn. człow. od Stwór. nie szukaj (związ. jego w) połączen. z Bog. bez zamien. go w jakieś Bóstewko, które miało rob. wystarcz. Wszak. Sen.: de prov. 1 - powiedz: bonus ipse tempore tantū a Deo differt

Dla nich dusza nie była nieśmiert. i a Bogowie także nie pewni swego istnien. na zaw. Bóg najwyż.: mow. u nich to samo, co natu.

U Plat. i Arysto. cnot. jest ostatecz. środk. do celu, ale nie jest częś. w sob:

Zasad. Aryst: była wyznaw. przez wszyst. częśc. scholasty.

S. Tom. tak samo, jak on, określa cnotę (virtus)

Cnota każd. rzeczy na tem zasad. się, aby rzecz miała przymio odpowiadaj. jej natu. (quod est bene disposita sec. convenientia suae naturae) - Lito. 250

Co jest przeciw porządkow. rozumu, jest przeciw natu. człowie, ile jest człow; co jest w zgodz. z rozu. jest także w zgod. z natu. człow.

Zadan. człow. być w zgodz. z rozum. i niezg. być w niego.

Stąd cnota człow. która robi człow. dobr. i czyny jego dobr. tyle jest w zgodz. z natu. człow. ile zgod. się z rozu. - Lito. 250-257.

Wedł. św. Tom. zat. jak u Aryst. najwyż. zasad. moralno. spoczy. w rozum. natu. człow.

Potrzeb. są jedn. wyjaśnien.

Ety.

1° natur. ozn.cz. czł. odbod. złoż. z duszy i ciała: – Lib. – 251

2° natu. ludz. powin. być brana nie jedna dla sieb. bez porządn.:

a) z całem rodz. ludz. } 252
b) z całą przyro. }

3° natu. ludzk. nie jest poj. subjekty. lecz oznacz. rzeczywisto. objekty. która wyrobi. się w ciąg. wiek. 252

4° Jest natu. ludzk. nie moż. być oderwano. ni od społecz. ni od przyro.; jeszcz. mniej powin. być oderw. od Boga – 253

5° Bóg jako alfa i omega moraln. porządk: tak jak sprawc. jest porządku materyaln: żąda, aby każd. jednost. przestrzeg. teg. porzą. Kto jest przekon. że rodz. ludz. nie przypad. powst: przez bezrozum. ewolucj: niższ. form organiz. bez żadn. udzia: Opatrzno. lecz stwo. zost: przez Najlepsz. Ojca, na to, aby jednost. przez prac: i moraln. doskonal. się wzywalcz. dobre przysz. do Królest. boż. i do gosho. syn. boż. ten musi także przyj: że Bóg tak. naznaczyw. cele rod. ludzk. chciał, aby jednost. w tym rozwoj. się i postęp. się ku Prawdz. i Szczęśliwo. przestrzeg. względ. sieb.; względ. in. i wzgled. Nieg. samo. pewn. prawd. któr. składa. się na porząd. moral.

31.1.905

Objaśn: rozwijad. dal. zasad. etycz. Arysto: oraz losy nieprzyjaz. którym one podległ. przy wybu. reform.

Ety.

§ ~~36~~. O supranaturalizmie w etyce. Kto przyjmu. zasad. etycz. Arystot: jak zresztą wszys. w szkoł. chrześcijań. po przez cał. śred. wie. aż do Occama i jego stronni. przypuszcz. także że Bóg jest podsta: moralu: i najwyż. jej stróż. mianow. w tem znaczę: że od Niego (jak u Aryst.) zawisł cały porząd. Kosmofizycz; i że jest najwyż. prawd: i cel. porząd. logicz. jak piękn. tum. Arysto. w metafi; że naczelne: jest ~~anergwist~~. w sob. mówi. / lub mo. najwszechstronn. wykonyw. i posiad. cał. natu. swojej, jest samą energią, actus purus - Przez to jest najd. ety: bo niedościgł. wyraz: i wzor: możliwości.

Etyk. Socyal.

U Aryst. jedn. stosun. czło. do Bog: nie jest zadowalniaj: określo. bo filoz. uważ. istnie: świa. za wieczn: a nad losa. dusz po śmier. ciała nie zastan. się. ~~W relig. sob.~~ Bu Boże pierw. impulsu harmonijn. ruch. Kosmo. ale bezpośred. nie wpły. na rodz. ludz. Stosun. miłoś. pomięd. duszą a Bog. w syste. Arysto: nie istniej; jest tyl. jasno wypowied. żąden: ~~myślnego~~ umysłow. zdążan. by go pozn: a poniew. zresztą to żąden. spełn. się nie da bez poddan. niższ. władz pod najwyższ. rozum. ani bez nastroj. etyczn. poszczegól. żądań życia indywid. i społecz. będz. osiągnię. ostat. zasad. moralno: i wykonyw. jej w życ. opier. się o Najwyżs. Bóst. - źródł. nieczystosc: wszystk. rodz. szych. zał. i cyt. jedność.

W relig. objawion. żydow. i chrześcij. które mają zew. pozytyw. praw bosk. obowiązuj. każd. wyznaw.: ogól. zasa. etycz. jest także sformuło. jako nakaz pozyty: będz. koch. Bog. nadewszyst. a bliź. jak sieb. sam: a że tak. praw. wyraż. wolę Bog: dawniejsi protest. uznaw. Pufendorf (1634-1694 - de jure naturae et gentium) utrzymuj. że prawo pozyt. Boga jest podsta. moralno. Zwłaszcza to, że dla teg. rzecz jest dobr. poniew. Bóg ją nakazu.

To zdan. jedn. byłoby - zupeł. błędn.

Gdy mów. że Bóg jest zasad. moralno. nie znacz. to, że wola Boża jest tą zasad.

Zob. Lato. 227.

Zdan. że wola boż. jest zasa. moralno. była nieco wygła. szan. w śred. wiek. - przez Occama (†1347) w nowsz. czas. przez Puffendorfa - i wielu protest.

Możn. ją nazw. supernaturalizm -
- dla czeg?

Podob. supernatur. znajd. się także u katoli. franc. za czas. Filipa Lamennais jako był jego punkt wyjścia.

4. 2. 901 § 37.

Ety.

§ ~~36~~ 37. O heteronomii i autonomii czynów moralnych – Dzisiej antytezie stworzo. przez dwa owe poj.: jest ciąg. jeszcze na porządk. dzienn.: bo odpow. współczes. ideał. polity. Jest także jasn. że oba te poj. mają tylko sens. łatwy, gdy im towarzy. przeświad. wolno. woli. Żądan. autono. woli przez materja: jest wsprzeczno. z jej. syst.: ale także zam. nie ma dla niej miejsc. w syst. panteisty. Wogól. mówiąc nie ma nic współ. z takie zwan. autono. woli.

Wogóle spór i domagan. się autono. woli w moralno. nabrały dużo życia od czas. Kt. i jeg. przeróż. ter moralno.

Grundleg. der Metaphy. der Sitten

Krit. der prakt. Vernunft

Jakie wzgl. Kt. zasad. prawo moralno?

Tak postępuj żeb. maxyme twej woli mogła ~~być~~ także każd. chwili ~~które~~ uchodzić za zasad~~ę~~ą powszechn. prawodawst.

Co to znaczy = Lito 232

Tę zasa. nazy. Kt. allg. Sittengesetz lub też den Katego. Imperativ.

Twierd. że zasa. nie jest czysto teoret. lecz nazna. się w woli naszej i znane jest od dziecka – stąd Kryty. der prakt. Vernunft –

Kto uznaj. tę maxy. i decyd. się wedł. niej postęp. docho. do pewnej. autono. woli – Autonomie des Willens –

Jeżeli kto – wedł. niej nie postępu. lub nie wyklu. inn. względ. nie przyw. autonom. będz dost. się pod panow. obcej swawoli. Heteronomie der Willkür – Lito. 233

Przykła. – ibid.

Obowiąz. tyl. wted. istn. gdy kto dzia. wedł. swoj. maxy. jeż. zaś oprócz niej nie inn. jesz. wzglę. postępo. jeg. będz. legalne ale nie będz. wypływa. z czyst. obowiąz. Lit. 233

Motyw musi być podwój.: Lit. 234

a) zewnęt. – będz. nim owa maxy.

b) wewnęt. – uszan. przed praw.

Jeż. postępu. w imię sam obow. to –

Jeż. przyzwa. jesz. inn. wzglę. } Lit. 234.

nie będz. aus Pflicht – choć będz. pflichtmässig

Wzgląd na prawo którego człow. sam sob. nadał, i jest jedyn. czystą i właściwą pobudką moralności –

4.2.901

Ety. a

Część czwarta: O cnotach i obowiązkach.

Poniew. Ety. zajmu. się czyn. ludzk: któr. normy ne sob. pew. szczegól. znam. a znam. to nadaw. im jest już to przez cel, do któr. zdąż. już to przez zasad. w imię któr. są spełnian. rozbier. przedewszyst. te dwa względy: w częś. drug. i trzec.; Ale potrze. jeszc. moty. czy. pobud. etyczn. żeb. znam. było zupeł.

§ 38 Określen. motywu cz. pobudki dlateg. trud. że wszkoro. lud. w potocz. mow. nie odróż. pobud. od celów. Dlatego mówi Wundt: „Keine Verwechslung ist gewöhnlicher als die von Zweck u. Motiv" (Eth. p. 436 wyd. 1e) +

Poniew. motyw powstaj. w naszu. woli alb. przez wraż. zmysło. alb. przez reflex. prakty. alb. wreszc. przez teorety. spekul: dzieli Wundt (p. 437) moty. 1°ne Gefühlmotive, powstaj. pod percep. zmysło - to też nazy. je Wahrnehmungsmotive, 2° Verstandesmotive, 3° Vernunftmotive. Podział ten poleg. na niepotrzeb. przez Kante wprowadzo. odróżnien. rozsąd: (Verstand) od rozu. (Vernunft). Kto tej różni. nie uznaj. ~~przyjm~~ zadowol. się dwiema klas. motywów: zmysło: wrażeń. i rozum: Jedn. i drug. jeśli mają być bran. pod rozwag. w Ety. muszą mieć form: świado. pojęć. do tyl. między. nie: zachod. będz. różni. że pierw. będ. miały wszę. konkret. postać. drug. wszę: abstrak: czy będ. odnosi. się do cel. praktyc. natychmiastow.

a b)

a)

+

oy wiz. ołząd. daj. się dzień. wewnętrzn. w przeszłd: czas. będ. dalek.

To pewn. że motyw przez intell. (bez. w zupełn. mocze:) pobud. wolę do działan. Św. Tom: movet intellectus voluntatem non quoad exercitium actus, sed quoad specificationem: voluntas vero omnes potentias movet quoad exercitium actus. (Summa theol. 1ª 2ªe qu. 9 a. 1.

Locke mniej jasno: że dusza determinuj. wolę (II. 21. § 29)

Leibniz mówi o walce motyw. rozmaitej. prądy krzyżuj. się pomiędzy a niewyraź. myśli (Now. Essais II. 21. § 36)

Ta walk. tworzy się zwłaszcz. śród niewyraź. percep: i popędu: czyl. motus primo primi (ib.)

a twierd. Leib. jak scholast. że one wolę non necessitant sed inclinant.

Chr. Wolf: Motive sind die Gründe des Wollens u. Nichtwollens. (Vern. Gedank. I. § 496)

motyw według niego jest ratio sufficiens volitionis ac nolitionis (Psych. emp. § 887)

Motywem dla woli jest wyobraż. sob. przedmio. jako bonum ad nos (ib. § 889)

Système. de la nat. I. 8 p. 115 = Holbach: motywa są les objets extérieurs ou les idées intérieurs qui font naître cette disposition (de vouloir) dans notre cerveau.

7.2.901

Ety. 6

Motyw wedł. Benth: jest to każd. rzecz która przyczy. się do wzbudzen. lub naw. do przedstawi. sob. któregokolw. rodzaj. czyn.

lub też = każ. rzecz, która przez wpływan. na wolę rozum. isto. uchod. za źródło nakłaniający jej, lub do działan. lub do zaniech. czyn. przy której kol. okaz.

Schopenh. (vierf. Wurz. c. 7 § 43) uważ. motywac. za czwar. formę przyczynow.: (1a causa efficiendi, 2a cognoscendi, 3o essendi, 4o agendi –) te cztery formy rationis sufficientis po niem.: Satz vom zureich. Grund: a) des Werdens b) des Erkennens, c) des Seins; d) des Handelns od. Ges. der Motivation =

D. Motivation ist d. Causalität von innen gesehen –

„Przy każd. dostrzegan. postanowien. czy innych czy nas samych uważ. pytaj. za uprawnio: Dla czego? t. j. przypuszcz. z góry jako konieczn. że coś poprzedz. z czego to powstało. wynik. a co nazy. powód (Grund) lub ściślej motyw. następuj. akcyi; bez tak. moty. jest owa akcya tak niepojęt. jak ruch nieżyw. ciała bez pchan. lub ciągnie. Zat. motyw należ. do przyczyn"

Późniejsi mało co doda: do wytw. defini.

Jeś. Höffding (Psych. 471) mówi, że siła, która wolę porusza, nieoznacznie my same jestem. w pewn. jak. form. lub z pewn. jak. strony = porząd. tożsame. to samo, co Lock. że dusza determi. wolę – tyl. jesz. inniej jasno –

a jeś. Sergi określ. motywa jako podniety chcenia (stimulants à la volition) gdy one weszły do świadomo: tego, który działa (l'agent) pod formą psychicz = nie mówi nic in: jak. ongi Helwecy: Holbach

a Wundt, któr. podział motyw. etycz. porzucił: tak ściśl. jedno. pomocn. woli z motyw: że uważ. za potrzeb. osob. dowodz. (p. 376) że moty: choć poprzedz. zew. i towarzy. decyz. woli, nie zawier. jedn. w sob. całej przyczyny: czyli że bezpośred. motyw. wzniós. nie są fani rzeczywist. ani komplet. pobudk. dla woli do działa.

4.2.901

§ 39. Czemże właściwie jest motyw?

Przegl: dzisiej. różn. defini. jest dosyć wiele: bo jeś. Wundt n. p. (p. 438)
za wewn. występu. jako moty. etycz. wymien. samopoczu. i współczu. (Selbst-
gefühl u. Mitgefühl), obok wśród motyw. rozsądk. (Verstandesmoti-)
składz. Zweckvorstellungen, któr. właściw. róż. się od moty. jak poprzed.
zaznacz: a dzięk. w tem jes odróżn. od innych. celów (Zwecke) że im
towarzysz. popęd. samolub. lub też społecz: altruisty = eigennützige
u. gemeinnützige Triebe = następ: że Vernunftmotive - me
idee o ideal. przeznaczen. człow. któr. właściw. znowu nie za ~~cel.~~ pobudk.
być mogą: a staj. się motyw. przez to, że im towarz: Ideal-
gefühle, poczucie z uczu. religijn. i t. d. (p. 446) to właściw.
dostaliś. się w mistych. chaos, w któr. znow. pomiesz. się wszelk.
cele etycz. i motyw. etycz. tak iż nawet jas. rozezn. nie moż.
Jeś. mamy moty. odciąg. od cel: to nie na podsta. innej lub wszel.
wyraź. uznać, któr. podob. tworzy. motyw. a nie tworzy. celów, bo
niewątpli. rozważan. dalek. cel. nawet takich, o któr. osiąg. się przez
nas się przez inn. pośrednictw: ~~bo dla nas~~ wyjątkowo w
lub przykł. Ani też różni. nić w tem się mieś. że motyw. są mniej
niezależ. od cel: bo wtedy nie ~~przed~~ przedmio. anali. etycz. lecz

Ety. O

motyw, jak słow. jego wyra: będz. pobudz. duszy do dział. ci ncw. przed reflex: a przyczyn. przed dział. rozumo. wola ncw. czyn spet. Skąd. rozwaz. cel. moż. nigd. nie zamien. się w czyno. gdy motyw byłoby. dostatecz. wszędzie. siln. powod. wol. i do czyn. zmusza.

Punkt: miłoście. bez namysł: zesar dej:

ciepli: bez wahania stud. drug. wyprod. ostow. ucieprzyj.

uczyn: bd. poprosz: zew. pomo. udziel.

Gdy w tych wyp. zapyt: dla czego? będz. odpowie. bo miłosierd. bo ciepliw. bo uczyn.

Inni dopier. po namysł. po zastanow. się, po zwycięż. wstręt. lub niechęć: i tyl. zdob. się na czyn podob: a są ncw. lud. źli, skąpi, egoiś. któr. czas. tak. czyn ich natu. przeciw. spełn. czy to pod wpływ. wyjątko. dobr. humo: lub niezwykł. wzrusz. lub ~~przyczyn~~ entuzjaz. niespodziew. lub pod presj. opin. publi. i t. d. Różni. czyn. jest wielki: pierw. wszy. czyn: drug: będzi dobr. ale z niedobr. lub niedostatk. pobud.

Z tych przykł. i wiel. podob. moż. wyprow. wnios. usprawiedl: 1° że podział świa. zewn: czy pod form. wraż. zmysło. czy poję. Konkr.

4.2.907 92 8

przedstawiaj. się woli i różn. jej poped. skromno. pragnień. nie na każd. jednost. będ. robi. to sam. wraże. Wedł. szybko. i siłą. oddział. [niektóra] woli na te wraże: okreś. ludzi jako delikat. uczuc. przeciwst. wstydl. skromn. litości. i t. d. Są i tacy, któr. stanow: odmienn: ten lub ów porywió: choć nieraz spęt. uczu: zastugnj. na te uraż. Ze stały pewność. dyt. tam upatruj. gdz. wiedzi: zeer-podob: uczu: wypływ. regular: pod wpływ. dyt. sam. podnieć.

2° Podnie: zewn: nie są motyw: lecz okaz: dla któr. moty: poruszą wolę. ~~Ta sama potrzeba podniet...~~: będ. owoc. reflexji Jedn. i drug. działaj. na poped. któr. zewn. towarzy. uczu. któr. mog. być alb. wrodzo. alb. nabyt. przez ćwicze. to znacz. że albo od urodzen. są bez. stab. sił. albo bez. stab. bojąck. choć stab. poczat. musi być obecn: Bez. siły. przez ćwicze. rozum. mog. być miękko bard. stab. do pewn. stop: wyrabia., złe i szkodl. mog. być wykorzenio. Otóż popęd taki lub zdoln. lub wpra: są więcej. moty. dla woli a wszyst. moty: sprowadz. się do jedn. fundam: jak wszystk. cel. do jedn. ostat; wszyst. zasad. do jedn. pierwsz. Tak w kompozy. muzyk: jed. motyw przewodni (Leitmotiv) będ. ciągł. odzyw. się choć z różn. barw. i intonac: tak przez życ. etycz. wysokie.

Ety.

Porów. Brock. Conv. Lex: XII sub voce Motiv = Gedankenreihe od. Gefühlszustand aus dem eine Handlg hervorgeht. Motivirung in d. Kunstspr. d. Begründg d. dargestellten Begebenheit od. Handl. od. Stellung dch d. innere Natur d. Darstellgsgegenstandes, d. Vorbereitg d. einer Situation u. Charaktereigenthümlichkeit dch eine vorangehende andere.

ołtow. bedz. ciagn. się jed. motyw dział. choć w róż. siłe i wysok. Bedz. to wys dominujący jeg. charakt; nate wybit. jeg. jaś. wydoby- się alb. z głeb. uczuć alb. z chłod. pogodn. sfer rozu: alb z ~~[illegible]~~ reakt. + prakty. do/ (dział. wedł. ~~tego~~ ~~[illegible]~~ temperam. i konstyt. ułow. ~~[illegible]~~ gdy w nim alb. uczucia przewa: alb. zimn. reflex. alb. tęgość woli.

Ten wys przewa: czyli popęd wybit. bedz. motyw. dla woli a że popęd zorganizo: uzupełnio. jest przez. zdolno. czynno: w znacznej części. Może: Każd. cnot. uczyw. motyw. gdy prow. wol. do dział. a uściśle. cnot. gdy wedł. zasad. etycz. wylew. się w czynach rel. ~~[illegible]~~ osiągn. To też etycz. motywe. woli odby. się przez cnot. czyli przez popęd. tak wyćwiczo. i udoskona: żeb. zewn. odczu- się z należy. siłą i porząd. wol: gdy odpowied. zjaw. się okaz. z wew. zewnętr. i wewnętr. podniet.

Od motywów etycz. bytob. Tatu. i natural. przejś. do cnót, z któr. uczyść. zlewają się; wprzódy jedn. dla praktycz. wzgląd. żeb. nam róż. nie przeszkadz. musi. rozstać się z kwest. samie.

Torów - Litogd.
p. 254-258.

5.2.901

Ety.

i różn. jego definicjach: Nieradtyliw.

§ 40 O sumieniu (istniej. najzprecyz. defini. Kant np. ma za sumie. swój imperatyw kategory. któr. w naszej jaźni odzyw. się a nakazuj. czynność nie dla jakieg. celu, leżąc. poza nią, lecz dla niej sam: Objaś. nawet że sumie. nie jest czemś daj. się nabyć i ~~nie~~ nie istniej. żad. obowiąz. nabyw. go, lecz każ. człow. jako isto. moral. ma tak. sumie. pierwot. w sob. (W W vii. 204) Na inn. miejs. twier: że sumie. jest świadomo: (ein Bewusstsein) któr. jest sama dla sieb. obowiąz. — lub też nazy. sumie: die sich selbst richtende moralische Urteilskraft — (Relig. in den Grenz. IV. 2. § 4)

Zob. także § 14 tych wywód w części pierw. wstęp.

Podobn. choć już z pewn. przesad: Fichte, że to jest bezpośred. świadomo. naszego określon. obowiąz. (Syst. der Sittenl. p. 225)

Sumi. nigd. się nie myli, bo jest bezpośred. świadoms. naszej czyst. pierwot. jaźni, po nad któr. nie sięg. żad. inna świadomo. (226)

Heg: bard. niejas. bo ogólniko: das wissende u. wollende Selbst (Phaenom. 493 Rechtsphilo. 139). —

Schopenh: w inn. sposo: uważ że Kant. w kwest. sumie: odstępu. zwraca je wiedzą tego, co się robiło (das Wissen des Mensch. um das was er gethan hat (die beiden Grund Proble der Mor. § 9) =

Jest to pamięć i reflex: nad czyn. nasz. w ogół. mnogie. —

Zob. także P. Rée, die Entstehung der Gewissens Berl. 83

U Kant. odby. sumie: wielk. ~~rozprawy~~ przed każd. czyn. i do nieg. nakłania albo od nieg. odciąg. U Schop: deliber: przed czyn. nie różni się od inn: rozważań czyn. mej. być spełn. a wście. akcy. sumienn zaczy. się po czyn. przez spokój i radość sum. lub przez zgryzo. To też Schop. odrzu: imper: katego: i uważ. sum. za rozumo. nad przeszło. jedno: o ile te zaznaczyt. się dobr. lub złe. czyn:

Jerus. dal: zaraz. Pauls: któr. w sumie. widzi tę stron. naszej wiedzy i przez któr. sądzi. sieb. sam. jako isto. chcą. i działaj. (Einl. 432)

Ta defini. jedn. bard. szero. Moż. nazw. naszy chcieć i działać nie wkracz. na pol. ety. Ale tej. uważ. aut. za potrzeb. wprzód-jeszcze przez wyjaśnienie, że sum. jest świado. obyczajn lub obecno. ~~obyczaj~~: w świado. jedno. Tówcz z któr. sum. przema. jest powszy. tych wszyst. któr. obycz. i praw. podtrzymu. niepre. tym ~~narodu~~. Który od niej odstępo. zat. powa. rodziców dalsz. otocze.; praw i wiedzy, narod. pow: bogów na Gdy. jednost na tej uznigion. i bron. ~~normie~~ miarą swoje postępow; gdy wolą swoj. osobi: kontrolu. za pomo woli ogółu. Która przecież jest także jej włas. wola ogól. czy. fundamental. powstaj. owe pomocn: uczuć, które przed czyn. odzyw. się jako sum. odradzaj. lub zachęcaj; po czyn. jako niepok. sumien. lub wewn. aproba. Treść sumie. rozmai. jest, jak i rozmai. są obyczaj. wytwarz. przez róż. plemio. i naro. stosow. do róż. organiz. i warunk. bytu. Ale forma jest wszędz. ta sama:

Edy

a

7.2.901

Znajomo. woli wyż. przez którą wola osobn. jednost. wewnęt. oraz. się związ. Wszęd. ostatecz. że wyż. wola tłumacz. jest jako wola nadludz. i boska (Eth. I. 326)

Przeciw tym zaś, którz. tłum. socjolog: produkt, jak. ma być sam. uważ. za niedost. się pogod. z sank. nadziemsk. utrzym. Pauls.: że nigd. oraz nie nadejdz. gdy. ludzko: ~~[struck]~~ to, co sama wyd. z siebie moraln. i świat: przestaną. uważ. za pochodz. z zew.: Bog. lub z natu. Wszechmogącego: (als abgeleitet aus d. Wesen Gottes od. d. Natur des Allwirklichen. p. 337) =

Cic. pro Milo: Magna vis est conscientiae, judices et magna in utraq parte, ut neq timeant qui nihil commiserint et poenā semper ante oculos versari putent qui peccarint.

Te słowa długi bałamut. ale nie mają sens.: dowod. jak wszystk. głębsz. badacz. ety: nie-zdoł. strac. związ. z chrześc. jakoś sank. tej zewn. wyd. się niezbęd.

Słusz. dod. aut. (p. 337) że naród, któr. b. strac. zupeł. obycz. i sumie. tak, że jednost. w swoj. dział. powodowalib. się tyl. oblicz. i obawą, nie mógłb. ani dzień jed. istn. –

Dod. że dla Pauls. (p. 319) instynkt. plemien. wyrabi. się w obycz. a pierwo. treść. obowiąz. jest obyczaj. Później obowiąz. pogłębi. ched. sw. wszc. osobn. ale pierwo. nakaz. obowiąz.: żyć wedł. obycz.

I podkr. jeszcz. aut. że język niem. to potwierd. bo pflichtmässig = sittlich, pflichtwidrig = unsittl. – ~~[struck]~~ zaś oblicz. w powag.

+

Porów. także Brockhaus Konvers-Lex: VII sub voce Gewissen: die Gesamtheit der Vorstellungen u. Gefühle mit denen der Mensch d. eigene Handeln nach den sittl. Wert beurtheilt.

Dr. Carring, das Gewissen usw. p. 73: das Gewiss. beruht auf einer ursprüngl. Anlage im Menschen; der Mensch ist von vornherein so veranlagt, dass er Gutes als gut u. Schlechtes als schlecht empfinden kann.

Berlin-Bern 901

otacz.: Odrzuc. się w niem wolę rodzi. i wychow; wolę produk. wolę narodu – a odrzuc. się do woli jednostki. A do tych usiłowań ludzk. pomaga przykł. regular. jeno wych. i odtąd: pomaga bog. Bogumie zrobić. wedł. obr. autor. przyjmuj. w sieb. wolę narod. która jest wszędzie; wszy. rozwoj. religii staje się według. stroi. obyw. przez. Ta pomoc przez troje. rodzic. narod. i bog. uznaw. jest w norm. obowiąz. (des Sollens); jest to norm. zwraz. przez wszystko który nakreśl. granic. [illegible] i t. d. –

Zwykł. defin. teol. chrześcijań.: „Conscientia e actus quo scientiam nostram ad ea quae agimus applicamus–

Applicatio scientiae ad opus aliquod particulare

S. Tho. 1 qu. 79 a. 13 (Sum. theolo.)

de verit. qu. 17 a. 2.

Scavini: Sed moraliter spectata conscientia communiter definitur: judicium rationis practicum, dictans ex principiis mor. generalibus quid in particulari hic et nunc agend. ut honestum et bonum; quid vero fugiend. ut inhonestum et malum.

Brevius: actus intellectus dictans quid hic et nunc amplectendum sit aut fugiend. (Theol. moral. I. p. 53)

7.2.901 § 41. Krytyczny rozbiór dotychczas. definicyj sumienia. Ety. 6

Z różn. teor. i defini. sum. tylko jedn. są niewątpli. fałszy. jak n.p. kategor. imper. Kant'a, alb. świadomo. bezpośred. naszej określo. obowiąz. u Ficht. – inn. jak Hegl. (das wissend. u. wollend. Selbst) ~~alb~~ lub Schopenh. (das Wissen des Mensch. um das was er gethan hat) są nieokreśl. i tak ogól. że dad. się stosow. do wszystk. czyn. nie tyl. do moral.

Teor. socyol. Pauls. nadaj. się do dyskn. bo zawie. wiel. trafn. spostrzeż. zwierza. gdy twier. że wychow. ~~spo~~ ... odby. się pod wpły. społeczeń. ale brak w niej odpowie. na trzy pyt:

a) Dla czeg. jednos. buntu. się przeciw prawu?

b) Dla czeg. jednost. staw. swoj. sumie: wiecz po nad prawo?

c) Dla czeg. jednost. dozn. wyrzut. sumie: gdy przeciw ~~jego~~ głosu. dział: nie gdy społecz. sumie: (że tak powi!) alb. nic nie wie o jej postępo: alb. je pochwa. –

Co do a) zdaw. by się, że przy czysto naturalist. wzroj. jednost. będ. zaw. w zgodz. z obycz. i praw: alb. będą od niej. zbacz. tyl. dla dobra. własn. zyskó: pozorn: a ale co charakte. wśród zbaczaj. od uznanych. wzorów. od ustanow. praw.

Co do b) jeśli ~~więc~~ rozumied. że jednost. oczyt. może

sumie. wyzwo. od rozkaz.: wyraż. wolę społecz.:

Antygo: sprzeciw. - przed zwierzchn.:

Sokr. wyznan. to w apolo. platoń.

c) sumien. zaszed. nieprzestęp. żeb. w jednost. wytresow. przez społecz. postęp. zgryzo. sumie: gdy to, co zrob. alb. nie zrob. przez sumie. jest postęp. dość społecz. alb. o tem nie wie, alb. zach. nauw. pobłażliw. lub nic nie widzi w ogóle:

Neoptol. w Filokte. Sofo:

d) Jeszcze sumien: do poważ. rodzic. i plemien. na treść. więcej przyby. Boska, ~~Paulus~~ ani nam nie mówi, jak i kied. się to stało ani w ciąg. sztuk: zwyk. nie dość wielk. odzie. Bóstwo w sztuk: pojęć religijno-moral: Bóg jego jest abstrak = wszechrzeczywisto. - a jest. sługa. należ. mu się podziw: że miał dość zdrow. rozsąd. żeb. nie popełn. się o zbudo. ety. bez Boga to jest ten Bóg tyl. ludzk. antropolo. czy socjolo. produkt. Którędy zdał się nie ~~bad~~ cześć też nie tronka

Et/4 a

Myśl pewien dobr. Paul. wiąże ...

Philosophie von Paul Rée. Nachgelassenes Werk Berl. 903

1) D. Entstehg d. Gewissens
a) im Kinde
b) in der Menschheit
2) D. Materie
3) D. Kausalges.
4) D. Eitelkt
5) Gedanken
6) Anhang (Meine früheren Schriften sind unreife Jugendwerke)

żad. Krytyk. Zostaj. przedewszyst. źgryzo. sumien. Któr. nie umia- [illegible] materyalist. wytłum: —

u Eurypid. furye. któr ścigaj. Orest. sumien. jego uzn. jako choroby. przyrodz. ale to go nie bard. uspokaj= szczemu. Macbeth z doktor. o chorob. sum. żony.

Tanz. zdaje: gryz. sumien. z braj. nie wiedz=

=

Z pisar: uważ. sum: ze osob. wiedz. lub ze głos boż. wymien. objet. nazwem.

Carring[+]. der Gewiss. im Lichte der Gesch. socialist u. christl. Weltanschauung Berl. 901 — zob. recen. w Poorzlei Monatsh. z r. 900 — zeszyt 10 —

p. 73 (zob. kart. z 7.2.)

choroba. przyrod. socyalis. z chrześ. ale jego histor. przegl. kwest. sumien. zupeł. niedostatecz=

p. 28 Wed. niej. ze czas. Euryp. odkryt. sumien bo jego Orest. odpowi: świad. że zrobił coś okropnego.

jego relacy: o Chrystu. któr. nie ze [illegible].

[illegible] [illegible] p. 34 — ze wszystk nie mów: o sumien.

Nietsche tak. przes. intelekt. znaczen: uważ. je za rezult. dawn. okrut. wychowy. ludzk. zob. Morgenröthe. Zur Genealog. der Mor. i t. d.

+ Jego defin. dalle: p. 73
das Gewissen beruht auf einer ursprüngl. Anlage im Menschen, d. Mensch ist von vornherein so veranlagt, dss er Gutes als gut, Schlechtes als schlecht empfinden kann.

11.2.901 § 72 97

Ety. 6

Defin. sumien. w Allgem. Handb. der Freimaurerei. Leipz. 900–901 = Hesse – pod. Gewissen = das Urtheil des Menschen üb. seine Handlungen u. deren Verhältn. zum Sittengesetz, das der religiö. Mensch als Gottes Gesetz betrachtet –. – Dodaw.:

2e wyd. przerob. Lenninga Encyklopaedie der Freimaurerei

że róż. są stopn. wyrobien. sumien. koniecz. uwag: In der Freimaurerei wird das Gew. angeregt u. schon bei der Aufnahme darauf hingewiesen, dass d. G. in enger Verbindg mit d. Bunde hält od. von ihm trennt, je nachd. es sich als Stimme Gottes bewährt od. schläft. = =

Zob. także Die Freimaurerei Oest.-Ungarns Zwölf Vorträge Wien 97.

Zob. art. w encykl. Brockh. –
wszyst. defin. katol. teolo: } na kar. 25.2.

Teraz: porówn. rozmait. defini. to albo są ze ogólnikow. jak wspomnieliś. (Heg. Schopenh.) alb. a) są aprioryczne: t. j. poprzed. dziwiadze: czy będzie głos sumien. α) wrodz. świadomo. woli. (Kant, Fichte, wszkoro. protest.) czy ter β) nie będz. to głos wrodz. lecz dyspozyc. odróżn. złego od dobr: (Carring) czy też γ) nareszc. głos Boż. odzywaj. się do jednost. (Wolnomula: dużo protest. i katoli)

primo
secundo
tertio
quarto
quinto

12. 2. 905 98

albo też defini. sumie: 6) sexto mej. podsta. empiry. czy w form: 2) socyolo. Ety. a
(Spencer - Paulsen), czy w form. 3) zupeł. rozumo. poleg. na matery. Sexto
doświad. zebr. przez jednost. (większo. katol. teol. i filo. a taki. septimo
męzkno. racyonalist. przyjmu. jak. wolno wolę w duszy ludz. i
jak. łączen. się z Bog. osobist.

Nareszc: c) wszyst. sekt: pozytywisty. i materyalist. ponadto. octavo
nie uznaj. wol. wol. a każd. czynno. jedno: mej. za konieczn. nast.
poprzedzaj. ewolu: w gene. znosz. sumie: jako illuz. psycho:
(wszyst. u Spino. ⸸ spadaj. kamien. któr. b. miał świado.)
co wyraź. mówią Pow. Rée, Nietzsche, Stirner i t. p.) lub
jako wytwór drugorzęd; konieczn. towarzy. rozwojo. ekonomi. (Marx,
Marx w swoich stud. ekono. nie uznaw. żad. moral. ani
sumie: chyb. za objaw kultur: w zasadz. co dopie. wymien.
a tyl. w pismach. czyta: lub też gdy w Kapitale zmaczo.
jest zadz. kapitalist. wię. sumien: w zupeł. potrzeb. zasadz.

§ 42. O prawdziwej definicyi sumienia. §42

Pomim. z przytoczo. formal. tył. empiry. daj. się utrzym.
właściw. dwie domag. się porówn; socyolog. i katolic.
Jeśli: pierwsz. opiew: że sumien: jest to świadomo. obycz. lub

§ 42

obecno. obycz. w świado. jednos. moż. to być. znacz. że jednost. kieru-
je się w swoj. postępow: moral. pewn. sum. wiadomo. któr. zdołał nabyć z istniej.
obyczaj. i zwycz. i praw. i że na podst. tych wiadomo: układa sądy
świado. o swich czynno: moralt. lub niemoral.

Wyklucz. bow. teor. fizyolo. tak częst. zbijan: (Wundt)
jakob. komór. mózgo. droga dziedzict. przekazy. nam goto. poj:
sądy i t. d.

Otóż co do tego punktu formuł. katol. teolo: niewątpli.
zwięz. i dogodniej: i prawdziwsz.

Czy pow: z św. Tom: że sum. jest czyn: któr. wiedzę nasz.
stosuje: do tego. co rob:† czy z wszystko: nowsz. teol:‡ że to
jest czyn umyst. nasz: wyrokuj. za czem mamy się świad.
a czego unik. w pełnią. ~~sadom~~. obowiąz ~~moraln~~. nasz: zawsz: wiedz. któr
może się posługi. jest zawsz. wcześ. niż w formuł. socyolo: bo nie
tylk: obyczaj. i zwyczaj: istniej: ale wielk. innych wiedz: któr.
moż. nieś. postuż. do napraw. lub doskon. obyczaj. albo
nowo. ustanowie: Nie było b. postęp. w moralno: gdyb. jedno.
nie tylko wol: całej wiedzy nabyt. stosow. do swoi. postęp.
indywid. i takż. całą siłą rozum: moż. lepiej stwierdz.
istniej: prawo od dawniejsz. rodzole --- †

Zob.

† S. T. 2-2. q. 1 a
actus quo scientiam
nostram ad ea, quae agi-
mus, applicamus

‡ n. p. Scavini: actus
intellectus dictans
quid hic et nunc am-
plectendum sit aut fu-
giendum

† N. p. Chryst. o
małż. bierz. w przyp.
o małżeńs. Semenyf.

Ale formuł. Katol. ma jeszcze drug. wyższ. Ona przez wiedz. rozum. organi. bo dla chrześ. jest ułożo. w moi. słow. taki. wiedz. o Bogu zapo. religij. objawio. Przypuśćmy nawet że przeciętn. chrześcija. mało wie z krytyki. swoj. wiar. to jed. wie tyl. że Bóg jest i że on tej. Bog. ma kochać.

Jeże. ted. Paul. nam mówi, że treść sumie. w różn. narod. jest i wszęd., ale forma zaw. ta sama, bo przedsta. się jako znajo. woli wyższ. przez któr. wola osobn. jednost. wewnętrz. owoje się związa: i że wszęd. ostateczn. ta wola wyż. tłumacz. jest jako wola nadludz. (Eth. I 326), to każd. dostrze: że wiedza o bóstw. w plemien. niechrześc. wyższ.: jest tradyc: zasnuwaj. w sob. pewne antropomorfizm. poglądy. plemie.: jak nam do syta tłum. antropo. i socyolo; zat. pozbawion. przedst. sankcyi

Jeże. zaś formuł. chrześcija. któr. dawniejsz. jest od chrześ. bo dać się wydob. z wszyst. tych miejs. Star. Test. gdz. mowa o sumien. - ciekaw. znajdzie. w niej dwa organi. ~~funk.: rozu.: któr. mów. tak wyższ~~: 1° funk.: umysło. któr. ocen. warto. lub niewarto.; czyn. czy już spełnio. czy mają się speł.: według: celu, zasady i pobud. etycz.: któr. jednost. zdaj. sob. sprawę. - Stąd róż. stopn.

i formy sumien: jasn: męt. chrzęz. stenow. i d. j.

2° perm. stat. usposobie: wyrobio. przez dłuż. ćwicz: lub też przyrodz. Tetad: który. spra: że wola nowa z tonu: jej usunięt. i popęd Tetad wtornj. tej funk. umysłd.

W przeciw. raz: powst. niepok. i zgryzo. sumień.

Że sumie. w tej post. form: usw. u lud. dawn. mało etycz. wyrob. objawia: się, dowod. bedz. nad rozważ. uwag. etycz. też. lud. zwłasz. grecz.

Zob. – Leop. Schmidt, Die Ethik der Griech. 2 tomy

W wspom. rozpr: Cavring'a zw. ~~prz~~ poglad. listo: ne Grek. i Star. Test. i Chrz. Tes. mające błędy, nie wytłumaczo. niedost. i wstęd: usw. brak nauki =

Ety. a

§ 42 Pojęcie obowiązku ścisł. jednocz. się z sumien. bo gdy sumien.
wezwan. (zabran.) lub każe rob. wydaj. się być obowiąz: czy przymusem moral:
by tak postępow: To też u wielu filozof: zwłaszcza Kantyst. zlew.
się oba pojęc. w jedno. Tryb bezwzględ. wskazuj. jest i pobud. do Zob. Lito.
dział. i zasad. najwyżs. i sumien. Monitś. dodatek. o nie można 291.
opieran. jakiejkol. moralno. nie tryb. bezwzględ. wskazuj. Właściw.
u Kant. każd. sam sob. jest prawod. i sędz: bo taka jest myśl autono.
moral. Kan: a to jest zbyt sprzeczn. w sob. pojęc: by warto nad
niem się zastan:

Nikt nie moż. z własn. woli dyktow. sob. praw: i prawom
tym przyznaw. moc bezwzględ. obowiązuj: moż. tyl: przyjmow. na
sieb. obowiąz. któr. nań wkład. Bóg, przyzn. spoleczeńs. ludzk.
To przyjmow. i pełnie. obowiąz. powin. być dobrowol. i z czyst.
wyższ. pobud. Najczyst. i najwznioś. pobud. jest miło. Bog.
nadewszyst. jak tego tys. lat uczy: pod K. Żyd. drzewo. się
przez usta Mojżesz.

Kant mien. się now. Kopernik. wywróc. stosun. logicz.
jednost. do Bog: a zat. i do obowiąz. Dla Żyd. i Chrześcija.
Bóg jest najdoskonal. Isto. i dlat, żeb jednost. stwor. robiły wszyst.

z wito. Ku Nie: U Kant. jednost. nie wie, czy Bóg jest a uow. nie na pewn. że rozum. teoret: nigd. do Niej nie trafi, nigd. Go nie pozn. ale jednost. w prakty. życi. powodu: tyl. bezwzględ. roz-kazuj.† dykta. sob. praw: i wykony. je przez rzecz: dla ścisło. tego prawa, pot. dyuć: stwarz. sob. trzy postul. (nieśmierd. duszy wola.wol. i Wrzechmo. Najdosk. Boga, na tej zasadz.

† który jedn: danie jej od wszelk. dziedz. zjaw. się a priori jako wiadz. prawodaw.

że isto. rozumo. któr. równocześ. jest isto. rozum: musi mieć woln. moral. zeb. mogł. autonomi. nieb. determino do działań;

że wola ludzk. dla wszelko: niedoskonała. wr. isto: tyl. niezmiern. moż. się zbliż. do wykony. dokład. prawa moralno: potrzeb. jej zat. rozwoj. nieskończo.

że nierozum. musi być wiadz. Najwyż. nad krain. rozu: i przyrod. któr. urzeczywist. harmo. międ. moral. godno. a szczęściem. bo świadomo. moral. domag. się tej urzeczywist.

My racz. powie. że z tych postul. praktyczn. rozu: nie wyj. żadn. znacze. dla rozu. wiedz. teoretyk. jedno wyjm: że kategor. imper. jest zawarto. w powszt: ile razy kto odrzu. wszyst. w tej posta.

21.2.901

§ 44. Obowiązek wedle Zellera

Zeller spotrzeonis. z Kan. pod. teor. obowiąz. choć zacz. jenne wedliwrzez. Zob. Lito. 289 nast.

Odróżn. prawa przyrody: i prakty: odnosz. się do ludz. dział.

Podobieńst. i różni. tychż. Lito. 289 -

Praktycz. mogą być dwoja. rodz.

a) z cel. dowol. i warto. względ.

b) z cel. konieczn. i warto. bezwzglę.

Do a) zalicz. pra. logicz. estety. techni

Należ. przestrzeg. tych praw, ale nie zacho. żad. potrze. bezwzglę.

Drug. musi wola nasza spełn. koniecz.

bo cel ich ma warto. bezwzglę. dla wszyst. koniecz.

zat. wola nasza musi tak. praw. spełn. bezwzglę.

To są pra. etycz. a cel. bezwzględ. wartości. dla któr. zmierz. jest godno. człow. być. ducho. rozum. isto. (die Würd. des Mensch. als geist. vernünft. Wesen)

Moż. b. powied. że to twe: potrzeb. wyż. natu. ludzk. któr. w jednost. wszyst. te same -

Zawier. to praw. wszyst. co człow. winien rob., jako człow. i zwierz. natu. ducho.

W rozpr: Ueb. Begr. u. Begründg der sittl. Gesetze - (Vorträge u. Abh. Tom III Leip. 84 p. 189 sq.)

„Jeże. nazyw. logicz. Koniecz. co podł. reg. prawdzi. myślen. wyni. z dan. założe. ~~tzn~~ nazwie: Każd. postępo: moraln. Koniecz. czy. obowiązk. Któr. z logicz. koniecznoo. wypływ. ze założe. że człow. jest isto. rozum. i że ducho. część jego natu: porówn. ze zmysłowie tyl. ma warto. wyż. lecz sama ma warto. bezwzglę." (p. 221)

Krytyk. tej teor. zob. Lito. 290 –

Złepio. ta teor. z nieco prawd. a dużo fałsz.

Praw. jest, że rozum. natu. nasza ma być norm. naszego. uczyn. Te któr. z nią zgadz. się, są moral. dobr. te któr. od niej zbacza. są moral. złe. Dwa jedn. pojęc. dobr. i złego maj. tyl. wtedy znaczen. jeż. się uzna. Bog. najwyż. sędz. i stwór. porząd. moral. Ale Zell. nie przyjmu. odr. z teolo. protes. przesz. do filozo. ani Bog. osobist. ani duszy nieśmier. Nięd. był heglis; na staw: zrob. się realist. o któr. trud. powied. czy jest materyalis. czy panteis. Może jest jed. i drug.

1. Jo. 3. 1: Videte qualē charitatē dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur et simus –

Wrócz wtedy obrd. się godno. ludz.? Lito. 290

Chrześci. ma tę godno. od Bog.

Ale w syst. Zell. nie ma nic. któb. człow. nad. jakaś godn. Będz. zat. osobist. subjekt. mnien. o sob.

21. 2. 901.

Ety.

Pot. owa uniem. godno. ortow. dobr. de się pogodz. z dum. niemożś. i t. d. wzgled. bliż.

Trud. zaś zrozu. że ma być zatwaro. lub ~~umniej~~ pogorszo. przez niemoral. postępo. jeśli nad praw. moral: nie oraw. żad. sankcya, żad. wola wyż. Jeże. bow: ona nie jest nadwerężo. przez nie zachow. praw logicz. myśle. lub estetycz. produkto. lub technicz. dział. dzia acy. tył. nie obrewa. praw ~~logicz~~ etycz. ma pogwo. wym. godno. ludzk.? Praw. za wszyst. jednak. w sob. warto. bo kaź. jest regul. następst. po sob. zjawisk tey. samu. rodz: Pod tym wzgled. prawa fizyk.: nie roż. się od praw psycholo: history. moral.

Chcąc wyprowadz. różni. jak. Zell. powoł. sofistyka.

Mówi że przy praw. fizyk. po pewn. warun. zjodzie. się pewn. skut: przy praw. zaś ~~wzadz~~: postępow. i dział. ortow. rozumiej. tak: jeśli ma być pew. cel osiąg: musi być zachow. pew. spos. działan.

Przypuśćw. nawet że to wszyst. prawda, nie wyni. stąd żad. obowiąz. do przestrzeg. tych praw, jeśli się ~~nie chce~~ osiąg. celów pewn. do staw. sob celów, wyni. co najwyż: że trzeb.

Ale wyższo. tych cel: lub koniecz: ich nie wyp…. z pewn. regular. potrzeb. wtedy. gdy się chce otrzy. jak. rezult. Sam Zell. przyz. że nie potrzeb. przestrzeg. praw logi. estety. techn.; że to wcale nie ubliż. godno. ludz.

21. 2. 901. § 25 ~~O myśl~~ Pojęcie obowiązku u Spencera ~~pojęcia obowiązku~~ Paulsena, Wundta — Ety. 103

6

Dla Spen: obowiąz. jest zabyt. przedhisto. jak i sumie: człow. pierwot. obaw. się kary lub zemst: za pew: czyn. wzgl: Tak powst. sankcya potrój: społecz. państw. i religijn. Któr. przez cnotę. idei (deus ex machina) połącz: pew: wstręt. obawy lub pragnien. z pewn. czyn: i towarzy. im odpowiedzialn. polity. religijn. i społecz. Elem. przymuso. który zwarł był zewnę: zamien. się pot. w skutk. wewnęt. przez korzne. idei i tak powst. poczu. obowiąz. To poczu. na cor. więcej. osłabi. rozwoju życia społ. cor. bard. przyzwycza. zewnę. ale w koń. znika. z wyjątk. pewn. niezwykł. i skompliko. zadań, kied. będz. jeszcze odczu. się. Najwięk. bardz. człow. czynić. wszyst. zob. z wewnęt. popęd: nie maj. w tem żadn. obowiąz. — Lito. 293. — Lito 291 sq

O Spenc. mówiliś. dostatecz. pod § ~~26~~ 32 i nast. w części trzeciej tych wykład. gdzie pod. rozbiór jeg. głów. zasady etyki.

Obowiąz. u Paulsen'a wyni. z tego teor. sumien. którą streści pod § 14. Tego: kilka osob. poragr: poświęci. sprawiedl. § 14 w pierwsz. częś. a § 30 i nast. w obecnej, uwzgl. to głów. dla tego, że nie chciał zbytecz. obiąz. § 14 – tam traktow. sumien. jako jed. z fakt. zasadni: od któr. wychodz. bad. etycz. Ale liczn. uwagi: które się nie dały tam pomieścić uzgodn. kazały mi w § 30 i nast. raz jeszcze powró. do tego przedmio. a głów. fakt, że sumie. wytł. po społ. traktow. powstał z obowiąz. jak wyzn. Paulsen w swej Etyc. I. p. 314 sq wyd. 4/7 wed. 2 ej ks: na wstępie:

Pflicht u. Gewissen

Zob. Lito. 248 – sq.

Obowiąz. u Wundta

Lito. 296 sq.

Dobra defini. obowiąz: przymus moral. wkład. na isto. samowied. i względ. woln. przez obcą wolę do tego uprawnion. =

Mniej dokład. Cathrein (Moralphilo. I. 287: Der moral. Zwang den uns das Gesetz auferlegt = Zob. Lito. p. 287 sq.

Zigliari, Summa philosophica III. 131: obligatio moralis juri correspondens quo voluntas adstringitur ad aliquid faciend. v. omittend.

Ety.

§ 46. Pojęcie cnoty. Niektó. moraliści chcieli-b. wykreśl. wyr. „cnota" z terminolo. etycz.

Wundt oświad. że nie mówi nigd. o dobrach (Güter), lecz o celach moraln. (sittl. Zwecke), nigd. o cnotach (Tugenden), lecz o pobud. moral. (sittl. Motive), nigd. o obowiąz. (Pflichten), lecz o norm. moraln. (sittl. Normen). Żeb. taki spos. mówien. przyczyn. się do rozjaśn. pojęć, o któr. wspomn. trud. uwierz. bo z tej. potrój. zdan. treści części niewątpl. błęd: bo zasad. moral. czy norm. a obowiąz. to dwie róż. rzeczy. Zasad. n.p. koch. bliź. jak. sieb. sam. jest mier. do któr. przykład. czyn. nasz. aby je ocen. czy są moral. prawdzi.: ale obowiąz. koch. bliź. jest nam nałożo. od urodz. przez wolę Stwór.

Druga część owej. zdan. identyfikuj. cnoty z pobud. moral. jest także wadli.: bo pobud. czyli motyw: o któr. mówił. obszern. w § 38 (inacz. tej części. owar. jest alb. oddziaływ. uczu. wolit na chwilo. podniety – ale to mogą. uczuc. popęd. niewłaści. albo popęd. utrwalo. odczuw. się regular. lub dość regular. w mier. dział. tych podniet –

Ten popęd moż. stać się cnot. ale jedn. nią nie jest, dopó. ki nie zamie. się w trwa: nałóg czy zdolno.: działan.: według stał. zasad.

Harald Höffding (Ethik. Leip. 88 p. 184) przeciw. zlewa obowiąz. z cnot. jakob. obowiąz. był chwilo. objaw. woli. etycz. cno. zaś trwał. usposob. i tak. Z szereg. czyn. obowiąz. podob. wytwarz. się przez ciąg. ćwicz. cno. a ta znow. prowad. do now. czyn. obowiązk. (Pflichthandlungen)

Lito. 259 — Cnot. jedn. jest stała zdolno. w osob. działaj. a obowiąz. zaś stosun. tej osob. do prawa, do przeczuw. do jakiejś obc. woli — zet. stosun. zewnę. — ad extra —

S. Tho: habitus operationis bonae 1a 2ae qu. 55 a. 4 — Naresz. czyn obowiąz. składa się z dwóch pierwiast; jedn. jest cno: czyli źródł. z któr. wypły; drug. prawo, do któr. czyn się stosu. jako do swej normy; Może jed. czyn obowiązko. być niemor. gdy ma nie towarzy. należy. cnota.

Lito. 260 — Każd. z trzech władz duszy, z któr. pierwsz. (oraz) bierze zew. w potrzeb. z czyst. moż. wyrob. sob. przeciw. skłonno. a te mogą zmien. się w zdolno. Każ. zmysł, każ. funkcja. może być tak. udoskon. że w pew. stosunk. ma prawo do nazwy cnota, ἀρετή, czyli cnem. zdolno.

+ Tak. znacz. ma defini. Arysto: natóg przez któr. człow. staj. się dobr. i przez któr. dobr. sprawu. swoj. czynno = ἕξις ἀφ' ἧς ἀγαθὸς ἄνθρωπος γίνεται καὶ ἀφ' ἧς εὖ τὸ ἑαυτοῦ ἔργον ἀποδώσει (Eth. Nic. III. 5. p. 1106) lub. II — Jedn. już starożytn. używ. obu wyraz. w znacz. bard. szerokie. ogólnoś. wcześ. bądź. wyróżniaj. człow. od reszty stworz; późniéj uzdrow. się jeszcz. ściślej. znacz. wyłącz. moral. +)

Ety. α

Paulsen poświę. Trzeci. Księg. swej Ety. nau. o cno. i obowiąz. (II: 3 [illegible]) twierd. że Pflichten- u. Tugendlehre to dwa róż. wykła. tej sam. treści. Nauka obowiąz. jest to syst. formuł. które jako żądan. lub prawa oznacz. te wszyst. sposo. postępo. od któr. zależ. spełnie. zadań życ. Nauk. zaś cnót jest to syst. sił, któr. dział. bywa. cel ten osiąg.

Z powyżs. uwag uwoż. Tatw. wyprowa: wnios. ~~do jedn. stopn:~~ w ocen się schodz. a w ocen się rozchod. ~~pojęcia~~ obowiąz. i cno: Schodz. się w tem, że obowiąz: nie moż. być spełnio. bez cnoty, rozchod. się zaś ponieważ. cno: oznacz: sił. w podmio. działaj; obowiąz. jest stosun. tegoż podmio: do praw. i do woli wyżs: zewn. nad.

W defini. zaś cno: Pauls. (ib.) idzie za Arystot. mej. cno. za stałego. kier. woli (habituelle Willensrichtg) i spos. zachowy. się (Verhaltungsweise), zdąż. do popier. dobroby. jednos. i społeczeńst. Podsta. cnót są popęd. (Triebe). Cnoty nie zost. wymyślo. przez moralist. lecz są to siły przez przyrod: wszczepio. (von der Natur angelegte Kräfte). Ale tyl. wszczepio. bo popędy (Triebe) nie są cnot: bo są pozbaw: moraln. jakoś.

Dobr. takż. uwa: Pauls. (ib.) że popęd: twor. trwa. podsta. cnót; nie mog. być zastąp: jak goto. pożyj. niektó. morali. przez

rozum. reflex. Mędr. Spino. któr. bez poręd. tyl. sam. rozu: do dzia[ła]n. się decydu. nie żyj. i nie mógłby żyć, czi ułow. obowiąz: Cz[łowiek]. (der Pflichtmensch) żyć b. nie mógł, której. wola jedyn. przez rozum. dla prawa moral. porusz. bywa, bez wszelk. poręd. ani uczucia.

Rozwój poręd: w czoły czy. moralno: zdolno: (Tüchtigkeiten) odby. się w wyobraż. ze pomo. rozu. które rozpa. się na dwa okre: ułowcz. przez obcy rozu. i póź. przez włas. To drug. dale. ważniejsz. i dramatyczniejsz. (p. 4-5)

Kanta defini: Cno. jest to moral. siła w pełnie. obowiąz; która nigd. nie powinna stać się nawyknie. bez zewn. na zew. i pierwot. wynik. ze swobo. myślen. (Antrop. I. § 10 a -

albo też: Cno jest to moral. siła woli w pełnie. obowiąz. która to siła jest moral. przymu. przez włas. rozum prawodaw. i t.d (WW. VII. 209 -)

Fichte: prawdzi. cno. poleg. na działan. dla społeczeń. przy. ułow. zupeł. zaponi. o sob. - Syst. der Sittenl. 544 =

U Stoik: życ. cnotli. = życ według. rozu: τὸ κατὰ λόγον ζῆν

Cic: virtus est perfecta ratio (de legg. I. 16)

Sen: virtus nihil est aliud quam animus quodammodo se habens (Ep. 113)

25. 2. 901 § 47 106

Ety. 6.

§. 47 Podz. cnót u nowszych od których zwycz. niektóre zegnato. Niektórzy tyl. jed. cno. przyjmu. jak Herb. (die in ein. Person zur beharrl. Wirklichkt. gediehene Idee der innern Freiht – Umr. pädagog. Vorles. I. c. 1 § 8) lub Fichte (im Handl. für die Gemeine, wobei man sich selbst gänzl. vergesse – Syst. d. Sittenlehr. 524)

Schopenh. – Tugend ist Mitleid (Neue Paralip. § 121 p. 104)

Także ogóln. sprowadzen. cnót wszelk. do jedn. mianow. jest tyl. dozwol. w ten znacze. że człow. ma przed sob. jed. cel najwyż. którego osiągnię. robi go prawdzi. człow. Będą więc wszyst. jego czyny moral. wzrosło. tej ważno. do celu najwyż. i odbier. od niego wartość swoj. i kieru. Wtedy istot. dzielen. człow. zmierzaj. do tego celu moż. uchod. za jedn. cnot. W praktyc. jedn. życi. cno. ta będz. rozdziel. się na cno. poszczegól. których nie wol. pomiesz. istot. zatem. mamy jeszcze podz. skłonno. i uzdolnie. człow. Lito. 269

Wundt, jak wspom. nie przyjmu. żad. cnót, tyl. pobud. etycz. przez co nowe istot. postępo. moral. Mog. być zaś wed. niego pobud. zmysło. lub rozsąd. lub rozum. (zob. § 38) Lito 269

Były więc wted. cnoty moral. lub zmysło. lub rozsąd. lub wreszc. rozum. co jest niczem prz. wzgl. do poza cnót. zob. Lito. 270–

Podział Górskiego i Höffdinga cnót wszelk. na osobi. i społecz. takż. nie osobli. bo nie poleg. na prawdz. podsta. psycho. ani nie pozw. wydziel. obowiąz. i t. d. Lit. 270 –

Zob. tamże, co mówi o podz. obowiązków na indyw. i społe. z pomij. obowiąz. wzglę. Boga

Pauls. (II. 9) także przyjmu. podz. cnót na indywid. i społecz. z wyr. zastrzeż. że właści. nie ma wyłą. ani obowiąz. któr. b. wyłącz. tyl. obchod. jednost. lub społeczno. W dalsz. ciąg. nie bierz. tej. podz. ści[ś]le –

Z dawn. podz. i: zasług. na wzmian.

<u>Platona podz.</u>

któr. jak Sokr. przyjmu. jedn. cno: ogół. któr. jest harmo. i zdrow. duszy, mieści się zaś w rozwoj. najdosko. wład. ludz.

Sokr.: ἔφη δὲ καὶ τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἄλλην πᾶσαν ἀρετὴν σοφίαν εἶναι (Mem. III. 9. 5. IV. 6)

Lit. 270.

Arist. Eth. Nico. VI. 13. 1144 b 18 –

Pla. podz. cno: na 1) mądro. 2) męstwo; 3) wstrzem. 4) sprawiedl.

25-2-901 § 48 107

Ety.

§ 48 Podział cnót u Arysto. ma pewn. zalety, któr. pozost. na zaw.; pewn. niedokładno. i braki, któr. usiłow. usun. lub wypełn.

a) zasłu. jest oddzielnie. cnót umysło. od (διανοητικαί – intellectuales) od moraln. (ἠθικαί – morales)

Ponieważ cno. jest stał. usposob. (habitus) a to ostatecz. przebyw. duszy, każ. władz. duszy może być podniesio. do świedo. i stać się prawdzi. cno. ἀρετή – Jedn. pierwsz. róż. zdolno: rozwijaj. się w duszy, jedne nie dotykl.: (pozyczaj. bezpośred.) dziedz. etycz.; drug. więcej zytocz. obrac. się. – Matematy. Szeżbiarz. – Sprawiedli. –

Tak. cnót dianoetycz: czyli cnót. umysło. przyjmu: Aryst. trzy: σοφία = sapientia, σύνεσις = scientia, φρόνησις = intellectus – S. Tom.
z róż. podział:

b) Cnoty zaś moraln: wylicza: w Ety. Niko. II. 7 i III. i IV = a rozbier. obszern. w

1° męst. ἀνδρεία fortitudo
2° wstrzemięźli. σωφροσύνη temperantia
3° szczodro. ἐλευθεριότης liberalitas
4° okazało. μεγαλοπρέπεια magnificentia
5° wielkoduszno. μεγαλοψυχία magnanimitas
6° Ambicja ~~łagodno.~~ ~~πραότης~~ φιλοτιμία – philotimia
7° łagodno. πραότης mansuetudo –

ἐπιστημονικόν
λογιστικόν

ποιεῖν πράττειν
τέχνη φρόνησις
ἐπιστήμη
νοῦς } σοφία

8° Tatwo. w obcow. φιλία amicitia

9° prawdomowno. ἀλήθεια veritas

10° żartobliwo. εὐτραπελία eutrapelia

Do nich dodaj jeszcze Arysto.

11° wstydliwo. αἰδώς = pudor

12° słuszn. oburzen. się na obce niezasłużo. powodze. νέμεσις

chociaż tych dwóch ostat. Ar. ze prawdz. cno. nie uważ. –

S. Tom. tych dwóch ost. nie wymie. (1a 2ae qu. 60. a. 5)

To wylicz. cnót, które rozbier. szczegóło. jest dość dokład. a rozz[illegible]

z niemi traktu. 20 kil. zbyt. nałog. [illegible] przeciw. owym cno.

czy to przez niedom. czy przez nadmiar [illegible]du –

Wylicz. ten zawier. wiele. delik. trafn. psycholo. spostrze.

N. p.

n° 1. o męstw: (E II. 7): na zupeł. nieobec. bojaźni ἀφοβία wyr. nie ma

jęz. grec. (dod. Ar. że wiel. rzeczy nie ma wyr: ἀνώνυμα =

Kto ma zbyt. odwag. – to śmiałek θράσυς

Kto w bojaź. przesad. i ma za mało odwag: – tchórz δειλός –

n° 7. Tegoż no:

Ar: W greckie ὀργή mo[illegible] takie odwie: „zbytek, lichy środek" (Petrycy) ale żad. z tych trzech stan. nie ma odrębn. przezw.

25. ~~12~~ 901

Moi. jedn. tej. któr. środ. trzym. w gniew. narw. Tagod. πρᾶος (rzeczy Petr.) a jego cno. Tagodność πρᾳότης (rzeczow. Petr. + ay. przystojno. w gniewie)

Ten co przebie. w gniew. będz. gniewli. — gniewliwo. porywczo. ὀργίλος ὀργιλότης
a ten co wział. nie dosto. do gnie. będz. niegniewli. flegmatycz. ἀόργητος a jego defekt będz. niegniewliwo. ἀοργησία
(ścisło. głupia układno. Petr.)

Są trzy cnoty 8° 9° 10° któr. maj. tę wspól. cech. że każ. zacho. odno. się do rozmo. i obcow. z ludź. ale róż. się w tem, że
jedna ~~przezo~~ (9°) zaleci. do prawdy w rozmo; dwie inne ~~drr~~ (8°) i ~~tzm~~ (10°)
do przyjemno. i to w ten spos. że ~~drei (9°~~ 10° (~~Tatro wobcow.~~
żartobliwo. bawi się koło przyjemno. któr. nam sprow. żartowa.
a 8° (Tatro w obcow: przyjaźn) przeby. we wszelk. rzecz. i sprow. życ. codzien.

W tych trzech natom. tyl. środ. jest godz. pochwa. a krańc. za nagan. choć brakn. słów aby wyraz. wszyst. ich odcien.
Co do prawdy, kto w mow. środ. trzym. jest prawdzi ἀληθής a miara zama. uczy. się prawdy — udawan. jeśli ~~jest~~ zwiększa
jest chełpliwo — ἀλαζονεία — chełpli. ἀλαζών

zmniejsza. prawdę jest ironia – εἰρωνεία (obłuda Petr.)
a ato. będą. ironicz. εἴρων – obłudn. Petr.

Przyjemno. żartowan. παιδιά – w niej żwod. trzyma żarto-
bli. εὐτράπελος = zręczny dowcip. (Petr. = dworzanin)
jego sposob. = wesoł. dowcip. żart zabawn. – εὐτραπελία
(dworstwo Petr.)

Przesad. będą. błaznowan. βωμολοχία
Kto nią grzesz. = błazen, śmieszek βωμολόχος
także krotofil, facecjonat, stańczyk –
Kto się żle zna ne żart. jest grubianin ἄγροικος
jego sposob. grubiaństwo ἀγροικία
Petr: Kto w żarciech zbytkuje, oszust, przechyra jest
kto zaś żadn. zgoła nie lubi żartów, prostak, niedwo-
rzanin, chłop gruby ma być nazwan; występ: chłopstw. prostact.

Podobn. o sprzyjaźn. i t.d. Listo. 266 –

Etj.

26.2.901

d) Arist. - ve vrcol. stoicim. - svůj umysl. do moral.

Lito 275 sq.

Lito 276

το ἐς λόγον ἔχον — τὸ ἄλογον

ἐπιστημονικόν — λογιστικόν —

meditace

σύν
ἐπιστήμη - νοῦς

σοφία

S. Tom.

sapientia scientia

intellectus

ποιεῖν — πράττειν

τέχνη φρόνησις

εὐβουλία } nabyté

σύνεσις

νοῦς praktický rozum

prudentia
eubulia
synesis
gnome

duševní
αἴσθησις
νοῦς } cnota
ὄρεξις

§ ~~40~~ 49. Krytyka ~~klasyfikacji~~ podziału cnót u Arysto.

Oprócz dobr. stron w § poprzed. wykazanych ma ~~klasyfi~~ podział ten liczne niedost.

a) podz. nie jest ścisły:

Lito. 273

b) podział ten wcale nie jest tyl. spis. bez wszelk. klasyfi.

Lito. 273

c) Najważ. cno. bo sprawiedliwo. nie znalazł. pomieszcz. wśród inn. cnót moraln. Aryst. poświę. jej osob. księ. V Eth. Nico.

Wszyst. co mówi o niej, głębo. traf. często nowe – n. p. podział na sprawiedli. polityczną czy. rozdzielczą – justi. distributiva τὸ διανεμητικόν (podzielna Petr.) i na legal. czy. prawn. czy. zamienną. τὸ διορθωτικόν, justit. commutativa (poprawna Petr.)

Równocześ. ostrzeg. Aryst. że sprawiedliwo. jest zupeł. inną cnot. od poprzedn. bo (Eth. Nico. V. 1)

1º odno. się zawsze do inn. ludzi;

2º jest cnot. zupeł. bo nie jest osobis. lecz powszech. mającą dobr. społecz. lub publicz. na względzie.

3° nie jest cnot. częścio. ani też niesprawiedliwo. nie jest częścią złym natog. bo jest jakob. cnotliwością cało a niesprawiedliwo. jest złością cało)

Na tym punk. Aryst. zbliż. się do Plato.

Ale jaki stosun. sprawiedli. do cnót poprzedn.?

Aryst. na to nie daj. jasn. odpowie. choć odróż. dwoje. sprawiedli. i niesprawiedli. ogól. i osob.

Ogól. sprawiedli. jest cnot. w ogól.

osob. " jest cnot. szczegól. któr. obejmu. alb. stosun. jednost. do społeczno. alb. do jednost.

Podobn. niesprawiedliw. osob. alb. grzechy przeciw cał. państ. alb. przeciw jednostk.

Nie określ. jedn. Aryst. ani położe. ogól. sprawiedliwo. ani osob: do reszty cnót, któr. są przecież wszyst. osob.

Było to tem potrzebniej. im mniej defini. mo: jako środ. μεσότης międ. dwo. przeciw. natog. daj. się zastoso. do sprawiedliwo. Jedn. jej przeciwieńst. jest niesprawiedl. Ale któr. jest drug? Aryst. wuk. moral. środ. ale skor. wiłst nie może być ani sprawiedli. ani niesprawiedl. dla siebie sam. — len +

+ sam. dla drug. twierd. że środ. ten ideał. pada sam. sam. nas alb. pomię. dwie osob. alb. pomię. dwu przedmio. międ. pomięd. dwu nato. w nas przebywa.

28.2.901. § 50 111

Ety. a

§. ~~50~~. Podział cnót u Cycerona.

~~Wła~~. Arysto: poglądy Stoi. który w poglądach do szkoły Aryst. w wiel. kwest. etyc. wracaj. do Plat. nawet do Sokr. Lito. 278

Od Arysto. odstęp. głów. w dwóch punkt.

1° uczynił dobr. polożd. w cno. maj. ja za dobr. jedyn.

2° cno. uważ. za jedn. z wied. który powinn. być doprow. do najwyż. doskonało.

Powtórz. należ. ją podziel. na cno. poszczegół. później Stoi. z który czerp. Cyce. przyjmow. cztery cno. głów. jako dyst. podziału ogół. wied. ~~styczn~~ szczęśliw. One przypomi. cztery cno. Pla.

a) roztrop. wiedza tego co złe lub dobr. lub żad. z dwojg.

b) męstwo " " " należ. poważ lub unik. lub co środk. pozost. jako obojęt.

c) wstrzemięź. " " " należ. wybier. lub co odrzu. lub też pozost. jako obojęt.

d) sprawiedl. " " " wyprowadz. każd. przyznaw. wedł. jego zasług.

Naprzeciw czterem pierwsz. cnot. stawi. cztery złe nało. pierwo.

a) niewiadom. b) tchórzost. c) rozwiozło. d) niespraw.

Cyc. (de off.) cto. prakty. ne wskroś rzym. natu. choć w teor. moral. sympatyz. ze Stoik. nie mógł ani cno. uważ. wyłącz. ze wied. bo dla nieg. virtutis laus omnis in actione consistit (I. 6. § 19) ani przyj. podz. Aryst. na cno. umysło. i prakty. (obyczajowe) ani pierwsz. dan. przewagi nad drug.

Przyj. zat. podz. Plat: jak go znal. w pism. późniejsz. Stoi. nadaw. ~~cno~~ mu rozkol. odmienn. zupełnie. bo wyprowad. cztr. cno. równoleg. jako tylko części. rozł. jed. ogół.

Lit. 279 Bierz. ted. natu. ludz. w stosun. do świa. zewn. i w główn. zwrot. obj:

Człow. w isto. rozum. bed. zat. zna. prawdy w poznaw. świa. zewn. i wewnę:

b) jest isto. towarzysz. bedz. wszys. dochod. w stosun. rodzin. społecz. - polity. relig: któr. istn. w jeg. narod.

Tym stosunk. i wypeł. obowiąz. z nich powstaj. odpowiad. cztery cno: któr. z owej pierw. ogól. zanikan. prawd. składaj się na cztery części. jedn. ogóln. dobro. moralno. czy uczciwo: honestum - (I. c. 4-5)

28. 2. 905

§ 57

112

Ety. 6

§ 57 Cztery cno. u Cycerona   Lib. 279 sq.

a) prudentia (in veri cognitione consistit) - cno. najbardz. ludz. bo wrodzony nam popęd. wied.

Przeciw. braki moral. α) przyjmow. rzeczy niepewnych za prawd. - Tatwowierno.

β) dobrego. zarzut. się w kwest. niepotrzeb.

b) justitia (et beneficentia) dwie poło. jedn. cno. społe. ratio qua societas hominum inter ipsos et vitae quasi communitas continetur -

justitia to cnota przedwie in qua virtutis est splendor maximus, a qua viri boni nominantur

się towarzysk. stała dobroczynność - beneficentia która także może nazyw. życzliwo. albo szczodro. benignitate v. liberalitate

Sprawiedliw. nie 2 gło. zasad.: nikomu nie szkodź; szanow. własno. publiczn. i prywat.

Podst. sprawiedliw.: wiara – fundamentum autem justitiae fides –
stało sprawdziwo. słów i układów
dictorum conventorumque constantia et veritas I. 6, 110 / 7, 23
Rozpra. pod. o róż. gatun. sprawiedli. i niesprawiedl.:
" " " szczodrw. i brak. prawa
" " " obowiąz. któr. z nich płyną.
I. 7. 20 – 10, 60.
c) fortitudo która walcz. ze słuszno. – propugnat pro aequitate – Stoi.
Cic.: One nigd. nie może być bez sprawiedli.
Głów. przeciwień.: pertinacia et nimia cupiditas principatus
Męst. szlach. może być albo w wojsko. albo cywil. spraw.
ale w tych drug. za zasłu. większ. – I. 10, 60 – 27, 72 –
pod. o róż. obowiąz.

8

d) temperantia ostat. z oter. cnót głów.

W niej przeby. verecundia ē quasi quidā ornatus vitae, temperantia ē modestia omnisq sedatio perturbationū animi ē rer modus I. 27 + 93 -

Ona źródł. przystojno. decorū które alb. ogół. i w Fred objawach poprzedn. cnot. odnajdzi. się - alb. szczegóło. które w spos. właści. odpow. natu. ludz. ile ta róż. się od wszyst. inn. natur, zwł. zwierz.

Te trzy ostat. cno: Cyc. obejmu. wygod. wszyst. cno. obycz. Arys. Fortitu. obejmu. męst. w znacze. ścisł. i wielko ducha i temperantia dotyk. nie tyl wszyst. wstrzemięźli lecz także do przestrzeg. miary w stosunk. odno. się i do Tatu. obow. i do wstyd. i t. d. Lito. 287

Tyl: Czy także prudentia w podob. spos. odpow. cnot. umysło. u Arys.? -

Gdzieb. tak było, dotyk. się wszyst. cno. u Arys. podział. od ten cnoor. pod. - Lito. 287 -

1.3.901. § 52

§ 52. Podział cnót u chrze. teolog. Klasyfika. cnót wed. bywa. przent. do średn. wiek; później, gdy od XIII stul. rozpowszechni. się gruntow. znajo. Arystot. także jego podz. brw. uwzględ. Wymien. za jeg. przykł. obok cnót umysło. (intellectuales), także jego moral: a te dzielo. na osobn. cno: kardy. (czyli głów.). S. Tom. 1a 2ae qu. 55–66 i 2a 2ae Sumy teolo. qu. 45–82 – dotąd. i jesno całokszt. Ety. chrze. Ety.

ustosi. Zaczy. od umyst. (intell.) które nazy. takż. habitus intell. speculativi. Przyjmu. za wzor. Arys. trzy cno. tego porząd. scientia intellectus sapientia (ἐπιστήμη – νοῦς – σοφία); obok niej także ars, prudentia – τέχνη φρονησις – a jako szczegóło. tej ostat. należy: eubulia, synesis (virtus judicativa), gnome (pars virtutis judicativae)

Potem także. osob. nasprzeciw umysło. cnoty moral. Tamte doskon. umysł, te zaś popęd, appetitus.

Poniew. dwa zaś pierwszeń. ludzk. czyn.; intell. i popęd – intellectus s. ratio & appetitus – każ. cno. ludz. musi być udoskonalen. jedn. alb. drug. z owych pierw. 1a 2ae qu. 58 a. 3. – Tych wymien. wedł. Arist. 10 (wspom. że Ar: 11a i 12a nie uważ. za cnot. komplet.) a na jedenast. miejs. dodaj. sprawiedli. które Ary. osob. były trakto.

Lito. 284 Jednakż razem pot. owe wszyst. cnot. moral. sprow: do orbw. tak uczyn.
Cyc: Sed contra ē qu. Tullius ... ad has quatuor omnes alias reducit - i obrem. to usprawiedl. (1ª 2ªe qu. 61 a. 2 et 3) ale
tak. podział. chrześcij. Etyc. nie mogł. się zadowol. bo potrzebow. jesz. miejs. dla cnót nadprzyrodz. czy. teologi:
Tak się nazyw. bo wedł. św. Tom. maj. Boga za przedmiot; od Boga wlewan. w dusze i znan. są tylk. z Objaw. w Piśm. św. (qu. 62. a. 1)
Te cnot. pogan. nie zna. różn. się od umysław. i moral... i t.d.

Lito. 284.

Tych cnót przyjmu. chrześcij. tyl. trzy - fides, spes, charitas - a potrzeb. ich tak. stwierd.

Lito. 285.

różni. międ. chrześcij. poglad. na klasyfi. cnót a poglad. przedchrześcij. filozo.

Lito. 286. -

4.3.901.

Ety.

Część piąta

niatab. zadan. i najważ. i najszersz. gdybyś mogli ją przeprow. do upragnio. celu. Ona powin: jak każ. z ater. części poprzedn. być teor: urzeczywistn: idei moralno. ale także i sztu. podaj. regu. i prakty. Ponieważ idea każ. może tyl. być urzeczywistnio. w jednost. a dopie. potem przez jednost. w towarzyst. organizm. czy rodzin. i mniejsz. związ. społeczn: czy w wewn. stowarzyszen: nareszc. w państ. i Koście. część ta ostat. wykład. powin: po kolei przypatrz. się pracy etycz. zrazu, któr. najpier. jednost. w sob. pot. w bliźn. pot. raz. z nimi w orgn. narodo. i państwo. polity. wewn. i zewn. kraju dej. wyraz i w ciało przybier. tryż nigd. nie stanej. się i zawsz. now. życi. tryskaj. idee Prawdy, Dobroci, Piękno: będąc. tylko obliczy. Boż: przypełniając. się ludzko.

Nie mog. dla braku czas. tak obszern. spełn. żąd. ograniczy. się do jedn. punktu, niewątpli. najważn. do urzeczywistn. idei moralno. w jednost. Każdy jedn. dobrz. zgłęb. ten punkt jedn. bez trudno. każd. reszt. sob. dotworz. bo żad. jednost. budz. nie rozwij. się samot. ani niezależ. od inn: lecz od koleb. do grob. czas. mniej czas. wżyc. ale zawsz. w jak. otoczen. społecz. rozwij. owa pracy nad sobą etycz. od któr

zaczyn. tę część piąt. Wszak najczęś: alb. w swoj. rodzi. ~~alb.~~ oraz do obcej przyczep. żyw. swój pędzi, z towarzysz. pracy i wspóln. obowiąz. cieszy się i smuci, dźwig. ciężar. obywatels. i do jakiejś społeczn. relig. należ. Nie moż. przeto rozwij. w sob. żad. idei moral. nie dzielącej. równocześ. ze inn. lub będ. ~~ich~~ ich dział. przedmio. Nie moż. pełn. obowiąz. wzgląd. sieb. nie pełn. choć pośredn. mnóst. obowiąz. wzgląd. bliźn. Człow. jest isto. społecz. czyli otocz. o. bliź.

<u>§ 39. Obowiąz. wzgląd. sieb. same.</u> Niektó. filo. przecz. żeb. człow. miał obowiąz. wzgląd. sieb. sam. Schopenh. n.p. stanow. twierd. że człow. nie ma żadn. obowiąz. wzgląd. sieb. poniew. volenti non fit injuria. Zresztą każ. tak. kocha. sieb. sam. że Ety. nie potrzeb. mu zaleć: lub przypo. obowiąz. płyn. z miło. własnej. ja. (Do przeł. Grundprobl. der Eth. p. 128) Tak. twierd. zost. Scho. w zgodz. ze swoj. założ. bo nie przyjmuj. Bog. osobist. lecz jakąś nieświado. siłę kosmicz. która nie wiedz. dla czeg. i po co wierzchn. wydaj. z łon. swego. jedno. aby po krótkotrwał. męczarn. istnie. zniwecz. je i zastąp. nowemi, moż. on być. rady dawa. jak. przez absurd. lub inne środ. uwoln. sieb. od powro. do świata zjawis. doczesn. a także. inn. wszyst. ku temu litości. pomocy. Jednakż. nikt nie jest obowiąz. słucha. rad jego;

4.3.905

tem mniej, że nie za bard. przekonyw. Bo 1° nie mamy żadn. pewno. że przez abneg. woli własn. zapewn. sob. nirvâna ani 2° Schop. nie twierd. że now. zjawisk. się jednost. pamięt. coś z dawn. egzyst. Jeśli zaś można dalsz. ciąg. iszczo. międ. umieraj. i rodz. się, abneg. dla ludz. który. dobrz. nie wiedz. jest niepotrzeb. utrapien.

Zresztą żad. syst. wykluczaj. z metafizy. pojęć Boga osob. i nieśmiert. duszy i odpowiedzial. moral. nie może na ser. stanow. jakich. kol. obowiąz. czy wzgled. siebie czy wzgled. inn. Kto pierw. nie przyjm. nie ma żad. powo. poczuw. się do drug. Jed. i drug. płyn. z woli Boga. Wreszcie; kto teg. nie uzna. logicz. postęp. gdy nie uznaj. obowiąz. przez Bog. na niego. włożon. ale powa. takż. sob. krok. dalsz. i nie poczuw. się do żadn. obowiąz. względ. drug. ani żąd. żeb. oni jakichkol. względ. nieg. spełn. Byłab. to zaiste sztuka zabobo!! –

Volenti non fit injuria, gdy wola jeg. nie jest krępow. żadn. względ.; jeśli on do nikog. nie należ. Gdy zaś jest czyjąś własno. a w hipotez. chrześcij. każd. jest własno. Boga nie może ani sob. krzyw. wyrząd. ani pozwol. by inni mu ją wyrządz.

Otóż człow. jest zależ. od Stwór., ma przedewszyst. wszczepion. od Niego popęd do szczęśliwo. Ażeb. mógł. zadowol. temu popędo. ma

on w natu. swoj. zewne obev. miło. włas. któr. jest dzieg. i pobud. wszyst. ogn. zmierzaj. do osiągn. ostatn. osobist. celu, który jest najściśl. możeb. uszyszcz.

Arys: οὐ μάτην τὴν πρὸς αὐτὸν ἔχει φιλίαν ἕκαστος, ἀλλ' ἔστι τοῦτο φυσικόν (Poli. II. 2. p. 1263 b).

Z tej miło. sieb. sam. daj. się wyprowadz. wszyst. obowiąz. któr. ma jednost. względ. sieb. tylko. te miło. zost. należy. pojęt.

Wśród obowiązk. wzgl. sieb. zaj. miejsc. środko. zajmu. miło. włas. jestest. Ona jest nawet miło. bliźn. która ma być rów. wielka ma być jedn. mniej. od miło. Boga =

Zob. Lito. 313

Że ona jest ono. ani to tem wątp. się nie godz. –

Lito. 314. –

§ 40. Koch. sieb. jest to urzeczywist. w sob. ideę człowieczeńst. Miłość własn. jestest. towarz. nam od pierw. chwili istnie; jest nam współ. z nieozna. ... : Każd. jestes: do ... dąż. Szczęś. zaś jest dobr. któr. pociąga przyg. To też wszyst. co jest zdąż. do dobr: od tej. klasycz. zdan. rzecz. ... Ety. Większo. stworz. robi to bezwied. ale w jakikol. spos. to robi, można to nazw: zdążen. do jak: celu a cel. tym jest rozkwit jestest. w grani. któr. nam wrodz. nakreśl. przyro.

W jestes. bezrozum: odby. się rozwój ten zwarz pod względ. bezwiedn. popęd, późn. z dodan. jakieg. świadom: instynkt. któr. dla zwierz. jest ekwiwalent. rozu. W człow. tak samo pierw. ego: ... przez. niezależ. się odby: pot. w miar. jak wład. umysło. się budz. popędy biologiczn: zaczyn. być poddaw. pod pew. dozór i kierownict. rozu: Ale trud. iąd. żeb. człopecz. zdaw. sob. sprawę jes. z pełni zadań któr. go czekają w wielk. dojrzał. a do któr. bezwied. lub z krótkowzr: umysłow. z dni na dzień gromadz. pew. zasob: Jest oczywis. że miło. szczy. własn. jestes. tylko w niezorzn. jednost. przez. wystarcz. egoisty; altruistycz. tyl. wted. gdy to sprawi przyjemno. O wszyst. nie mówi. To też niedorozw. człow. oraz dorośli

się zejmie. i chowa: fizyczn. i uwzględ. a jest niedorozt. ci który go chow. będ. krok. byłab. ta miło. niezrozum. - gdyby. miał. im przeszkod. w kształtc. i ćwiczen. nier. przykr. wyzwol. bolesn. tego przyrost. ostów. - Lito. 315 -

Ale po tem chowen. przez obc. - który. coraz. więc. uwzględ. współpra: chowcz. przypilcz, zrozy. się dalek. ważniej epok. chowa. sieb. sam. który. wierzim. trw. aż do śmierć. i który. nigd. ustać nie może. w niebyt doskonałości.

Jeśli. chowcz. młod. jest obowiąz. dla swoj. i wypływ. z miło. bliź. to samowchow: musi być takż. obowiąz. nawet ważniejszy. bo bez niej. wszelk pierwsz. chow: przez obc: wszystk. marnuj: A ten obowiąz. musi płyn. i jeszcze z miło. Ponieważ. życ. jedn. faktyczn. nie daj. się oddzielić. od życ. z bliź. ani od strony: miłość. z Bog. niewątpli. motyw. chowcz. się i doskonal. po przez życ. cały, będ. natchnień. i miło. Boga. g który. jest: życ: i miło. bliź. który. jest trwaniem - ale to dwie miło: jedn: wznosz. się do nieb. druga rozlewaj. się w doczesno. nie byłyb. zdol. działa. gdyby na sposob. wszy. dwoj. nie odżyw. się ożyw. miło. sieb. sam.

7.3.901.

Etyk. a

§. 41. Urzeczywistn. idei otomiczenia w ciele

Lito. 318.

§ 42. Kilka uwag o samobójstwie

Masaryk: der Selbstmord als soziale Massenerscheinung der modernen Civilisation 87 –

Morselli, il suicidio – tłum. niem.

Pogląd dawn. filoz. greck. i opin. greck. potęp. samobójst.

Lit. 320 –

Stoicy pozwal.: nier. pochwal. jak Seneca:

Lit. 321.

Nowsi filozo: od cz. Hume'go bron: prawo do samobójst. – tak samo Benth. z jedn. str. jak autor Système de la nature.

Schopenh.: Który nie uznaj. praw względ. sieb. sam. ani praw. prawa zachowa. sieb. musiał takż. pobłażli. sądz. samobójst. W kil. miejs. swoich pism oświad. że argum. przeciw samobójst. są bard. słab. zapożyczo. przez kapłan. monoteisty. relig. czyli żydowskich.

Poniew. optymi. żydow. zaniedyj. cząj. sekt. chrześcij. przeto kapła. tych sekt i sympatyzuj. z niemi filozof. usiłuj. wykaz. choć bard. słab. że samobójstwo nie dozwolo.

7. 3. 901

Ety. 6

On sam natural. potęp. samobójs. i uważ. swój argum. za niezbi: że samobójst. jest bezcelow. wsiłow. aieb. uwolu. się od Katu. doczesn. życ. Tego moż. tyl. dokaz. askeza, doprowadz. do zupeł. negacyi chęci życia. Samobójst. chrzań. życ, gdyb. znalazł się w warunk. ale nie przemożej. polepsza. swej. losu, woli nawr. się na okropn. śmierci gwałto. bo wydaj. mu się mniej [illegible] od okropn. dalsz. życ.

Lepsza. i do życ. przywiąz. - publiczno. nie moż. zrozum. że ktoś dobrow. życ. się wyrzeka i dla tego samoboj. trakt. podziw. ale w głęb. duszy ma ich za warjat. lub tchórz. i t. d.

Wielu inn. choć bywają. pesymis. nie będ. n. p. Düring, podobn. uważ. samoboj. za rzecz dozwolo; nawet Paulsen (II. 118) w niektór. wiemi je być rzeczą daj. się usprawiedli. np. gdy ktoś stąd się nie znoś. ciąż. dla drug. lub taki Fred. II który podcz. woj. 7 let. zamie. nosił przy sob. truciz.

Statysty. samobójs. jest przeraż. Ona ciąg. wzras: Masar. oblicz że rok. rocz. gin. jakie. 50000 ludzi.

Wed. Morselliego który obacz. miał przed sob. mater. statysty. mamie samobójs. idz. ciąg. w górę

n. p. w r. 26 przypad. we Fran. na 1 milio. ludzno. 54 samob. } potroiła
w r. 75 " " " " 150 " } się liczb. w 50 lat.

W Prusiech było w r. 16 na mil. mieszk. 70 samob.
w r. 77 " " 173 "

Statys. Samob.

W Austr. stosunk. jeszcze szybszy wzrost
w Anglii od lat wiele stagnac.: mniejsz. 65 na mil.
w Norweg. zmniejsz. od 80 do 70 "

Te liczb. dopuszczaj. jedn. bard. powszechnej. odmian. według prowinc.
Ogół. moż. powiedz. że w Euro., z wyjąt. Angl.: mamy samob. wzrast. razem z kultu.; ale więc: kraj uczęstszo. ten większ. wydaj. liczb. samobójcz.

W środku Europ.: docho. liczb. do 200. nawet 300 na mil.
zato Włoch. połud. Hiszp. Irland. mają ich ledwo 25 -
Włoch. półno. Szko. Szwec. półno. Rosyę ledwo 50 -
Węgr. Pols.: Szwe. połud. mniej więc. 75 -
Zato wielk.: ognis.: przeciętn. lub wielkomiejs. w Saxo.
Turyng. docho. do 300 -
Brandenb. z Berl. do 204
Szlesw. Holszt. z Hamb. 250
Austrya Doln. z Wied. 254
Czechy 158

Franc.: z sąsied. depart. 400
pol. ids. Fran. półno.
Tak. samo przy stoli.
Kopenh. Chryst. Sztokh.
Westf. nadrei. prow. Belg. Holl.
poniż. 75 - tyl. co Angl. właśc.

7.3.901.

Etyk. 5

Morselli robił takie stud: nad frekw. samob. w róż. klas. i warstw. ludno:

Nauko. i liter. zawod: 618 wypad. na milion męż. należ. do tej gru.

stan wojsko.	404
" niezajęci.	355
adminis t. publ.	324
stan kup.	277
stan i przemysł. rzemieśl.	218
stan lekar. i sanit.	201
" przemysł.	80
" ~~rolnicz.~~ etc.	
(produk. pierw.)	27

We Fran:

na milio. mężczyzn:

służb. etc.	83
hand. i komunik.	98
produk: pierw.	111
przemysł	159
artes liberales	570

=

różni się róż. dość wyraźnie ale wyr. zgadz. się że najczęś. trafi. się samob. w najwyż. i najprost. warun. życ: a staj. się częstsz. im warunki życi. są kompliko.

Poczyni: owszem nie jest temu winne same przez się, lecz towarzys.

ięt. wiesnd. w wszk. miest. niestyd. zwiększ. spos: istnien.
i spotęgow. chęć więc. Ale owsz. nie jest wszędzie więc,
jest. ważny ogrom liter. płod. gorączki: aż wszystkość.
lub komplet. niewz: alb. znow. płynąw. kalen-wydr. i t.d.

Odpowiedzialno-liter. jest ogrom:
Obojęt. ogrom: niektór. indyffer: = co to szkodzi!!

Należ. odlicz. wszyst. wypad. spowodo. przez rozstrój nerwo; przez
długotrw: choro: przez rozpacz w zaaresztow. mito. lub po utra.
majątku. Tak samo nie jest wszędzi. samobójs. gdy żołnierz. lub
wszyst. wypad. się wydarzył. i t.d.

Ale zost. spora liczb. normal. ludzi: którzy gorącz. targaj.
się na własn. życ. Nar. tym wol. wyboru. ograniczy. ale
należ. potęp. taką zbrodnię. atwód.

Jules Simon: Jeśli jest Bóg, może tyl. wted. udać się do
niego. gdy nas woła. Jeśli: zaś atwód. nie prowadzo. sob. obowiązk.
to jedna. wszk. zbrod. od nich się usuw. tak je spełn. źle - Le
devoir p. 305 -

Tamże p. 306 o pobud. samobój. płyn. z honor. źle zrozum; z nie-
powodz. w mito.

≠ Mów. nier. pomyślą: że on sam się ukarał. sam wymierz. sob. sprawiedl: Ale te dziennik. fraze. nie zmien. niest. smut. następst. sprawie. i t.d.

Żad. powód godzi. nie istnie. dla któr. wol. samowol. pozbaw. się życ. Najgodniej. pobud. są niewystar. pokaz. wyjąt. postęp. Kto zaraz. powin. mieć odwag: wycierp. ≠

Eth a

8. 3. 901

§ 43. Urzeczywist. idei człowieczeń. w duszy. Jeśe: miło. sieb. samc: w obliczu. Stwór. bo nin. stanowis. w ety. zaj. nie moż. c uszlachet. miło. ku Niemu, kaz. świat. i wład. jego, nie zaniedb. nie wykorzyw. nie uszlach. wyrab. w postaci. a stroju. narzęd. duszy, w dale. wyższ. stop. teu obowiąz. odno. się do duszy. Prawd. że człow. nie jest sam. duszą, jak chcą Platonicy. zamknięś. na kar. w cieles. człow. lecz jest osob. złożo. i z duszy i z ciała, maj. spełn. funk. i pierwsz. i drugiej. zwoli osiągan. przeznaczo. mu doskonałd. jedn. w tem mistrz. rojuscz. pierwszy. po stron. duszy. Ona jest wszechświa. bo przez wyobra. wziela go w piękno. obraz; przez myśle: w poję: przez wolę w cnotli. czyny. Tak dusza ludz. wytwarz. działan. stworz. piękności, prawdy, cnotę stwarza się wszędzie: sztuk. piękn. wiedzy i nauk wszelkich, praw i obyczajów: A wszy. to wszyst. samo staj. się piękna, ~~mądr~~ prawdz. dobr. I w tem jest właśc. idea człowieczeńst. Jak dale. sięg. ~~pam~~ histo: zaw. ludz. naw. na najniż. szczebl. ~~kultur~~. rozwoj. uważ. przymio. duch. za wyższ. od cieles: a ducho. oddaw. cześć w potrój. formi: produk. estety; mądr. moral; dobr. czyn. Australi. wojow: Który pięknie ~~piękn~~. się malow. i wykony. tańc. narodo; Któr. w radzie mądrz. się odzywa a w bitwie i pokoju dla współplemień. jest dobr. uczyn. towarzy: staru.

przez wszystk. jest podziwia. bo tyę przedz. wład. dusz, wyobraź. myślen. możliwo: w skrom. grani. swoj. początko. kultu. wedł. moim. upraw. Ale tak życa. urzeczywist. w sob. wszyst. swe. pop: i tradyc. swej. plem. idee, tyczą. człow.

My nic im. nie oznam. przez ten wyw. Zapew. przyszł. jeg. u nas jest ~~bogatsz~~ pełniejsz. wzboga: tysiącolet. zdobycz. postę. ale kanwa pozost. ta sama; tyl. wzory, któr. na niej haftuj. za zmnożenie. wielobarwniejsz. Ale ta niezmin. doskonal. prac: kontynuo. przez setki pokol: drugą. jest jedn. i tensam: przyrzec. żeb. wiedz. i zdolno. bez któr. człow. nie moż. być człow. doprowadz. do coraz bujniejsz. rozkwi. Zapew. praca ta nie odby. się i nie moż. odbyw. się bez współudzia. wszyst. sił społecz. To też ety. rachow. powin. ched. rozwał; ~~ale~~ zanim człow. potra: sam pracow. nad swoj. udoskonal: musi być wychow. przez społecz. a gdy zabier. się do tej przedsięwzra: i zaczy. samodziel. rozwij. się, spostrzeg. że społeczeń. dbaj. o jego pomyślno. złoży. w nim spor. zasób doświadcz. i prawd. Ale jakkol. poważ. uważ. dla społecz. że to wszyst. co ono zrobi. dla nieg. niewątpli. uzna przy dobr. woli, że ten kapit. przekazmu przez społecz. pozost. martw. nie przynos. owoc. bez zmienn.; jeśli.

8.3.905

nie przysw. go sob. nie zamie. w swoj. wieczno. ducha; nie będ. go pomnaż. nieustaj. prac: nad sob. i nad inn. To zaś niepod. bez doskonal: trzeb wiadz dużo wspomnien. a chcia. to doskonal: odby. się ciągł. na tle altruistycz. – bo człow. żyj. i pracuj. w społeczeń. jedn. dla czysto. osobi. etycz. Dobr. jest czas. wspom: o tem, co człow. ma zrob. dla inn. lub razem z inn. a zastan. się nad zezno. swoj. osobist. natu. Która pracuj takż. doznaj. się pewn. poświęcen. Ona także ma prawo do nasz. miło.

Ta miło. sieb. sam: w dobr. pojmow. każ. nam jednost. ludzk. rozwi. odrębn. i w ciągłe: od czysz. sam: bo być. wtedy moż. zdaw. sob. spraw: z tego, co jest nasz. obowiąz. Pierw. central. najgłów. obowiąz. pracow. nad sob. ale ten obowiąz. znajd. jedy. rozum. podsta: w stosun. do Bog:

Ten stosun. istniałb. gdyb. nawet nieprzewidz. zbiegowisk. wypad. człow. znal. b. się sam na wysp. bez nadziei powro. do ludzi. Takiś nowy Robinson, ale bez nadziei wyrw. kiedykol. inn. ludzi. Czyżb. razem z nimi ubyłob. także żaden. etycz. Musiałb. człow. staw. sob. dwa pyt: 1° czy po śmier. przyjd. połącz. się z Bog.

2° coś będ. rob. w tem życ. samot. sieb. zachow. na żyw. czyste?

Tytan. bezd. natural: któr. miejsc. sob. stan.

Wydoby. one na to pyt: na czem poleg. doskon: ludzkiej isto?

i na to drug: czy skąd. ma obowiąz. być doskon?

i na to trzecie: czy obowiąz. mój. istn. ze strony. z Bog?

Wolno!! sob. Lito 329 –

wolno. syn. bożych =

Sheldon, ruch etycz. z ang: przetłom: Potoc. i Vorlund.
Łódz 99 = wyd. Przegl. filoz.

Ruch etyczny nowoż. czasów przez Hen. Strusego
Bibl. Wex. 901 Styczn. –

Karol M. Sheldon. W Jego ślady. Jakb. Chrystus
postąp. z angiel. przetoż Wśród Szukiewicz
Kraków 901 = –

La Tragédie du nouveau Christ. Par
St Georges de Bouhélier. Paris 901
Charpentier

18.10.20 r

Etyka socyalna

I. Wstęp ogólny

a) o książ. Morale sociale (Alcan) i jak ona powstała oraz dla jak. pobudek?

b) Znaczen. symptom. tej książ. = czy moralno. upada?

c) Moralno. międzynarod. nie jest zabezpieczo. - jakie stąd wyn. się skutk.

d) co znaczy Etyka socyal.?

e) czy Etyka socyal. ma być Ety. nową? Kil. słów o książ. p. Malon =

f) Podział Ety. socyaln.

α) Część pierw.: Zasadnicz. pojęc. i fakty = oraz metafizycz. podstaw. =

β) Część druga: o celach etycz.

γ) Część trzecia: zasady w imię któr. spełnia. bywają czyny ety. i wedł. któr. ocen. się ich wartość.

δ) Część czwar.: o środk. i obowiąz. z któr. wypły. czyny moral.

ε) Część piąta: o doskonal. się wszystk. etycz. osob. ludzkiej

Część pierw: O kat. poj: i fekt. podstaw.
czyli tak zw: metafiz. podstaw.
wielk. ety:

Ety. społ.

Wstęp ogólny. Zastanow. księg. Alcan'a, która już setki publikacyj literat. filozofi. ogłosił: w r. 99 tom bard. ciekaw. pod tytułem: Morale Sociale. Jest to jeden z tom. ~~[illegible]~~ Bibliot. ogóln. Nauk społecz.: Bibl. générale des Sciences sociales a jest to praca zbiorowa: wielu autorów: z przedniej: ~~prof.~~ Emile Boutroux, ~~[illegible]~~ prof. hist. filoz. nowożyt. ~~[illegible]~~ w Sorbonie. Samo ukazan. się tego tomu jest wypadk. niezwykł. ~~[illegible]~~ Stwierdzając wiele rysów. etycz. w dzisiej. Fran.: Zawiera bow. tom ten wiele odczyt.: wygłoszon. od sty. do mar. 99 r. w Kolegium nauk społecz.: Collège libre des sciences sociales. Jest to instytuc. prywatn. stwo. przeważ. interes. pozytywist. i duch. pozytywiz. ożywion. Tym raz. zaproszo. profeso. ~~[illegible]~~ najrozmaitsz. przekon. aby okaz. jak w życie. ety. nawet. najsprzeczniejsz. maj. jakieś zasad. i wnios. wspól. bez któr. żad. ety. naukow. obejść się nie może. Podnosz. zwłasz. że wszyst. te życie. spotyk. się zgodn. w tym sam. uznan. godności ludz.; w tej sam. uznan. ~~[illegible]~~ godności ludz.; w tej sam. toleran. wolno. myśleń.; w tem sam poczu. obowiąz. a wtrz. filozofiz., przedewszyst. coś w uznan. tej sam. potrzeby, żeby przez szerz. ethos społecznoś i tyl. wznies. dosk. i doskonal. moralności.

Pomimo wszyst. te wystaw. ukaz. się jeno w r. 89 kied. Paryż zaś był przygotow. do wielkiej wystaw. powszech. która w r. 1900 sprowadz. do Paryż. wszystkie prawie ślady, i zamieszk. okrąg ziem. mówi owa wystąpien. wspól. internac: profes: narw. i zastobli. jakob. wystaw: powszech: teor. etyczn: by jedn. panuj: jakaś zgoda co do punkt. zasadnicz: i co do zadan. etyki w wszyst. wystaw: o ten wolno powątpiew: pomi: optymisty: przedmow. uczone. Boutroux.

Trud. bow. sob. wybra: ze kapłan katoli: O. Wic. Maumus. Któr. rozpraw. o „Sprawiedliwo: a Prawie" lub pastor prote. Wagner. Który mów. „o moralu: oryentacyi czas. obecnych" mieli do sam. poglą: o celu ostat. i zasad. duszy nieśmiertel. co pozytywis. Delbet, dyrektor. wspomnien. Koleg: nauk. społecz. lub znowu Sorel socyalista, lub Maxym Kowalewski, kiedy prof. w Moskwie. Który wnosił etykę Tołstoja, lub Roberty, także Moskal. ongi zapalony pozytywista, ale podówczas już anarchista

Ety. Socjol.

18-10-907

Jednakże nie większ. lub mniejsz. różni. z jedn. stron. a podobień. z drug: których ocen: rozstrzyg. ocen. zbliż. do sieb. ostatnio. zaś zupełn. wyraźn.: ~~a nie przeciwn. wypow. uwag: nie wzb. publ.~~ wywołało zdziwienie publiczności, jak też samego ~~z tego~~ sam fakt, że ludz. różnych przekon. wychow. w rząd. jedn. rząd., pod jedn. dach. ~~a mają~~ na etyk. poglądy. Świadczy to bow.: że głów. pobud. do tych wyst.: nie były teorety. miło. prawdy, lecz racz. pragn.: aby w życiu praktycz. współ. życie: rozbudz. interes: żyw: dla zagadn. moraln. Te nowy razy ludz. się Tacz. do wspóln. akcji, pozyskie. ich wiara, że współ. zasa: wszc: wspóln. miż każd. ~~ze wszystk~~ zosobna wszyscy. ~~Musiała~~ ety. wydaw. się zagroż: ~~ktoś~~ jeżeli ludz. tak różn. przekon. ~~etycz.~~ dali się namów. do wspóln. akcji, bo trudno nie uważ. za akcję wspóln. wychow. zmierzaj. do pewn. celów prakty. Rzeczywiś. z wszyst. wystą. ~~odczyta~~ nie wygasł. wiara w wieck. ideały etycz? Jeden z preleg.: p. Belot sądzi, że zasad podwali. życia moraln. zostały za wstrząśn. bo ci niem. którzy żyj. więc. strac. wiarę w zasad. swoj. i praktyku. je bez przekon. A tłum. p. Belot też zasmucaj: objaw. ~~wśród~~ sceptycz. filoz. do tłum. które ciąg. krytyka. a

gorujący w tem pytaniu

sceptycz. niepok.: czy moż. porzuc. moralno. nie obaw. się? czy może

nie mniej budow. i trwałej wiar. tak samo w nau. jak w relig.
Nau. w owych tłum. pozbawio. jest kredy, bo nie umie zorganizo.
życia a relig. nie mniej pozbawio. jest powagi, bo nie umie pro-
wadz. dusz ludz. Należ. więc odnaleść podsta. życia moraln.
woła p. Belot (p. 103). Czy je odnalazł, o tem wolno powątpię.
bo kto wykreśl. z Ety. wszel. cel pozagrobo; kto odrzu. poję. Najwyż.
Prawodaw. i Sędz. żyw. i umarł.: ten nie potraf. stwórz. syste.
któryb. zadowaln. ostatni i naj prawdz. potrzeby duszy ludz. Dodajmy,
że większo. wykład. w owem kolleg. nauk społeczn. hołduj. podob.
wyobrażen. antychrześ. Te wyobraż. od dawn. szerzon. z katedr
i w dziennik. różnejpostaci mszy. Bo masy praktyczniej wszyst.
bierze ludz. i pojmuj. od wielu profes. Odrzuciw. powag. boską, nie mają
ochoty żąda. braku jej zastąp. powag. ludzk. W tem co masy prakty.
od profeso. Jeśli powaga bosk. im szkodzi, to powi. więc im szkodzi
powaga ludz. Powag. ludzk. bez boskiej długo wogóle ostać się nie może.
Po zemsty wykład. wiar: przeważ. materyalistyo. napra. zgodzić
się nie może.

18.10.907

Ety. socyal.

Jednak sam zaznacza: niepokoju jest ważn.: czyż jeżeli to ważn. diagno. chorob.: a do teg. wobec publicznego francu. potrzeb. wielk. odwagi czynił: Wypowiedz. śmiało że ety.: społecz.: jest zaniedb., że należy obmyśl. środ. na zaradz. złemu, Sam podnosi faktu, że sumien. publiczn. jest zaniepokoj.: zaciemnian. się pojęć etycz..

18.XI.907.

127

Etyka socyalna

Część druga:
O celach etycznych

Treść

§.15: Czy jest cel ostatni ludzkich czynów?

§.16: Czy celem ostatnim człowieka jest zupełna jego szczęśliwość?

§.17: Na czem polega szczęśliwość najwyższa i zupełna?

§.18: W jakim stosunku zostają tak zwane „dobra" do szczęśliwości człowieka?

§.19: Stosunek tak zwanych dóbr do szczęśliwości człowieka może być rozważany z dwóch różnych punktów widzenia.

§.20: Pogląd społeczno-historyczny na kwestyę tak zwanych dóbr i szczęśliwości człowieka.

§.21: Kwestya dóbr i szczęśliwości o ile jednostka stwarza je dla społeczności. ~~Cele~~ etyczne ~~wobec indywidualizmu~~

§ 22: Szczęśliwość jest funkcyą jednostki na korzyść społeczności. ~~W jakiem znaczeniu jest Bóg najwyższem dobrem i celem najwyższem człowieka?~~

§ 23 Cele etyczne wobec indywidualizmu

§ 24. W jakiem znaczeniu jest Bóg najwyż-
szem dobrem i ostatnim celem.

27. XI. 907

Etyka społeczna

Część trzecia

O zasadach etycznych

Treść

7.2.908 ⟨§. 30 nowy⟩ 129

Ety. społecz.

§. 30. Według jakiego kryteryum ocenia Mill przyjemności? [różne]

Jaki jest cel czynów w utylitaryzmie?
Odrzuci szczęście a uzna to przyjemność. } Lito - 200 x)
Co to będą czyny dobre a co czyny złe

Kryteryum ... czyn. umożl. ... w ilości przyjemności które
wynikną ... lub przez nie bywa ...

M. stara się także jakości - dla czego? Lito - 200

Na czem polega jakość?
Co robią znawcy kompetentni? } Lito. 201

Przez teg. wprowad. M. różn. pomię. zadowolen. pewnych
wiedz a uzna wszystkich =

W razie niezgod. bierze górę to drugie -
czyli uzn. wiedzę wszyst. lub wiedzę wyższ. } Lito 201

Wielu ludzi obiera to drug. gdyby nawet było połączone z pew. niezad.
Mało ludzi chciałoby się zamienić w zwierzę gdyby nawet przy-
rzekano im największą ilość zaspok. których zdolne są zwierzęta
żad. człow. rozum nie chciałby zamienić się w głupca choćby
wiedz. że jeg. używ. będz. dalek. większ. Żaden człow. wyższ
jest ... to będz. uważał chętnie to niewolnę a nie zaprzag.

x) = Litogr. „Etyka przychodzi" z r. 1891/2

zamien. go na wszą zwierz. „Lepiej być człow. niezadowol. aniżeli świnią zadowolo.; lepiej być Sokrat. niezadow. niż głup. zadowolo."

Tę wyższo. rzeczy. - Który przystęp. jest władz. umysło. człow. nad zadowolen. zwier. - umysło. władz wszyst. M. przez poczu. godno. - któr. nie pozwa. ludz. spadać do stanu zwierz. To poczu. godno. mają wszys. ludz.; ono zaś odpow. wyższ. władz. duchow. dla tych który posiad. to poczu. w stopn. wyso. stano. ono tak istot. częśc ich szcz.: że nie mog. nicz. zapragn. - chyb. chwilo. - coby jemu było przeciw.

W końcu - M. coraz bard. odd. się od B. uprzyw. ideal. dlor. : i t. d.

Lib. 202

Wedł. jak. normy mamy rozstrzyg. która z dwóch przyjemn. jest lepsza i t. d.

ib. 202

Ety.
rozzału

§ 31. Krytyka teorji Mille

Co się stało z ideą B. =
zagra. miejsc. takiż. jako. M.
bo nie da się przeprowadz. w praktyc. ani uzasad. lub
obron. w teor. =

Lito. 202

Jak się przedstaw. rzecz w praktyce =

ib. 202

Co twierdz. o rozdz. ludzi kompet.

ib. 203

Nareszcie. godno: ludz. w syst. utyli. jest zupeł. nieokreślona

ib. 204

Czy idzie = mow. potrzeb. do rozwiąz. tej proble.

Czy istniej. przyjemno. wyż. i niższ. w zeznaliz.

ib. 204

Zob. Jakr. o Millu:

John Stuart Mill. Ein Nachruf von Theod. Gomperz Wien 89. Konegen

—

Kurze krit. Darstellg der Anfänge und Entwickelg der utilitarischen Moralphilosophie Inaugural-Dissertation zur Erlang. der Doctorwürde u. s. w. Leipzig 85

21-2-908 ⟨Do §. 36 nowego⟩ 131

Czy się dotko: do supranatu.?

Lito - 228

Sceptyz. natur. a dogmatyz. supranat.

Dla supranatu. res bona quia imperata.

Schola: ~~przeciwnie~~: Lito. 229

Actiones morales quaed. sunt praeceptae quia bonae - quaed. bonae quia imperatae

i na odwrót

quaed. sunt prohibitae quia malae, quaed. malae quia prohibitae.

Dowodzen. dawniejsz. protest. ze Star. Test.

zob. Lito 229 =

Supernatur. w Ety. jest błędn. bo nie ma żadn. podst. naukow. ani logicz.

Dla czego mamy słuch. Boga? Lit. 230

Czy dla tego, że nakaz?

czy dla tego, że ma prawo do nas. posłuch? ibid.

Dla czeg. Żyd. przyjął. przykaz. boże? ibid.

Ety.
Sozyet.

Czy obow. słuch. Boga zawż. się z chwilą, kied. Bóg to pozyty. nakaże?

Tak. twierdz. byłoby niedorzecz! – Lit. 230 – 231 –

Jaka jest różni. międ. istot. supranatur. a dzisiejsz.?

Lito 231

Gdyby supranatur. mieć rację, to

a) wszelka moralność musiałaby być obyczaj.

Lito. 231 { b) gdyby moralność była zależ. od woli boż. ustalał. moralną.

c) słowa Pism. św. o praw. moral. zapis. w sercu pogan byłyby mylne.

Lito. 232

Prawo objaw. czyli pozyty. mogło być być mac. tym, który poznali Objaw. dla inn. istnie. prawo przyro.

Lito – 232.

5.3.908. ⟨§ 37 nowy⟩ 132

Etyka. Sorrel. a

§ 37 – O heteronomii i autonomii czynów moralnych.

Zob. Lit. 252 –

O kwest. tej mówi się dziś w czas. nasz. Naw. to służ. dość powszech. na odróżn. moralu. protest. a katoli. Odróżn. zaś, choć nie zupeł. w zasie dla nas obraźliw. = to już jest postęp do wszyst. stal = odnosząc do Kan. W każd. raz. termino. do nieg. należ. a swoj. zasa. i moral. wtór. główn. w dwóch dział.: Metaph. der Sitten = Krit. d. prakt. Vernunft. O nich mog. mów. pospieszn. bo dość często rozwodzi. się nad niem w pierwsz. półro.

Jak. jest głó. prawo moral. u K.?

Handle so dass d. Maxime dein. Willens jederzeit zugleich als Princip einer allg. Gesetzgeb. gelten könne = Lit. 252

Tę zasad. moral. nazy. K. Sittengesetz alb. kategory. Imper.

Pomiędz. tą zased. nie jest czyst. teorety. lecz nawo. się zasadę woli. przeto zastąpiło. drug. księdz. = Lit. 233.

Kto ma taka wolę i wedł. niej postępuje: osiąga prawdzi. autono. woli – d. Autono. des Willens – Lit. 233

Jeś. zaś ktoś nie postęp. wedł. tej maxy.

lub przyjmie inn. wzglę. albo ich nie zyskuje.

nie posia. autono. woli

lecz działa pod hetero. obcą zamowoli } Lit. 233

Hetero. der Willkür

Przykł.: Lit. 233 –

Nawzór – obowiąz. tyl. w taki. istn.: – Pflicht = ib. 233

gdy kto działa wedł. maxy. wspomn.

jeś. zaś inn. przyjmow. wzglę:

będz. jeg. postępo. legal. ale nie będ. płyn. z wzgl. obow.

Że zaś Kant na czel. swoj. teor. moral. staw. obowią.

auto. woli schodz. się u niej: z pojęc. czyst. obowią. } Lit. 234

Motyw u K. musi być podwój: { Lit. 234

zewn. i wewn.

Motyw zew. będ. owa maxy –

Motyw wewn.: będ. zrozum. przed praw. Kied. pflichtmäss a kied. aus Pflicht 228/4 =

5-3-908 ⟨Dtto⟩ 133

Edy-
Soczal. 6

Rozni. mię. auto. a hetero: woli przeciw. ustęp. do różn. kościoł.
jak gdyb. pierw. wszystko. protes. a drug. katol.=

Wiel. o ten rozpra: Hartm. d. Philos. des Unbewussten=
a głó. wyłd. swoj. pogląd. w dziele: Phaenomenol. des sittl.
Bewusstsein =72 - gdz. kryty. wszyst. syst. dawn. etycz.
a wykła. swoj teor.=

Jaki jest ten system? - Lito. 235 =

Nazw. go Philos. des Unbewussten = - ib. 235

Zanim wykła. swoj. etyk: przechod. kryty: wszystk. syst. moral.
poprzedn. = ib. 236

Katolicyzm. i protest: religij. do syst. opieraj. się na fałszy.
moralno. = heteronome Pseudomoral:
jedn. protest. stoi wyż. - dla czego? ib 236 7

dla czeg. mimo to jest on także heteron. - ib. 237
dla czeg. odrzu. autono. Kan.? 238 ib.
jak wygląd. auto. Hart.? = ib.

Co mów - zarzu - zarad. Vi?

a) Gdyb. nas - praw - moralo - ido. - w sercu - wyzu: (praktyky ??) ono nas do wier. nie obowiązuje. i.t.d. Lit. 239 =

b) jeśli. zaś obowiąz: jako ślepy - imperat. i.t.d. to chyb. dla tego. że nam zost - nadane = a wtedy - wiem: dla tego. praw. - powin. zaw. zawierać. się w sercu. dla powodów =

c) K. nie trzeba dla czego to praw. ma tak. formę a nie inną = skąd się ona wzięła?

Ki. odpow. że to jest fenom. niepojęty a wtedy. nie wolno mi wyst. się, skąd ono się wzięło: - Lito 239 -

d) jest oczywist. że to praw. mów. się zawiera. w formach. czysto subjektyw. - chyba że przyjmu. że od Boga pocho. = Lito. 239

e) na nim polega autono. K.? Lito. 240.

f) autono - protest. a Katoli. 241 - i.t.

6.3.908 (dlk) 134

Etyk. socyal.

Teraz mamy w jakiś sposób zrozum. a stano. zatknięty spór o hetero. i autonom.: musi się przedewszyst. zapyt. się

a) czy zasa. moralno. jest takż. praw. moraln.?

b) czy ludzk. prawo jest zaw. moraln.?

Co do pierw.: widzieliśmy, że dla K. zasa. czy maxy. moralno. i prawo moralno. (Sittengesetz) jest to samo lub raczej te same, widziane z dwóch róż. punkt. widzen.

Człow. wedł. K. znajdz. to prawo w swoj. rozum. praktycz. gdy sumien. mówi mu, że ten a obowiąz. wypełn. je, tyć jemu postęp. To postęp. w niej nie zawiera moralno: dopiero wedł. K. nie zaw. przymus. i względ. i ceń. po ze idea obowiąz.

A teraz przechodzi. do drug.: kwest.: czy postęp. okazyw. prawem moraln. = zawiera. moralno.: Kto uznaje społeczn. ze wzgl. aby jednost. wszyst. ich: musi także zgodz. się, że każ. jedn. społe. rozum. obowiąz.: który społecz.: na niej wszc.: Urzędn. żołnierz. strażn. pożar.: konduk. kolej.: maj. pewny sum. czynno. do załatw.: bez których społecz. nie potrzeb. by ich.: Niektó. z tych obowiąz. ją stał. przepisy i niektó. często: przez oznacz. niektó. w niew. post. komplikac.: W obu razach: moralno. sprowadz. się do idei postępow.

Co to prawo?

Praeceptum commune superioris legitimi ad bonum commune

a/ Przepis, który się odnosi do wszyst.

b/ celem przepisu ma być dobro wszystk. } Lit. 242

c/ przepis musi wychodz. od kog. wyżs. który ma prawo rozkazy.

Czy te trzy czynni. znajdu. się w praw. moral.?

Zob. Lit. 242

W jak. znacz.: jest prawo nad. przez Boga?

ib. 242

Czy więc będz. autonom.?

Czy bezwzględ. auto. możeb.?

Co to będz. względn. autono?

przyjąć prawo jako własne:

ethos. —

Co będz. heterono?

Jak. są granic. autono. i hetero.?

Ethy. sozial.

Scharakteryz. für syst. Pauls.
U niez. zwierz. także mają rodz. sumien. } Lito. 298
sam. w najprost. form:
norm. wewnętrz. przymus. aby korzyst. przyrod. popęd. udać się
za nabyt. nałog. (nałogi) woli. jest norm. obowiąz. w najpierw. formie -
Norm. wstyd. i przygnęb. gdy popęd przyrodz. - mimo owego
norm. postanow. na swoj. jest najpierwot. form. zgryz. sumien.

Pauls. Eth. I. 260

To jedn. powagi odnos. się obowiąz. Lito. 299

a) Zwierz. postęp. wedł. trzech rodz. pobud.
wedł. α) popęd. β) instynkt. γ) własn. indyw. doświad.

b) co to instynkt?
organ. geword. gattungs intellig.

c) W ludzk. obycz. jest to suma przepis. który przestrzeg. mają wszyst. jednost.

Obycz. z organ współrzęd. i równoznacz. do instynkt. i z tego zwierzęc:

d) różni. międ. instynk. a obycz. -

Skąd pocho-dzi rozkaz. obowiąz. i sumien.?

Lit. 300

Obyez. przedst. głos woli rodzi-naro. przodk-

est. przedst. się wola bog=

Bogi zamien. się w obron. obycz-

Potrojn. powag. rodz. naro. bog. bywa uznaw.

w porz. obowiąz. das Sollens

Coś. z powag. przeno-się wewn. człow. i pa jej

uważ. jako bezwzględ. obowiązu. nawet gdy nie wchodz. w niej

żadn. środ.-przymusu.

Co jest prawdą w teor. Pauls.? } Lito 300

czy wszyst. powag. jest wola rodz.?

Czy wola narodu?

czy społeczeńst.?

Muszą być jeszcze inne wole wyżej jeszcze! Lito. 300

Co jest głó. błęd. teor. obowiąz. u Pauls.? –

Wundta pojęć-obowiąz.

Etyk. Socyal.

Zwan obycz. i prawo były uwsotaqy. Lit. 296

Wszyst. obyczaj nakład. prawodaw.

Pot. rozstały się praw. i obycz.

W jaki spos. 296

obycz. dział. przez nauk. moral.
prawo " " " fizyq. ibid. 296

Imperativ des Zwangs u. Imperat. d. Freiheit
Lit. 296

Wśród nich dwa wielkie zajmują miejsce:
a/ motyw trwał. zadowol.
b/ wpł. etycz. ideału Lit 297

Wszyst. rozkazy miały zrazu char. relig.
Rozkaz zewnęt. = w form. relig. kodeksu — (przymus)
" wewnęt.-przymus = współ. relig. przekon.

a) Zadowol. trwał. spodziew. się po nagrod. wieczyst.
b) ideał religii. zjaw. się jako wzór doskon. życia
ludzkiego. uosob. w jak. bogu lub święt.
c) ideał. relig. - były konkret. zmysło. wcielen.
etycz. ideał. Ethik 420 sq.
Lit 297

Na tej drod. nie moż. dojść do poj. obow.
Człow. wierz. w jeg. rzeczywisto. dopó. dopóki wierzy że za
nim stoi wola wyż. od któr. on jest zależ.
Gdy przeko. się, że obowiąz. jest odd[z]wierciedl. własn. jego
pożąd. - dośw. wyzwol. tzw. wszelk. religi[ę].
Wundt jest panteist. w głęb. duszy swoj. i zdaj.
że jakiś duch uniwers. - w którego rozwoj. świat natury
jest źródł. - spirit. będz. w jedność. ludzk. wszystkich
swoj. własn. ideały.
Tak. o Bogu poj. naturalist. jest całk. sprzeczn.
zob. Lito 298